

tribuna

STUDENTSKI ČASOPIS ŠTEVILKA 13 CENA 35 DIN ČETRTEK 11. 4. 1985 LETNIK 34

ODPRTO PISMO JAVNOSTI

Seznam pkatov, ki so obešeni po študentskih domovih

- 1) Študij kaj si?
- 1) LUKSUZ
- 2) PRIVILEGIJ
Ali potreba vedoželjnega človeka
- 2) Zakaj bojkot!
— zaradi nerešenega financiranja študentskih domov
— zaradi rasti stanarin, katere študent brez pomoči širše družbene skupnosti ne more plačevati
— zaradi bojzani, da so študentje postali zgolj dobra in pocen delovna sila preko ŠS...
- 3) Študent naj bo študent
- 4) Izobraževalni skupnosti Ne zahtevamo več, naj nam pametne razporedijo obstoječa sredstva
- 5) Bojkotiramo, dokler ne bo prepozno
- 6) 1.4 plus leto po Orwelu 85
VSI V BOJKOT STANARIN!

DOMOVCI!

- 7) Študenti vseh štud. domov združite se v bojkot
- 8) Nikar nam ne lajajte več o tem, kaj misli naš delavski razred - njihovi sinovi in hčere smo
- 9) Kdo zapoveduje študentu odvrži knjigo in delaj na ŠS
- 10) Da bo študent spet lahko študent
- 11) Ali smo študentje krave molznice, ki jim ne primanjkuje mleka (beri denarja) in lahko kot za šalo plačujemo najdražji kvadratni meter stanovanja v Sloveniji.
- 12) Hočemo kruha, iger imamo dovolj.

Sedanji položaj študentov, še posebej tistih, ki stanujemo študentskih domovih, kot tudi tistih, ki so pri zasebnikih, je družbenogospodarskega vidika vedno bolj resen in zaskrbljujoč. Medtem ko vedno bolj poudarjajo ogrožen socialni položaj delavca in delavskih družin, pa je družba na študenta kratko malo pozabila. Glede na vse težje materialno stanje študentov zahtevamo:

1. da se Študentski servis v čim krajšem možnem roku odcepi od Študentskega centra. Pričakujemo, da se bo s tem končno razjasnilo realno stanje in poslovanje v ŠC, in ne pristajamo na utečen način pokrivanja izgub ŠC iz Študentskega servisa.

2. da se ŠC dejansko uveljavi kot temeljna organizacija na polju družbene dejavnosti (posebnega pomena). Družbeno skupno pozivamo, da končno udejani ta status, se pravi, da v obstoječih Mednarodnih in oblikovanje cen nastanitev v študentskih domovih financirajo:

- a) osebne dohodke,
- b) prispevke glede na osebne dohodke,
- c) sklad skupne porabe,
- d) rezervni sklad in obveznosti iz dohodka in
- e) druge obveznosti iz dohodka.

Na ta način bodo delavci DE Dom vključeni v sistem posredne svobodne menjave dela. Laže se bo reševal tudi težak položaj najbolj ogroženih delavcev iz DE Dom. Ta zahteva je potemtakem tudi izraz kanje solidarnosti s to kategorijo delavcev.

3. da širša družbena skupnost »zavzame stališče« do obstoječe socialne strukture študentov na Univerzi Edvarda Kardelja, v kateri smo študentje iz kmečkih in delavskih družin že kar redki. Zaradi dolgotrajnega neuspešnega reševanja statusa ŠC in vedno slabšega položaja in socialne strukture študentov najjavljamo popoln bojkot plačevanja stanarin od 1. 4. 1985 dalje, vse dokler se zahtevano ne uresniči.

Domov

V Ljubljani, 27. 3. 1985

ZAKAJ BOJKOT V ŠTUDENTSKIH DOMOVIH?

Prvega aprila se je začel bojkot plačevanja stanarin stanovančev študentskih domov v Ljubljani. Ta akcija je odgovor na predlog Študentskega centra, da povišajo stanarine. Predlog je bil ovržen in kot proti predlog je bil ponujen bojkot stanarin. Študenti so skoraj enoglasno sprejeli ta predlog. Sledila je povezava v formalne organe v študentskih domovih in de facto se je že formiralo koordinativno telo bojkota. Po domovih so napisani in obešeni plakati, ki mobilizirajo študente za enotne nastope. Predstavniki Študentskega centra so že prvi dan med 9 in 10 uro strgali plakate in jih odpeljali s kombijem. V študentskih domovih za Bežigradom so nam rekli, da se že pripravljajo novi. Predstavniki ŠC so nam rekli, da je ukaz za to prišel od tovariša Miklavca. Najbolj oblepljen s plakati je dom FSPN, kjer po vseh nadstropjih visijo plakati, ki mobilizirajo študente.

Pripravljen je tudi »Odprto pismo javnosti«, ki ga je podpisalo veliko število študentov.

Pomlad je prišla.

Surova resnica je, da smo velik del študentov in široki sloji ljudstva na robu življenjskega minimuma. Kako živeti naprej je zdaj vprašanje! Večina smo padli v situacijo, da obupavamo nad svojim groznim položajem. Kako naprej?

K temu nemogočemu stanju in počasi človeka nevrednemu življenju so prišli predlogi za povišanje stanarin v študentskih domovih. To je bila tista kaplja, ki je izbila sodu dno. Od kod plačevati višje stanarine in kako? Res so se štipendije nekaj povišale, vendar so bili to samo neuspešni poskusi krpanja študentskih žepov. Kakšen smisel ima 20-odstotno povišanje štipendij, ko je inflacija okoli 60 odstotkov.

Izhajajoč iz preproste resnice, da se mora človek, študent ali delavec najprej najesti, napiti..., kot človek zadovoljiti svoje osnovne potrebe, da bi lahko delal ali študiral. Ti minimalni pogoji z vsakim dnevom postajajo vse bolj vprašljivi. Življenje postaja vsak dan dražje in vse bolj nemogoče. Sprašujemo se, kako bomo naprej? Kako bomo sploh lahko študirali?

Celi sloji ljudstva životarijo na robu življenjskega minimuma. Študentje so tudi več ali manj na robu. To velja seveda za študente, ki izhajajo iz delavskih in kmečkih družin. Ta populacija je najbolj prisotna v štud. domovih in v bistvu najbolj občuti krizo na lastni koži.

Poskusi z boni so bili samo žalosten poskus pomiriti študente, oziroma »jim zapreti usta« in pokažejo koliko država skrbi za

študente. Poskus z boni je bil samo metanje peska v oči študentov. Boni niso ničesar razrešili, samo pokazali so, da je stanje težko. Poskus bonifikacije študentov ni uspel, ker niti ni bil resen poskus.

Veliko število študentov nima zagotovljene redne prehrane. Koliko študentov si sploh lahko privoščijo en topel obrok na dan? Kaj pa jutri? Ali bo univerza začela »proizvajati fahidiote« s pokvarjenimi želodci in starce že pri 25 letih.

Nepravilno bi bilo do delavcev, da ne rečemo da je tudi njihov položaj zelo težek. V situaciji, ko si mnogi ne morejo zagotoviti normalnega življenja, bi bilo nepravilno do njih, pustiti jih ob strani, kot da se nas ne tičejo. Tudi nekatere koncesije, ki bi bile dane študentom bodo prišle iz žepa delavca. Tako se lahko oblast znajde v vlogi prerazporejevalca »torte«.

Število študentov, ki iščejo rešitev v Študentskem servisu, se povečuje. To se postavlja kot nujnost: »če hočeš študirati, moraš delati«. Biti študent postaja enako kot biti najemni delavec. To se pokaže negativno v količini in kakovosti pridobljenega znanja.

Študentska populacija v štud. domovih se pojavlja kot deprivilegirana. So še drugi sloji, ki so v podobnem in še hujšem položaju. No, pri študentih v študentskih domovih je počila »veriga šibkosti«. Poskusi, da bi povišali stanarine so naleteli na protiidarce. Odgovor študentskih domov je bil enoglasen in proti povišanju. Povišanje ni bilo sprejeto, zato so se študenti organizirali, da pokažejo javnosti svoj težki družbenoekonomski položaj. Ideja za bojkot stanarin je bila sprejeta skoraj 100-odstotno. To je samo eno opozorilo »tisti tim«, da tako ne bo šlo naprej in v taki situaciji, kot je do zdaj. Študentje zahtevamo osnovne pogoje za normalen študij. Ne smemo pozabiti, da tudi prejšnja leta situacija ni bila najboljše. Poznam veliko kolegov, ki so se preživljali z delom preko Študentskega servisa. Delali so in smo delali, da lahko študiramo. To število je vse večje. Ne verjamem, da je družba zdaj sposobna, da za vse študente zagotovi štipendije, zato ker tega ni bilo nikoli. Lahko pa se zahteva, da se ohranja tisti nivo, ki bo vsakemu dal možnost, da študira. Če se bo nadaljevala današnja tendenca lahko pričakujemo, da bodo čez nekaj časa študirali samo otroci bogatih staršev. Ali da bo študij postal privilegij. Kako bo tekel tok dogodkov, je nevhvaležno napovedovati. Seveda je več možnosti za razreševanje tega problema. Študenti so povedali svoje predloge. Samo bojkotiranje stanarin ne bo razrešilo problema težkega družbenoekonomskega položaja študentov. Ta način izpostavljanja problema govori, da študenti zaenkrat nočejo preveč radikalizirati probleme. Bojkot lahko razumemo na začetku kot sindikalističke zahteve študentov in večina plakatov, obešenih

po študentskih domovih, zahteva, da se izboljša standard študentov. Parole, ki so usmerjene na družbo in državo, so ali kritika nekateri stanj (Ali je stabilizacija sistema destabilizacija ljudi), ali opozorila na težki položaj študentov v študentskih domovih. Konkretna in tucija, ki je poklicana, da najde rešitev, je Izobraževalna skupnost. Tako je ena parola namenjena njej: »Ne zahtevamo več, naj nam pametneje razporedijo obstoječa sredstva«...

Atmosfera med študenti je precej naelektrizirana in so različne poti za razreševanje problema. Seveda ne gre samo za odlok te ali druge institucije, ker so tu problemi širše družbene rešitev študentskega vprašanja ne pomeni rešitev vseh problemov kot težko breme pritiskajo na široke sloje v družbi. Kriza v družbi ima več plasti in bojkot stanarin je samo en pojavni izraz te krize. Med študenti je dosti slišana beseda »gremo na ceste«, »demonstracije«. Na enem zboru stanovančev so bili opozorjeni študenti, da gremo na ceste. Tam so pač miličniki z vodenimi topovi in palicami. Predsednik študentskega doma mi je govoril, da pazi, da se ne bi spomnil in organiziral demonstracije.

V formalnem vodstvu študentov je zaenkrat odpor proti takim činom razreševanja problemov. Nehvaležno je napovedovati dogodkov. V tem času je že de facto formirano telo, ki usklajuje akcije vseh študentskih domov. To je v bistvu koordinativno telo, usklajuje akcije posameznih domov. Tu se pojavlja že na začetku varnost birokratizacije tega telesa, ki si počasi lasti monopolni govori v imenu vseh študentov in poleg tega študenti niso glasovali ali sprejeli tega telesa kot svoj organ. V tej akciji se je šlo čez organske samouprave, zbor stanovančev, predsedstvo, a mladinska organizacija in aktivni ZK so bili na robu aktivnosti. Ni bilo niti skuša da bi se izkoristili ti kanali. To je mala kritika nedemokratskih elementov, ki se pojavljajo v tej akciji študentov. Je tudi opozorilo, da si ne bi kaka skupina študentov, niti izvoljena niti potrjena od študentov, prilastila pravice, da govori v imenu študentov. To je javno delo in za demokratično odločanje, ne pa za že na začetku organiziranje na osnovi nekega zarotništva in nezaupanja študentov. Študenti so skoraj enoglasno sprejeli idejo za bojkot. Kaj pa naprej? Družba, če hoče napredek, mora omogočiti in vzbuditi kreativnost. Študenti so povedali svoje, zdaj je oblast na polju. Njen odgovor ne more razrešiti vseh problemov, ki odpirajo svoja velika usta.

C. Atanasov

RAZISKAVE BREZ UNIVERZE ?

Odbor za vprašanja znanstveno-raziskovalnega dela je tako na svoj zadnji seji kot že večkrat poprej razpravljaval o ovirah za večje uveljavljanje in večjo učinkovitost raziskovalnega dela na univerzi in za priznanje univerze s svojimi članicami kot raziskovalne organizacije.

Ena temeljnih ugotovitev došednjega dela je, da fakultete v resnici ne oblikujejo svojih raziskovalnih programov predvsem z vidika temeljnih potreb znanstvenih strok, za katere so odgovorne, saj so mnogi delavci fakultet zaradi preskromnih materialnih možnosti za temeljne raziskave angažirani drugod. Prva zahteva univerze bi morala torej biti, da nujno priporoči izdelavo načrtov za vzdrževanje in preprek znanstvenih disciplin potrebnih raziskovalnih programov.

Vzporedno s tem je treba zahtevati, da se univerza kot združenje fakultet obravnava kot subjekt programiranja znanstveno-raziskovalnega dela in sicer ne le za svoje ožje potrebe ampak prav tako tudi z vidika svoje vloge v družbenem razvoju. Nesprejemljivo je, da nekatera razmišljanja republiških organov, ki gredo v smeri radikalnega reformiranja raziskovalne organiziranosti na univerzi, združenih fakultet ne obravnavajo kot aktivnega subjekta. Razumljivo je, na to je bilo v preteklosti že večkrat opozorjeno, da bi morala univerza s svojimi fakultetami dobiti konstitutivno vlogo tudi pri oblikovanju programskih zasnov v Raziskovalni skupnosti Slovenije.

Temeljni pogoj za priznanje specifične vloge univerze in univerzitetnih delavcev mora biti celovito financiranje najnujnejših temeljnih raziskav. Samo tako lahko vzpostavimo nujnega nosilca vseh pedagoških in raziskovalnih prizadevanj na univerzi in preko fakultet ter njihovega združenja zagotovimo izpolnjevanje izvirne vloge tega dejavnika.

Na zadnji seji Odbora za vprašanja znanstveno-raziskovalnega dela prav tako niso mogli molče mimo zadnje injekcije za nabavo opreme. Delitev po propozicijah je znana in za univerzo kot temeljno učiteljske neugodna. Po domače povedano je univerza izvisela. Tisti, ki so odrezali kolač, se ne zavedajo, da univerza ne more delati brez opreme in literature. Problem razdelitve opreme ima svoje korenine že v dejstvu, da je bilo zahtev po opremi izraženih v vrednosti 20 milijonov dolarjev, računamo pa lahko, da bo kupljena oprema vredna največ 4 milijone dolarjev, ker več denarja ni moč dobiti.

Kaže, da univerzi ni uspelo v skupino za razdeljevanje opreme infiltrirati svojih članov, ki bi se potegnili zanjo. Nekateri pravijo, da so imeli člani te skupine zadaj svoje interese (člani močnih institucij). Tako občutljivo zadevo pa bi morali obravnavati nevtralni ljudje.

Vprašanje, ki se izpostavlja je tudi odnos med univerzo in inštitutom Jožef Stefan. Slednji ima boljše organiziran način dela in boljše pogoje dela, zato tudi vedno več znanstvenoraziskovalnega potenciala univerze prestopa vanj. Jožef Stefan je institucija, ki predstavlja Jugoslavijo v mednarodnih merilih. Vprašanje pa je, če so vse njegove raziskave v interesu situacije, v kateri smo danes.

Če hočemo na univerzi vzgajati kadre za pedagoško in znanstveno-raziskovalno delo, se je v okviru danih možnosti potrebno najprej opredeliti ali bomo množično vzgajali kadre ali bomo vzgajali vrhunske kadre. Oboje je najbrž težko izvesti. Upoštevati je potrebno, kakšne so možnosti za izpeljavo enega ali drugega tipa vzgoje. Pri tem pa pozabljamo, da človeka ne smemo deliti na raziskovalca in pedagoga. To je celovita, enotna osebnost. Mi tega ne upoštevamo.

Politična zahteva, da do leta 2000 vzgajamo v Sloveniji 12 000 strokovnjakov, se kaže kot nerealna. Teh kadrov univerza ni sposobna vzgojiti, ker nima opreme in kot kaže je tudi ne bo imela. Sedanja kanaliziranost opreme kaže na neracionalno uporabo obstoječih kadrovskega potenciala slovenskega naroda. Sama zahteva po strokovnjakih skriva novo čer kam s stažisti, kjer bodo delali, naša industrija potrebuje, jih bo lahko sprejela?

Sedanji položaj univerze se kaže kot položaj najemniškega delavca. Vsa načrtovanja potekajo mimo nje, nad njo in v vsakem pogledu (kadrovskem, materialnem) brez nje.

Opomba: spisano na podlagi 13. seje Odbora za znanstveno-raziskovalno delo in poročila le-tega.

Stanislav Vidović

OB BOK SVOBODNI KATEDRI: RAČUNALNIŠTVO IN RAZVOJ NA SLOVENSKEM

Človek bi mislil, da so zvezni organi z nekaterimi carinskimi olajšavami rešili dobršen del problemov sodobne trendovske strukture, ki teži v novo informacijsko ero. Pa ni tako. Kažejo se še drugi, močnejši in globlji krči, od izobraževalnega sistema pa do raziskovalnih in proizvodnih organizacij, ki se ukvarjajo s projektiranjem informacijskih sistemov, ekspertnih sistemov, razreševanja razvojnih nalog itd. Zastopniki teh in drugi so se zbrali na svobodni katedri o teh vprašanjih, skratka, bil je miting laikov in ekspertov, mladih in starih...

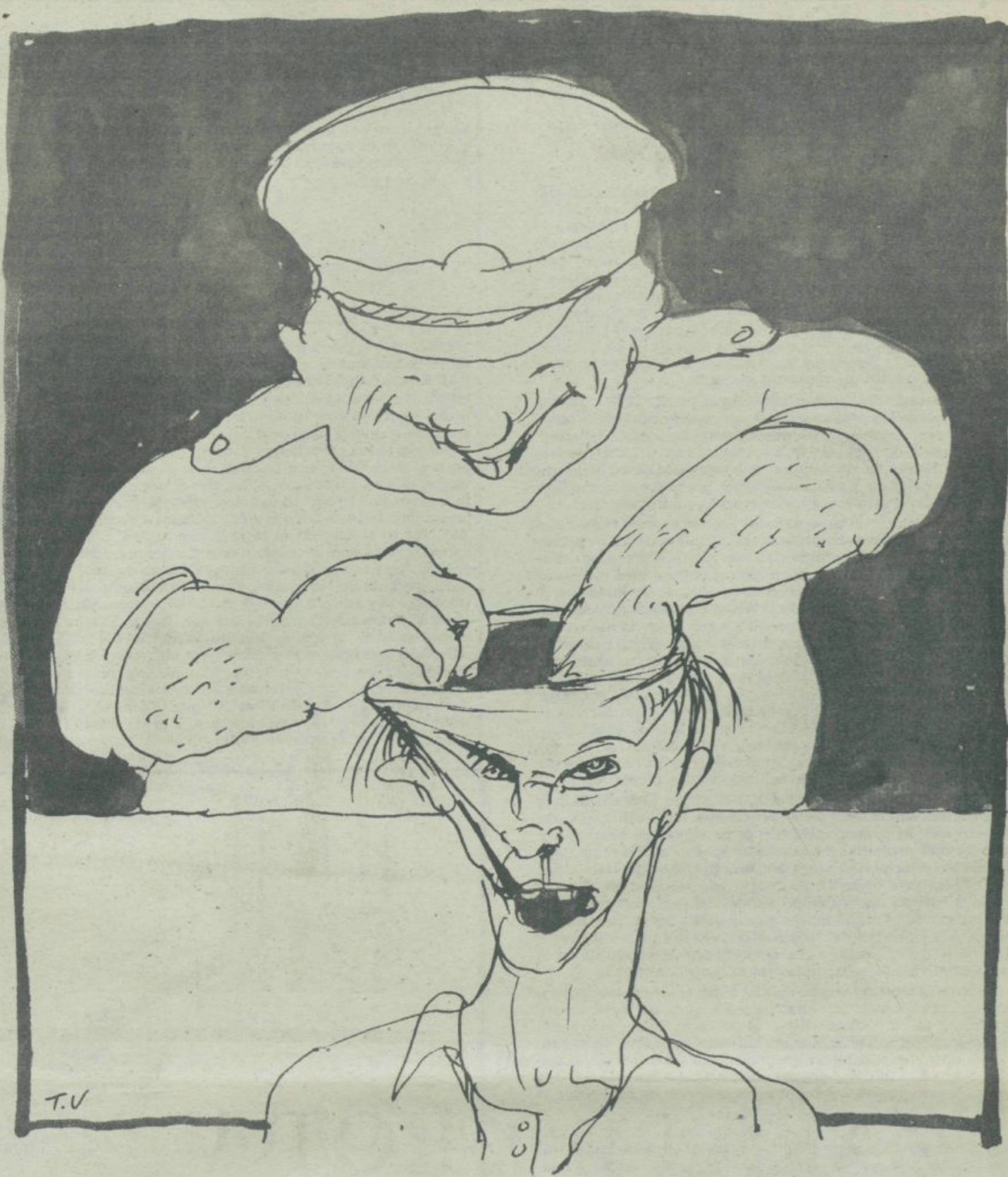
Iztočno naj bi dali nekateri ljudje, ki se ukvarjajo s temi težavami in jih to zadeva bolj, kot si ob svojem delu želijo. Pri nas je že tako, da eno od pomembnih stvari, to je popolno specializacijo sposobnih, omejujejo razne birokratske ali pa druge (družbenopolitične) zadeve. In kaj so rekli? Nekako so se omejili na definicijo ključnih momentov, ki so trdno povezani z računalništvom in informatiko (RI):

— izobraževanje (prisotno je zastarevanje znanja zaradi kolenodolskih razmer na naših pedagoških institucijah — tudi fakulteti)

— raziskovalno razvojno področje (priča smo obubožanju raziskovalnih skupin in vse večjemu nastopu le-teh kot samostojnih ponudnikov svojega dela)

— proizvodnja programske in strojne opreme (HARD — SOFTWARE), ob razreševanju deliktov in razmerij; svetovne cene in mi — celoten spekter drugih nespecialističnih pobud za razvoj prvih treh dejavnikov prodora naše pameti in dela v prihodnje

Prof. Kodek s FE (Fakulteta za elektrotehniko) je »živo« presentiral rekvem študentov, asistentov in profesorjev, ki se kot megle vlečejo po hodnikih in avlah izogibajoč se množici, skrušeno sedijo v predavalnicah in kabinetih ter se poleg teh depimirajočih težav srečujejo še z reformo Univerze. Prizadevanja za ukinjanje »čudnih« predmetov so podlegla atakiranjju določenih struktur, ki skrbijo za poglabljanje družbenega sistema SLO in DS, prisotne so tendence specializacije posameznih predmetov, ki ponavadi zakostenijo par let, razblinijo pa se hitro kot mehur, na katerega stopi ameriško-

japonska noga razvoja in še in še. Profesorji in asistenti se srečujejo s predavanjem desetih predmetov eni in vodenjem tridesetih ur vaj na teden drugi. Ob takšni kvantiteti pa so vsa prizadevanja za kvaliteto vredna vse hvale in plačila. A ostaja le na hvalah in pohvalah. Papir in besede so, kot je znano, dokaj bedno sredstvo eksistence, naši vrli učitelji pa morajo kaj vreči tudi v želodec. Materialno-finančna stimulacija torej jaha na velikem lajajočem psu. Ad acta! Zastoj literature, 2500 študentov, pomanjkanje prostora, zastarevanje opreme... ni vredno komentiranja. So pa stvari, ki koreninijo v tem blatu in nas direktno zadevajo s svojimi grenkimi sadeži resnice: (pre)velik osip, kvaliteta študija in podobno. Študent je lahko še takšen Andersen, ko črni posamezne »izpitne mojstre«, ampak njim naložiti ves osip je preveč enolično in površno dejanje. »Pred leti je bilo v Skupščini SRS sproženo vprašanje odgovornosti profesorjev za osip, ob tem pa se lahko vprašamo o kompetentnosti (odgovornosti) teh posameznikov in o tem, ali so sploh dovolj obveščeni, da izrečejo tak dvom,« (citat prof. Kodek.)

Ob odsotnosti dr. Kalina je malce boječe (»to je neuradno stališče Inštituta Jožef Stefan«) nastopil dr. Špegel, predstojnik oddelka za RI. Že na začetku je rekel bobu bob in ugotovil, da rezultati in učinki niso sorazmerni vloženemu delu (nelinearni odnos). Kaj je prevladujočega značaja, pa razmislite sami! »Klima se otopljuje. Slika ni črna.« (citat dr. Špegel.) (ob vsem tem se spomnim Rembrandtove: »Nočne straže« kjer nekaj svetlih utrinkov še ne spremeni impresije, zanimiva stvar ob tem je, da se je nanjo nekoč spravil neki ekscentrik in jo razparal z nožem(?), verjetno se bodo tudi nekateri naši nekje v prihodnje tako represivno zbigali in odprli svoje pipice financ in ugodnosti). Pojasnjeno je bilo, zakaj je odsoten dr. Kalin, ki si prav sedaj krči pot proti novi opremi za IJS. S svojimi besedami je kasneje v meni zbudil malce tehnokratski občutek s: »Lahko se distanciramo od Balkana«, saj je očitno za nekatere ta »necivilizirana« beseda breme v razvoju lastnih idej. Kasneje je potegnil še paralelo s »Dolino Šentlorsjansko.«, češ da nismo niti zaprti niti zadrogirani. Pohvalno! Verjetno pa se niti on niti vsi prizadeti ne lotevamo krave na pravem koncu.

Nekje proti koncu je prišla na plan še Iskra Delta s svojim predstavnikom. Po dolgotrajni predstavitvi relacij investicijskofinančnega smisla v razvoj RI, sem dobil lep »feeling« o majhnosti naših kreditnih dolgov. Le del naših vztrajno vsakoletno odplačevanih dolgov — obresti bi povzročil, da bi z reakcijsko brzino pridrveli v linijo strica Sama in malega azijskega fantiča. Nekam veselo je ta »deltaš« povedal vse težko priborjene ZIS-ovske olajšave: kreditiranje domačih RI linij in nakupa le-teh, neomejen izvoz in uvoz, brezlicenčnost, ... ID načrtuje podvajanje lastne realizacije in hkrati v čredi skupaj Rade Končar, Energoinvest, EI Niš in ID previdno tipajo drug drugega in ostale. Ob tem dobim vtis, da vse skupaj plove v monopolistične tržne interese (vprašanje upravičenosti in seveda moči). Za konec je definiral naslednjo integracijsko definicijo: »razvoj — tehnologija — dohodek«.

Razprava je kasneje dosegla razne konfrontacije mnenj, zaostrišla načela, hkrati pa vso nakopičeno potencialno energijo pognala skozi prezračevalne kanale.

Dopuščam si še končni komentar:

Kot študentu se mi odpira eno ključnih vprašanj našega obstoja, kako blefirati naprej. Teh nekaj terminalov v naši hiši me prebuja iz klasične študentske inferiornosti. (Mladi smo, pa tako kruto in resignirano opazujemo svojo usodo.) O kakšnem globljem povezovanju logičnega zaporedja FE—IJS—ID lahko govorimo le v kontekstu štipendijske politike. Kot je predstavnik ID pozabil na izobraževanje (izobražen človek je sposoben kreativnega ravnanja) in se je človek s IJS spretno izogibal vprašanju o relaciji FE — IJS, tako verjetno ostajajo ob strani tudi vsi že omenjeni ventilarji, ki imajo v rokah propustnost curljanja kapljic olajšav dela in študija nas in profesorjev. Saj vem, rekli boste: Denarja ni! Pa to ni čisto res, samo poglejte bohotenje raznih za socializem škodljivih aparatov in reprezentančnih zadev. Zapiranje nazorov našim ljudem pa lahko pripelje samo do neinicijativnosti in apatije tistih, ki bi morali frontalno naprej.

Če bo čez kakšno leto še kakšna katedra o kakšnem RI, bi si želel le to, da enostavno tega teksta ne bi kopiral in prezentiral ponovno v naša kozmopolitska vidjenja.

V iskanju skritih rezerv in dobri nameri Gido

P. S. pravopisne napake so moja slabost

REPRESIJADA

Koordinacijski odbor srečan filozofskih in filoloških fakultet Socialistične federativne republike Jugoslavije

Predsedstvu SFRJ
Centralnemu komiteju ZKJ
Predsedstvu Zvezne konference SZDLJ
Predsedstvu Konference ZSMJ
Predsedstvu Zveznega odbora ZZB NOV

Srečanja filozofskih in filoloških fakultet Jugoslavije se odvijajo že devet let. Tokrat smo se srečali v SAP Kosovu, na Brezovici. Naša želja je bila izmenjati si izkušnje, se pogovoriti o vseh problemih, ki se nas tičejo, se družiti in širiti bratstvo in enotnost. Naša Srečanja so vsako leto pridobivala na pomenu in dokazovala svojo upravičenost. Letos nam je bilo na žalost preprečeno uresničiti pravi koncept naših Srečanj, zaradi prevelike politizacije le-teh. Sam naš prihod na Kosovo je nekaterim predstavljal politično potezo in ne srečanje študentov filozofskih in filoloških fakultet. Šele zdaj se je v pravi luči pokazalo, s koliko nezaupanja se gleda na filozofske in filološke fakultete Jugoslavije, kako malo se verjame v moralno moč študentov in njihovo privrženost v tej družbi.

To, da smo se hoteli pogovarjati o dogodkih leta 1968, o problemih funkcioniranja družbenopolitičnega in ekonomskega sistema, so si mnogi razlagali kot našo pripravljenost za destruktivno delovanje in sejanje nezaupanja v to družbo, njen sistem in ZKJ. Še enkrat se je pokazalo, da moč birokracije in zastopniki interesov dnevne politike ne verjamejo v privrženost mlade generacije našim socialističnim samoupravnim družbi in revolucionarnim tradicijam.

Pripadniki Službe državne varnosti SNZ so se letos vsestransko potrudili, da bi striktno kontrolirali vse referate in diskusije, premetavali so sobe udeležencev Srečanj ter posredno in neposredno ustvarjali psihozo strahu in medsebojnega nezaupanja med udeleženci Srečanj. Boli nas nezaupanje, ki je bilo pokazano do študentov, in dvom v njihovo pripravljenost na ustvarjalni angažma pri reševanju problemov naše družbe. V nasprotju z vsemi dvomi in nejevero so študenti šest dni živeli v skupnem duhu in se pogovarjali o svojih temah. Naš dialog je bil demokratičen in odprt, brez etiketiranja, sklicevanja in nizkih strasti. Mnoge teze, ki so bile podane, so bile podvržene kritiki, vendar zaradi tega nismo bili užaljeni, temveč nas je vodilo k skupnemu cilju. Zbranim študentom iz Ljubljane, Zagreba, Zadra, Sarajeva, Novega Sada, Beograda, Niša, Prištine in Skopja sta bili tuji vsakršna netolerantnost in izključnost. Odločno smo proti poskusu šovinizacije in stalinizacije mladine, zapiranj, nedemokratičnemu dialogu, privatizaciji in zlorabi medijev.

Radi bi se zavzeli, da bi bil duh, izražen na Filozofijadi, bolj prisoten tudi na družbeni sceni. Verjamemo, da bi nam bilo v tem primeru vsem nam mnogo lažje priti do pravih rešitev. Menimo, da pogovor brez predsodkov, medsebojno spoštovanje in skupni duh morajo biti principi vsakršnega družbenega občejanja. Nam je bilo to na žalost letos onemogočeno, saj je bilo storjeno vse, da bi se Srečanja odvijala v atmosferi pritiska in nesvobode mišljenja. Če se nam na tak način negira možnost delovanja v korist naše družbe, potem to globoko žali našo mladinsko zavest in komunistično vest. Radi bi bili aktivni ustvarjalci in graditelji družbe, ne pa rušitelji, in vsaka nejevera v to našo pripravljenost nas globoko žali.

Hočemo in moramo verjeti, da v tej deželi še vedno kdo spoštuje mnenja, prizadevanja in ideale mladih ljudi ter njihovo pripravljenost na borbo za socializem in samoupravljanje, za bratstvo in enotnost. Nočemo in ne moremo biti instrument v rokah tistih sil, ki nočejo, da bi se pokazale vse prednosti svobodne izmenjave mnenj med mladimi ljudmi. Hočemo verjeti, da v tej deželi prevladuje duh tolerance in odprtosti, ne pa policijska in birokratska represija, ki smo ji bili letos še posebej podvrženi.

Zaradi naše prihodnosti in prihodnosti naše družbe moramo vsi skupaj razmišljati o tem problemu in vseh njegovih posledicah. Družba, ki z represijo vnaprej preprečuje svojim znanstvenikom humanistom kritično in argumentirano opazovanje slabosti družbenega sistema, mora svojo prihodnost nujno postaviti pod vprašaj. (DRUŽBA BREZ KRITIKOV JE DRUŽBA BREZ PRIHODNOSTI)

Upamo, da boste razmišljali o tem in da se boste o tem z nami resno pogovorili. Zato vas prosimo, da sprejmete predstavnike Koordinacijskega odbora Srečan filozofskih in filoloških fakultet Jugoslavije, ki bi se radi o vsem navedenem čimprej podrobno pogovorili z vami.

Koordinacijski odbor Srečan filozofskih in filoloških fakultet SFRJ ter predstavniki mladinskih organizacij:
Filozofska fakulteta Ljubljana
Filozofska fakulteta Zagreb
Filozofska fakulteta Zadar
Filozofska fakulteta Novi Sad
Filozofska fakulteta Sarajevo
Filološka fakulteta Sarajevo
Filozofska fakulteta Beograd
Filozofska fakulteta Niš
Filozofska fakulteta Priština
Filozofska fakulteta Skopje
Filološka fakulteta Skopje

P. S.

Če ne želite ali ne morete sprejeti naših predstavnikov, vas prosimo, da odgovor na ta dopis pošljete vsem fakultetam posamezno ali preko sredstev javnega obveščanja, ki jim je bil ta dopis prav tako poslan.

Zveznemu sekretarju za notranje zadeve Dobroslavu Čufaliću

Koordinacijski odbor Srečan filozofskih in filoloških fakultet SFRJ

IX. Srečanja filozofskih in filoloških fakultet Jugoslavije so bila od 25. 3. do 31. 3. 1985 na Brezovici. Na Srečanjih je sodelovalo okrog 150 študentov iz vseh delov Jugoslavije. Študenti in profesorji so med drugim govorili o mnogih problemih naše družbe in poskušali dati objektivne ocene trenutnega stanja in možne načine reševanja obstoječih problemov. Zbranim študentom iz Ljubljane, Zagreba, Zadra, Sarajeva, Novega Sada, Beograda, Niša, Prištine in Skopja je bila tuja vsakršna netolerantnost in izključnost. Če bi bil duh, izražen na Filozofijadi, bolj prisoten tudi na družbeni sceni, bi mnogo lažje reševali obstoječe probleme. Letos pa nas je motila in nam onemogočala popolnoma svoboden in odprt dialog pretirana prizadevnost pripadnikov Službe državne varnosti SNZ, ki so zelo vsiljivo delovali na srečanjih in ustvarjali atmosfero pritiska, represije in policijskega nadzora (pretres sob, blokiranje telefona v hotelu, piratnost pripadnikov SNZ pri diskusijah...)

Težko nam je sprejeti dejstvo, da se na mlado generacijo gleda s toliško nejevero in da se tako dvomi v našo pripravljenost za ustvarjalno delovanje in gradnjo naše družbe. Želimo, da bi se do nas obnašalo z več zaupanja in da bi se nam omogočilo realizirati ustvarjalne zamisli, ne pa da se naše ideje že na začetku zavira z birokratskimi metodami. Upamo, da boste bolj pozorni do ustvarjalnih hotenih mladih ljudi in jih malo manj gledali kot nekoga, ki je izključno destruktivno naravnani. Upamo, da boste verjeli v našo mladinsko zavest, v naše revolucionarne ideje in našo vizijo prihodnosti.

Če je že treba paziti na vse, kar mladi govorijo, jim je treba tudi omogočiti realizacijo njihovih ustvarjalnih idej.

Če se ne verjame nam, potem se ne verjame tudi prihodnosti naše družbe.

Upamo, da boste sprejeli delegacijo Koordinacijskega odbora Srečan, da bi vam podrobneje pojasnili probleme, s katerimi smo se srečevali, ali da nam boste v nasprotnem primeru poslali odgovor preko sredstev javnega obveščanja, ki smo jim prav tako poslali ta protest.

Koordinacijski odbor srečan filozofskih in filoloških fakultet SFRJ ter predstavniki mladinskih organizacij: Filozofska fakulteta Ljubljana, FF Zagreb, FF Zadar, Filozofska fakulteta Sarajevo, Filološka f. Sarajevo, FF Novi Sad, FF Priština, FF Beograd, FF Niš, Filozofska f. Skopje, Filološka f. Skopje

Od 25. do 31. marca letos se je zgodila IX. Filozofijada — srečanje filozofskih in filoloških fakultet Jugoslavije in to prvič na teritoriju SAP Kosova. Brezovica je majhna vasica pod Šarplanino, na meji med Kosovom in Makedonijo, v kateri ivelj. Edina impozantna zgradba v tem zaselku je enormni hotel A-kat. »Narcis«, ki je z velikim apetitom pogoltnil maso približno 150 humanistov in jih potem po napornem tednu prenašanja z zoba na zob prežvečene, izmzgane, prazne, vendar žive, spet izpljunil in si globoko oddahnil, ugotovljajoč, da niso niti najmanj užitni, celo zelo strupeni bi utegnili biti. In zelo strupeni so bili, kar so v širok repertoar tem za izdelavo referatov vrinili tudi zloglasna in večno aktualna »Študentska dogajanja '68«, kar so si nekateri za to zadolženi tovariši tolmačili kot vrhunsko provokacijo in seveda v skladu s tem tudi »ustrezno« ukrepali. Seveda pa to ni bil edini razlog. Že samo dejstvo, da se bo na enem mestu zbralo 150 študentov in to celo humanistov, ki bodo tudi v bodočnosti v veliko breme naši družbi kot brezposelni, ali pa bodo zasedali povsem »nekoristna« delovna mesta, je tem tovarišem močno smrdelo in kar kričalo po akciji. Seveda so le-to prav posrečeno aranžirali in jo prodajali kot nujno skrb in zaščito pred albansko iredento, ki da je še zelo aktivna, še predvsem pa je bila situacija kočljiva, ker se je termin odvijanja Filozofijade skoraj pokrival s štiriletnico dogodkov na Kosovu. Ko pa se je končno izkazalo, da ves ta strah ni bil utemeljen, je prišla na dan vsa resnica tega posega — pripadniki Službe državne varnosti SNZ niso

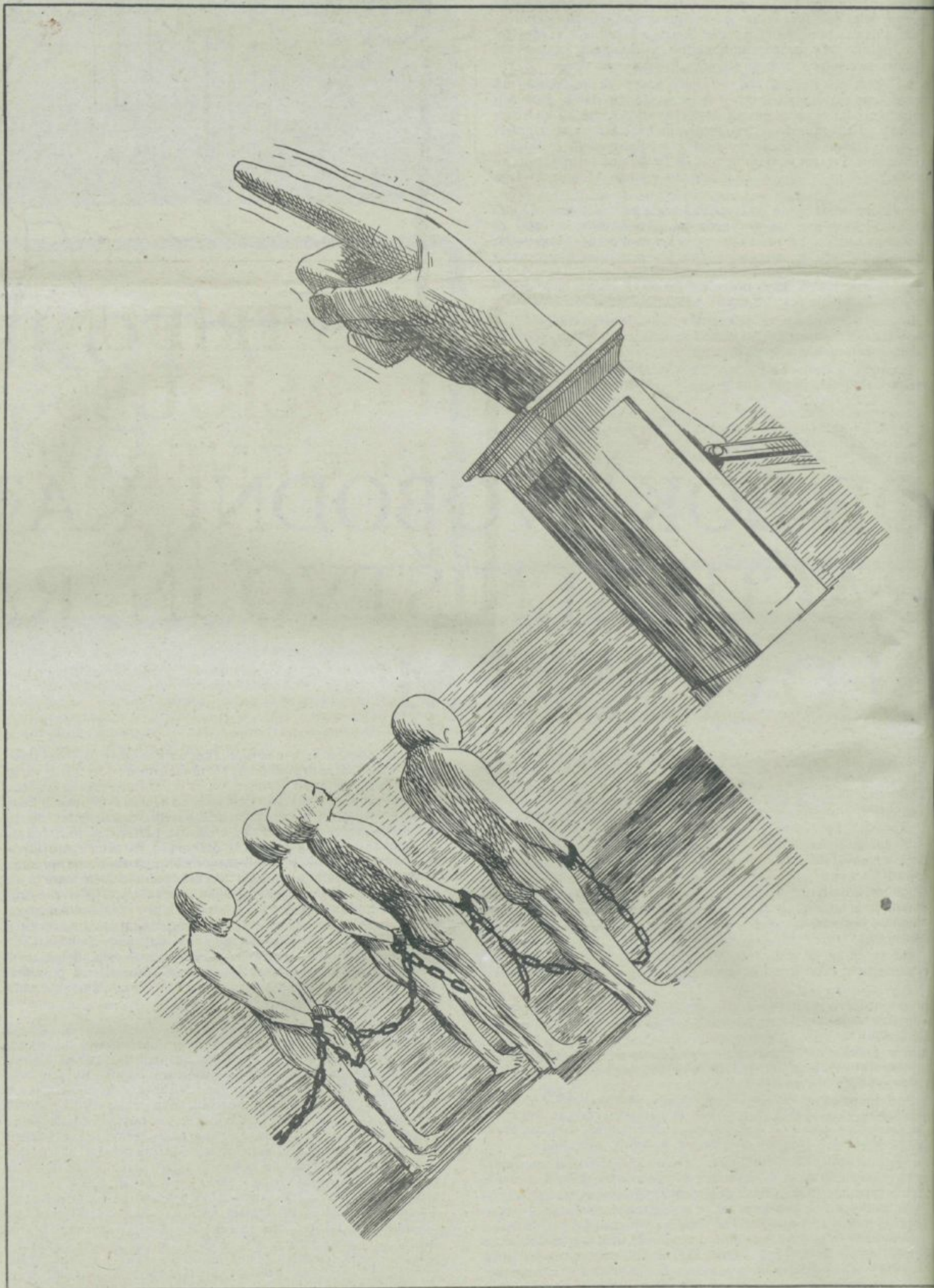
prisostvovali Filozofijadi da bi udeležence le-te zaščitili pred nevemkom, temveč da bi nevemkoga »zaščitili« pred filozofijadi rji!!! To je postajalo iz dneva v dan bolj jasno, ko so tovariši iz SDV SNZ v večjem številu prisostvovali branju referatov in poznejši diskusiji na temo '68 s pisali in bloki v rokah, ko so bili prav tako vsiljivo prisotni na splošni družbeni temi »ZSMJ — mesto in vloga«, na kateri je bil kot gost Azem Vlasi, ki je govoril ure in ure, povedal pa ni nič ali še manj, uspelo mu je le speljati pogovor z določene teme vprašanje nacionalizma. S svojim vedenjem so nam ti tovariši dali jasno vedeti, da odprt in demokratičen pogovor s tov. Vlasijem ni mogoč in tako je bilo tudi nemogoče pripeljati pogovor nazaj na zastavljeno temo. Situacija se je ponovila naslednji dan, ko je bila na urniku tema »Problemi delovanja političnega in ekonomskega sistema SFRJ«. Dopoldne so sicer študentje brali svoje referate, v katerih so v glavnem posvečali pozornost družbenopolitičnim problemom, ki so jih dokaj dobro razčlenili. Popoldne pa je bil na »diskusiji« gost prof. Kurteš Salihu iz Prištine, ki se je omejil na ekonomski aspekt teme in ni niti poskušal odgovoriti na zastavljena mu vprašanja. Po navljal je samo že zdanj znana in prežvečena dejstva in pa stereotipne fraze, primerne za take trenutke.

Dogajale pa so se tudi druge nenavadne stvari — hotelski telefon je bil dobesedno zablokiran, vsaj za udeležence filozofijade. Nekateri so cel teden poskušali dobiti zvezo, pa jim ni uspelo. Opravičeni receptorjev — na pošti v Uroševcu ni proste linije! In to sedem dni! Zgodil pa se je tudi majhen čudež, ko je nekemu novinarju uspelo dobiti linijo za pošiljanje telegrama, vendar pa je bilo veselja kmalu konec — čim je začelo postajati poročilo njegovemu častniku zamudno, je bila linija namreč na skrivnosten način prekinjena!

Kulminacija vsega pa je bilo pretresavanje sob, do katerega je prišlo prednji dan. Od enajstih dopoldne do polnoči so obdelali skoraj vse sobe študentov zgodovine ter filozofije in sociologije. Razmetanih papirjih je bilo evidentno, da so iskali predvsem njihove referate in pa ostale morebitne »vroče« materiale. Pri tem se je zglednim sodelovanjem zelo izkazala direkcija hotela, ki je dala pripadnikom SDV SNZ na voljo vse ključke sob in to kar iz recepcije. Na ta način je odpadla vsaka možnost, da bi ostala njihova dejavnost neopažena. Sicer pa so se že od samega začetka trudili, da bi bili čimbolj vpadljivi in že s samim vehementnim obnašanjem, ki naj bi dalo vedeti, da so neranljivi in vsemogočni, še bolj pa z grobimi krivdami pravil igre, uspeli ustvariti psihozo strahu, medsebojnega nezaupanja in nelagodja med udeleženci Filozofijade.

Zrevoltirani z vsem naštetim so člani koordinacijskega odbora Filozofijade v zadnji noči Srečanj, se pravi takoj, ko so dokončno ugotovili, da je bilo večje število sob preiskanih, sestavili peticijo na slovljeno Predsedstvu SFRJ, CK ZKJ, Predsedstvu zvezne konference SZDLJ, predsedstvu konference ZSMJ, Predsedstvu zveznega odbora ZZB NOV ter protestno noto zveznemu sekretarju za notranje zadeve Dobroslavu Čufaliću....

Iztok Aberšek

PISMO BRALCA

UREDNIŠTVU TRIBUNE

Pišem vam iz protesta proti naslovni fotografiji v Tribuni z dne 21. 2. 1985.

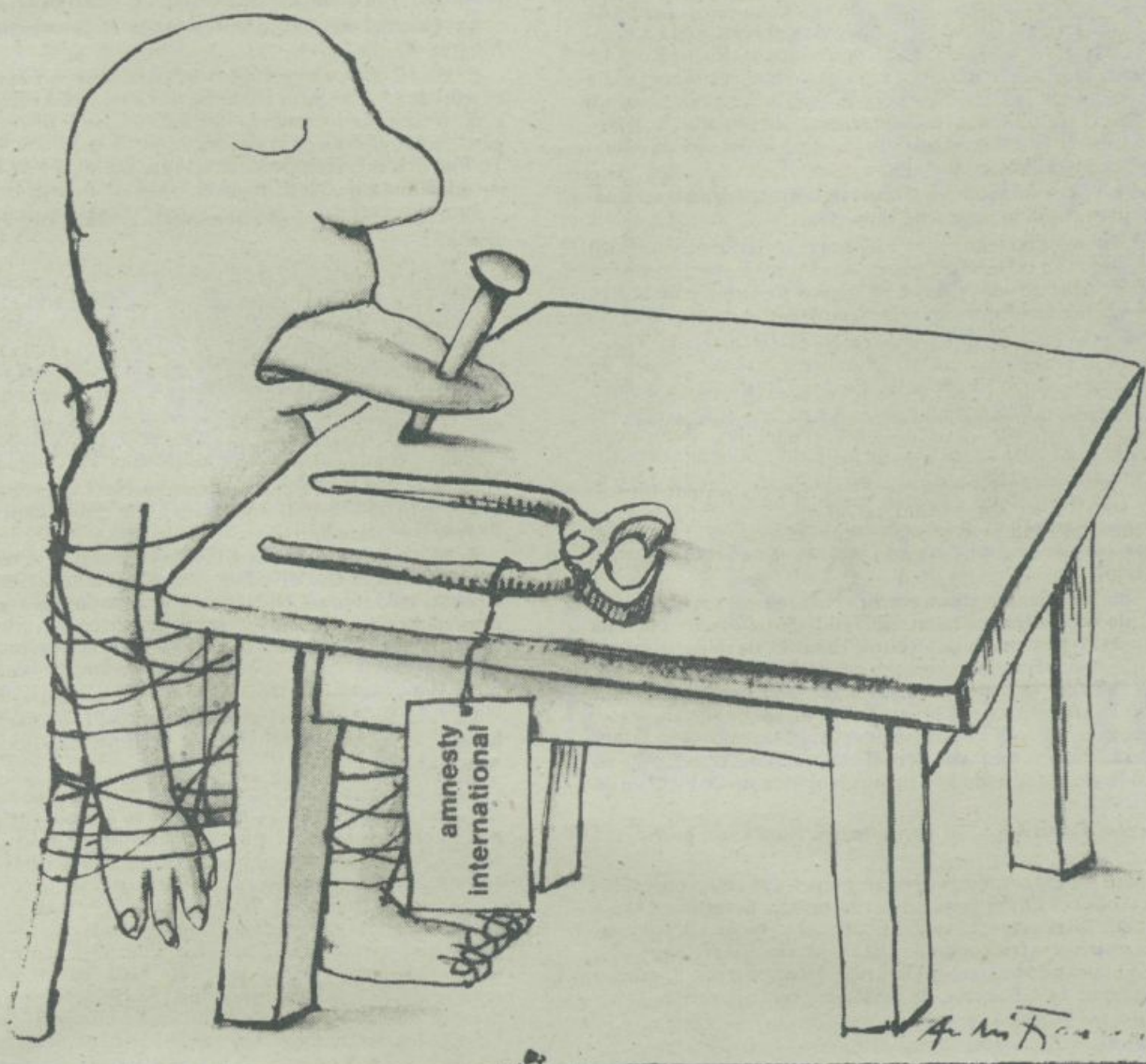
Mila človeška sodba o njej bi bila, da je neokusna, saj je eden prvih znakov, po katerem se ljudje ločimo od živali, spoštovanje do umrlih.

Mene kot vernega človeka pa boli tudi motiv rožnega venca na sliki. Prvič, ker je to zavajanje bralcev. Ob pogledu na fotografijo je vsakemu sugerirana misel, da so bratomornih spopadov v 2. svetovni vojni krivi kristjani. To pa ni res, vendar se ob tej priliki ne bom spuščal v te stvari. Drugič, ker s simboli, ki jih marsikdo spoštuje in so mu dragi, delate kot — oprostite izrazu — svinja z mehomo. Mladi smo, nabiti z energijo in revolucionarnostjo, ki jo je logično treba nekje odreagirati. Vse lepo in prav, dokler s tem ne žalimo drugih. In če mislite, da po splošni praksi naše uradne javnosti lahko žalite Cerkev in kristjane po mili volji, se bojim, da se motite. Še vedno namreč predstavljamo precejšen del Slovencev. Dejavnost pa, ki ni v skladu z nazori tako širokega kroga ljudi, ne more imeti teže, ergo, če to delate, sami sebi žagate vejo. Publikacija, ki gre med ljudi in je zaradi ljudi, bi morala biti v službi le-teh. Ta zakon ostane, pa čeprav je danes težanje, da se t. i. sredstva družbenega obveščanja uporabljajo za zavajanje ljudi, največkrat v imenu neke ideje, lahko pa tudi zgolj v zabavo izdajateljev.

Peter Lah
Vipava

POJASNILO UREDNIŠTVA

Poleg vseh ostalih grehov so nam zdaj naprtili še tega, da žalimo verska čustva občanov. Toda, takole, na osnovi ene same naslovnice sklepati, da sebi v zabavo ali po naročilu nekoga od zgoraj načrtno in z jezo v srcu nastopamo proti veri in vernikom ter dolžimo kristjane za II. svet. vojno, je milo rečeno, brez vsake osnove. Da ne gojimo nobenih apriornih odklonilnih stališč do vprašanj vere, smo z objavo nekaterih tekstov v letošnjem letu verjetno dovolj jasno dokazali. Res se da na roki, ki drži nož, na katerem je zaboden partizan, spoznati obrise križa in rožnega venca. Toda, to ni tisto, kar je poudarjeno. Križ lahko pomeni marsikaj — vero, upanje, trpljenje, vstajanje... V neki konkretni zgodovinski situaciji pa je lahko tudi simbol za vsa tista grozodejstva, ki so se zgodila v imenu Kristusa kralja. In samo to funkcijo ima križ na tej naslovnici. Če v naprej pa nam je bilo jasno, da si bo tisto, kar označuje križ na tej sliki, vsak razlagal po svoje, čeprav si bo na jasnem, da lahko pomeni tudi nekaj drugega. In prav v tej dvoznačni razpetosti simbola je svojevrstna dialektika, ki se ji ne mislimo tako kmalu odreči, kljub temu, da smo si na jasnem, da je vsak simbol področje »svetega«, »edinega pomena«, »ene same enoznačne resnice«. Saj štos je ravno v tem.

**PROTESTNA
NOTA**

LES TRIBUNES PUBLIQUES IN GENERAL (SPLOŠNO SECIRANJE)

Zadeva sploh ni nova. Je pa novo kar pogosto pojavljanje javnih tribun v samoupravnem socialističnem prostoru. Zakaj?

Predvsem so določeni pojavi v družbi dosegli široke dimenzije, ki presegajo okvire naših institucij. O njih želi delovno ljudstvo razpravljati, ker na podlagi izkušnje meni, da je neposredno izražanje v naši praksi učinkovitejše od neposrednega izražanja mnenj preko delegatov. Javne tribune so prava manifestacija fenomena vox populi in že kar močno konkurirajo vse bolj znanemu p.p. 29.

Seveda pa se pojavlja še drug moment. Ustavne pravice, ki omogočajo svobodo združevanja in prepričanja (izražanje mnenj), so res lepa stvar. Težave pa nastanejo pri realizaciji teh pravic. Nemaikrat smo bili priča jadikovanju, da se ljudje ne zganajo, da mehanično dvigujejo roke etc. Toda ko so se zbudili iz otopenosti in začeli uporabljati prej omenjene pravice, spet ni bilo vedno prav.

Eden od načinov za uresničevanje pravic predstavljajo javne tribune. Izredno zanimivi so njihovi organizatorji. Če se organizirajo loti eminentna subjektivna sila, s tem ubije več muh na en mah.

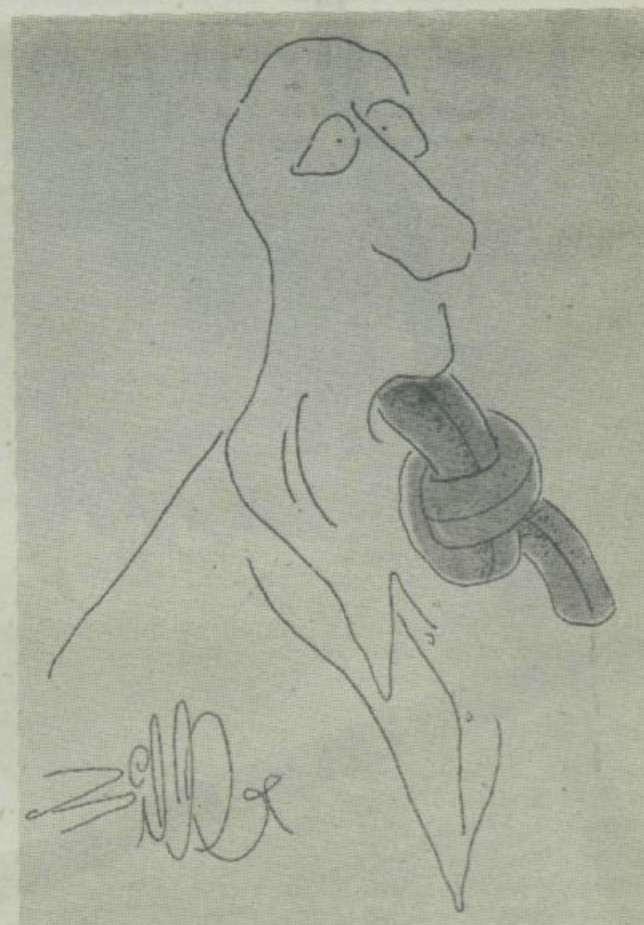
— Žgoč problem predstavi širši javnosti in na ta način zavrne pomisleke o tem, da se pri nas »določene stvari prikrivajo«.

— Institucionalizira javno tribuno in jo postavi na rang, ki je blizu rangu celotnega institucionalnega sistema. Tako je zabrisano dejstvo, da so anomalije tega sistema sproducirale javno tribuno.

— Doseže se učinkovit pregled o tem, kaj si ljudje mislijo, kakšna so razmerja moči v javnosti (tiste nevidne, komaj spoznavne sile, ki dirigirajo vse dogajanje), kdo s kom drži, kdo je s kom v dobrih odnosih in kdo koga ne mara in kakšne posledice bo to imelo.

Naslednjo težavo prinaša opredelitev problema, ki pogojuje tribuno. Organizator zadolži enega ali več preizkušenih tovarišev in tovarišic, da dajo iztočnice za razpravo vsem prisotnim in razpravljajočim. Ne glede na to, kako ti iztočničarji opravijo svoje delo, z njimi nikoli nišo vsi zadovoljni. Če pokažejo na silne razsežnosti problema, skoraj gotovo slišijo očitke, »da so izpostavili mnogo vprašanj, ki jih razprava ne bo mogla obdelati. Če uberejo drugo pot, tako da natresejo nekaj dejstev, vse ostalo pa prepuste drugim, togotovo narode zato, »ker ne poznajo dovolj problematike, ki bi jo morali predstaviti.« Posebno poglavje predstavljajo tisti, ki sodelujejo v razpravi. Lahko bi jih v skladu s sistematizatorskim duhom, razporedili po predalčkih.

— Nekateri si že doma v miru pripravijo oporne točke ali pa celo mini referate, ki jih potem nerazločno preberejo in tako izkoristijo

svojih pet minut. Pri tem jim je čisto vseeno, če se njihove veleumne misli ne navezujejo na celoten tok razprave.

— Čisto poprečni razpravljalci, ki so hitro pozabljeni.

— Tisti, ki uspešno združujejo elemente govornišva, showa in še česa. Celotni razpravi dajejo sol, ki je potrebna za odmevnost tribune v širši javnosti. Samo oni vedo ali jim javna tribuna pomeni priložnost za afirmacijo osebnosti ali za afirmacijo mišljenja.

Vsi pa se srečujejo z isto težavo. Takoj ko hočejo artikulirati svoje misli, ki se jim zdijo kristalno čiste, občutijo, da jim stvar uhaja iz rok. Zaradi želje, da bi čim jasneje opredelili in zaobjeli tisto, kar je sproducirala njihova zavest, poskušajo čimbolj nazorno orisati vse razsežnosti, dokler ne sprevidijo, da se celote ne da opisati. Da ne bi popolnoma priznali kapitulacije pred svojimi miselnimi produkti, se oprejo na dozdevno nesprotne konce celote in jih ponudijo javnosti v komparacijo. Zadeva deluje kot krasna govorniška figura in z navdušenjem jo povzemajo tudi drugi.

Poleg tega na vsaki javni tribuni prisostvujejo tudi pasivni biskovalci.

Vloga grešnih kozlov je dodeljena predstavnikom sedme sile, ki s svojim poročanjem (po mnenju tistih, ki jim izidi javne tribune ne ustrezajo) »zavajajo in manipulirajo s širšo javnostjo«. Sicer pa sta obseg poročanja in odziv premosorazmerna z eminentnostjo subjektivne sile, ki je vso stvar organizirala.

Tako gre to. Vloge so razdeljene in zadeva teče. In bo najbrž še nekaj časa.

Jasmina D

Delovna skupina za Mirovna Gibanja
pri RK ZSMS
Dalmatinova 4
Ljubljana, Jugoslavija

V jedrski oboroževalni tekmi je nameščenih več sto jedrskih nabojev, z nekaj deset-tisoč kratno močjo, spuščene na Hirošimo. Namestitev jedrske rakete, kakršnekoli in kjerkoli na zemlji ne predstavlja le nevarnosti za lokalni del populacije, temveč za obstoj življenja na zemlji nasploh. Vsakršno povečanje jedrskega arzenala in postavitve novih raket, pomeni povečano nevarnost za obstoj nas vseh.

Ne strinjamo se s samomorilsko logiko, ki pravi, da jedrsko ravnotežje med blokoma zagotavlja mir in varnost.

Posebej nas prizadene odpiranje jedrskih baz v državah, v katerih pred tem jedrskega orožja ni bilo. Tako nas je prizadela odločitev belgijske vlade (15. marec 1985), da dovoli postavitve 48 raket CRUISE v NATO bazi v pokrajini Floreni na jugu Belgije. Kot zemljani, ki hočemo živeti v miru in sodelovanju med narodi, nasprotujemo odločitvi belgijske vlade in podpiramo protijedrska prizadevanja v Belgiji in drugod po svetu.

Pozivamo belgijsko vlado, da posluša glas svojega ljudstva, ki njeni odločitvi nasprotuje z masovnimi manifestacijami že več let in sproži postopek odstranitve jedrskih raket s svojega ozemlja.

Ostranitev jedrskih raket je prvi korak v razorožitvi.

ročno: Belgijskemu konzulatu, Ljubljana, Jugoslavija

Ambasadi ZDA, Beograd, Jugoslavija

C.N.A.P.D., Bruselj Belgija

Sredstva javnega obveščanja, Jugoslavija

Priporočilo: Predstavnike konzulata in ambasade naprošamo, da protestno noto posredujejo svojim vladam in parlamentuxx Ljubljana, 28. 3. 1985

Člani delovne skupine za mirovna gibanja

OB VRNITVI E. MANDELA IZ NIKARAGVE

V začetku decembra je bil Ernest Mandel na obisku v Nikaragvi, kjer je obiskal Center za raziskovanje in proučevanje agrarnih reform pri Ministrstvu za razvoj in agrarne reforme (MINDRA). Imel je številna posvetovanja z odgovornimi ljudmi iz ekonomskega in kadrovskega sektorja nikaragovske vlade in iz sandinistične Fronte za narodno osvoboditev (FSLN). Poleg predavanj za slušatelje univerze je sklical tudi konferenco z naslovom: Svetovna kriza kapitalizma. Konferenci, ki je potekala pod pokroviteljstvom nikaragovskega Združenja za družboslovne znanosti in ki ji je prisostvovalo več sto ljudi, je sledil pogovor v uredništvu štirnajst dnevnika Nuevo Diario. Po vrnitvi iz Nikaragve je dal intervju za La Gauche. To je glasilo belgijske sekcije IV. internacionale in izhaja v francoščini. Ta pogovor povzemamo tudi mi.

La Gauche: Kakšna je razredna narava volitev v Nikaragvi?

Ernest Mandel: Napačno bi bilo govoriti o buržoasnih parlamentarnih volitvah ali o volitvah za buržoazno parlamentarno skupščino, kot smo nakazali v številki La Gauche z dne 16. novembra 1984. Obisk na licu mesta nas je popolnoma prepričal, da je v Nikaragvi državna oblast oblast delavcev in kmetov in 450 000 oboroženih delavcev, ki imajo orožje doma. Formalni kriteriji nam pri opredelitvi razredne narave skupščine ne morejo pomagati — opredelitev moramo iskati pri prej omenjenih kadrih, ki imajo oblast.

La Gauche: Do kod seže sandinistično zaupanje v politični pluralizem?

E. M.: Nemogoče je oceniti individualne motive. Še teže je narediti napoved za morebitne spremembe stališč v prihodnosti. To da eno je gotovo: sandinistični voditelji proklamirajo, da politični pluralizem ni interni maneuver z vidika male vaške in urbane buržoazije, prav tako pa ni sporazum o mednarodnim javnim mnenjem, socialnimi demokrati, levimi kristijani in latinskoameriško ali katero drugo imperialistično buržoazijo. Razglašajo, da je politični pluralizem nujen in neločljiv sistem v revolucionarnem procesu, prav tako pa tudi v oblikovanju socializma v Nikaragvi. Nepogrešljiv je pri dvigovanju zavesti in dejavnosti delavskih množic, njihovem sodelovanju pri upravljanju državne ekonomije in v boju proti birokratskim deformacijam.

Te vseštevilnejše proklamacije sestavljajo opazen prispevek v razvoju mednarodne revolucionarne zavesti in pomenijo vrnitev k izvirni misli Marxa, Lenina iz leta 1917, Roze Luxemburg in Trockega. Tam smo videli potrditev tistega, kar že desetletja afirmiramo. Ves mednarodni delavski razred bo pridobil veliko prednosti, toliko bolj kot nikaragvanska resničnost ustreza našim pozicijam.

La Gauche: Nam lahko ponudiš nekaj praktičnih primerov o rezultatih političnega pluralizma za delavske množice?

E. M.: Ne smemo ločiti političnega pluralizma od samoorganizacije in samoupravljanja. Eno pogojuje drugo. Kombinacija teh dveh se je začela uveljavljati v Nikaragvi. Seveda je še daleč od svojega polnega razvoja. Toda pot, po kateri so stvari krenile konstituirati nov, drugačen korak od tistega, ki predstavlja delavsko samoupravljanje v Jugoslaviji, ki ga na določen način duši enopartijski sistem.

Pri delavski kontroli in pri participaciji množic pri upravljanju v podjetjih delujejo proizvodni komiteji v več kot polovici podjetij. Samoorganizacija se sicer od primera do primera razlikuje, vendar se povezovalje nadaljuje. Na teritorialnem nivoju obrambni sandinistični komiteji predstavljajo velik del prebivalstva in opravljajo nekatere državne dejavnosti, kot so razdeljevanje bonov, kontrola pri razdeljevanju osnovnih dobrin, prav tako pa tudi kontrola šolanja. Na področju izobraževanja po vaseh so svetovalni sveti staršev, ki si prizadevajo združiti izobraževanje in pripravo učencev za njihovo integracijo v proizvodno delo. Istočasno se v tisku odvija ognjevita polemika. Barricada in Nuevo Diario odgovarjata časopisu La Prensa in razkrinkujeta laži in demagoške polresnice opozicije. Ko je La Prensa objavila, da je vlada opozicijskim voditeljem prepovedala potovanja v tujino, je Barricada objavila spisek številnih potovanj teh oseb z letališča v Managvi. Drug pomemben podatek, če govorimo o pluralizmu in o demokratičnih pravicah je dejstvo, da o stavkah sploh ne pišejo več.

La Gauche: Ali se bo napredek v smeri socialistične demokracije odrazil tudi v ustavi, ki jo pripravlja skupščina?

E. M.: Menim, da bo tako, vendar ne morem predvideti, v kolikšni meri. To je odvisno od mnogih stvari — od stopnje participacije in aktivnosti množic, od izida družbenih bojov v naslednjih mesecih in predvsem od izida konfrontacije s protirevolucijo in imperializmom.

Trenutno je treba podčrtati dva izvira. Na eni strani je to potrditev demokratičnih svoboščin, kot so pluralizem strank, pravice do stavke, svoboda tiska in združevanja. Po drugi strani pa je sandinistična smer naredila pomemben korak, ko je etnični manjšini Miskitov priznala pravico do teritorialne avtonomije. Pomembno vprašanje, ki si ga zdaj zastavljajo, je problem institucionalizacije. Ljudsko oblast je potrebno utrditi tudi na nivoju komun, regij in celotne družbe in ne samo v četrtih, vaseh in podjetjih.

La Gauche: Razvoj socialistične demokracije se odvija v kontekstu stalne imperialistične agresije proti nikaragvanski revoluciji? Ali ni to paradoksalno?

E. M.: Sploh ne. Sandinistična oblast v Nikaragvi je stalno v boju z najbolj kruto vojaško ekonomsko imperialistično ofenzivo. Izkušnje so nikaragovsko pa tudi druge revolucije naučile, da imperialistična ofenziva FSLN-ju neprestano konstituira vse večjo popularnost med ljudmi. V skladu s popularnostjo raste tudi podpora in pripravljenost za mobilizacijo, če bi prišlo do masovne agresije Američanov. Mislim, da vodi FSLM ob podpori ljudstva popoln odpor proti imperializmu in njegovim somišljenikom. Tudi opozicijske stranke so sklenile, da se bodo kot en mož mobilizirale, če bi prišlo do ameriške invazije.

La Gauche: Govoriš o kruti protiofenzivi. Nam lahko postržeš s podatki?

E. M.: Med mojim bivanjem v Nikaragvi je tolpa 200 protirevolucionarjev v okolici El Pericono postavila zasedo. Severno od kraja Esteli so ubili 28 delavcev, ki so šli obirat kavo. Mnogo žrtev je med delavci, ki vzdržujejo telekomunikacije. Veliko ljudi je živih zgorelo, drugi pa so končali na bajonetih. Cel kraj je bil na pogrebu. Ljudje so izražali bolečino in odločnost, da maščujejo brate in sestre.

La Gauche: Kaj hoče protirevolucija doseči s temi maskari?

E. M.: Imperializmu je popolnoma jasno, da se mednarodno javno mnenje vsak dan bolj zaveda tveganja, ki bi ga povzročila množična agresija, bombardiranje Nikaragve ali pa mornariška invazija. Take zločine bi obsodili ne samo v Evropi, temveč tudi v Mehiki, Latinski Ameriki in povsod po ZDA in Kanadi. Washington bi moral plačati previsoko politično ceno. Treba bi bilo povečati napore, s katerimi bi ta cena postala še večja.

v takih okoliščinah je imperializem za način napadanja nikaragvanske revolucije izbral vojno izčrpanja. Napade oboroženih tolp imperializem kombinira z ekonomskimi blokadami. Bande v glavnem prihajajo iz Hondurasa. Opremljene so z ultramodernim orožjem, včasih tudi ob spremljavi helikopterjev. Očitno je, da jih preskrbuje imperializem ob posredni pomoči in režiji CIA.

La Gauche: Ali ima protirevolucija svojo socialno bazo tudi v Nikaragvi?

E. M.: Ne bi mogli govoriti o državljski vojni v pravem pomen besede, še posebej zato ne, ker je socialna baza protirevolucije vse ožja. Večinoma jo sestavljajo člani nekdanje Somozove Narodne garde, njihove družine in klienti. Ti ljudje živijo v taboriščih v tujini. To bazo načenja erozija. Nove rekrute iščejo med pripadniki drugih narodov in ne med Nikaragovci.

La Gauche: Ali ima vojna izčrpanja z vidika protirevolucije kakšne učinke?

E. M.: Protirevolucija ne more niti omajati niti potrditi sandinistične oblasti. Lahko pa jo postavi v vse težje ekonomske pogoje. Zaradi protirevolucije je vlada prisiljena 35% državnega proračuna nameniti za obrambo. Največjega pomena so trenutno deli, surovine in prehrana. Še več, protirevolucija je povzročila zastoje, ki znašajo 25% prej omenjenega proračuna. Za delo sposobni ljudje morajo namesto v proizvodnji delati v vojski in milici, kar povzroča velike zastoje v proizvodnji in cirkulaciji dobrin. Oblast mora voditi obrambno bitko, poleg nje pa tudi bitko za obiranje kave. Tega breme se ljudske množice zavedajo.

La Gauche: Ali se je zaradi tega ekonomski položaj v Nikaragvi poslabšal?

E. M.: V prvih letih po sandinistični zmagi se je materialno stanje za delavske množice izboljšalo, kar je redka značilnost revolucij XX. stoletja. 1983 je bila v Nikaragvi stopnja zaupanja največja v vsej Latinski Ameriki. Leta 1984 pa je bilo težko. Naši sandinistični prijatelji ga imenujejo leto vojne ekonomije. Pridih vojne in uničenja je zmanjšal zaloge za 25%. Množice to razumejo, vendar posledic ne bodo več prenašale.

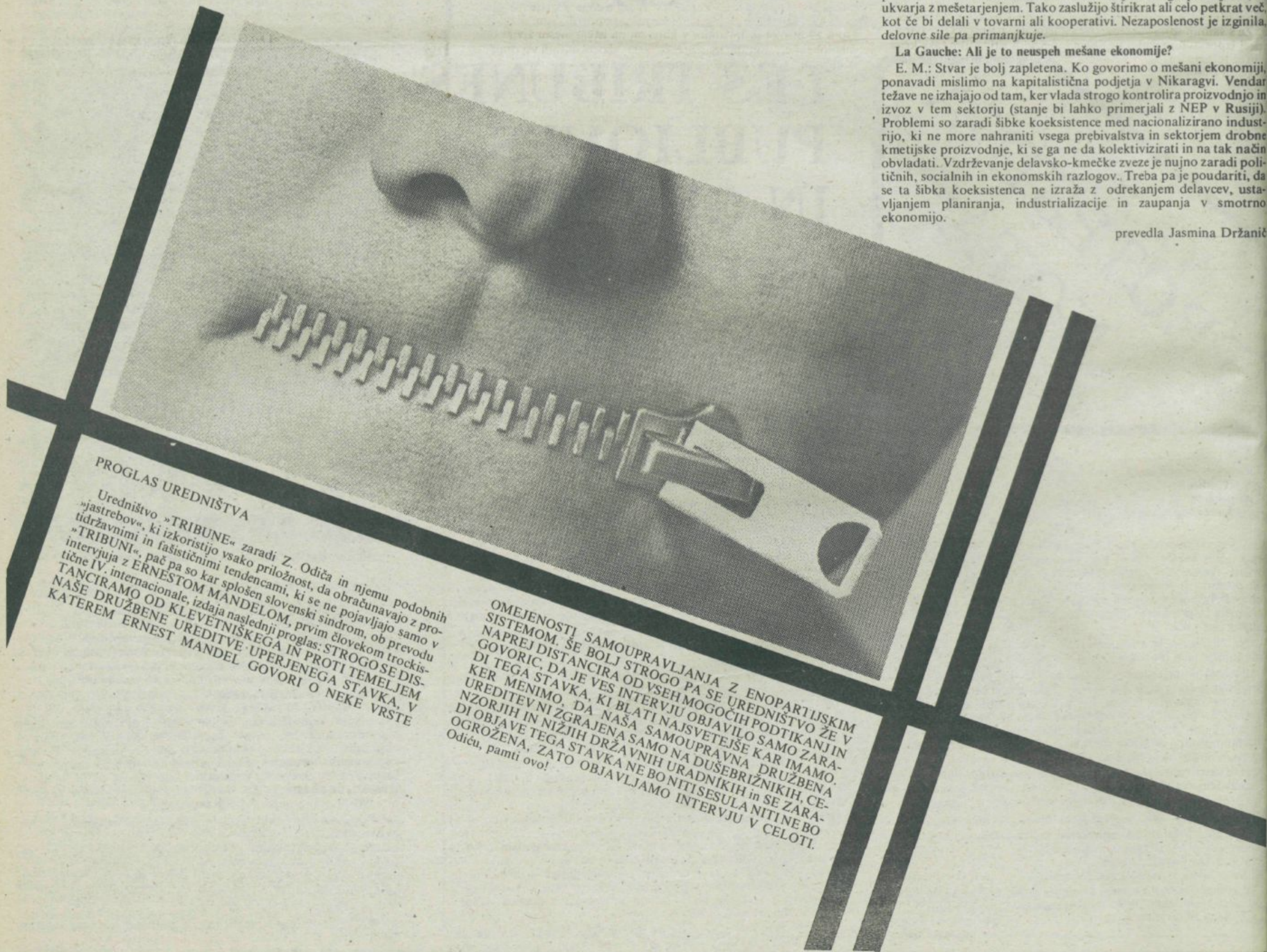
La Gauche: Ali lahko natančneje razložiš iz česa sestoji ekonomska breme, ki ga je imperialistična agresija naprtila nikaragovskim množicam?

E. M.: Vojno ozračje implicira zmanjšanje količine blaga, ki je namenjeno javnosti. Največje omejitve so pri racionaliziranih dobrinah (prehrana) in poglobitnih dejavnostih (bivališče, izobraževanje, zdravstvo, transport in infrastruktura). Plača delavca, uslužbenca ali funkcionarja zadostuje za osnovne dobrine, ne dovoli pa mu vstopa na trg proste prodaje. Na črni borzi (kjer velja dolar dvajsetkrat več kot po uradnem tečaju) trgovci prodajajo oblačila, igrače in električne aparate, ki si jih množice z navadno plačo ne morejo privoščiti. Nekaterih izdelkov je dovolj. Med cenami in dohodki je neravnovesje. Iz tega izhaja ekonomska reakcija množic: vse več ljudi, pri tem mislim na delavce in na člane njihovih gospodinjstev, se ukvarja z mešetarjenjem. Tako zaslužijo štirikrat ali celo petkrat več, kot če bi delali v tovarni ali kooperativi. Nezaposlenost je izginila, delovne sile pa primanjkuje.

La Gauche: Ali je to neuspeh mešane ekonomije?

E. M.: Stvar je bolj zapletena. Ko govorimo o mešani ekonomiji, ponavadi mislimo na kapitalistična podjetja v Nikaragvi. Vendar težave ne izhajajo od tam, ker vlada strogo kontrolira proizvodnjo in izvoz v tem sektorju (stanje bi lahko primerjali z NEP v Rusiji). Problemi so zaradi šibke koeksistence med nacionalizirano industrijo, ki ne more nahraniti vsega prebivalstva in sektorjem drobne kmetijske proizvodnje, ki se ga ne da kolektivizirati in na tak način obvladati. Vzdrževanje delavsko-kmečke zveze je nujno zaradi političnih, socialnih in ekonomskih razlogov. Treba pa je poudariti, da se ta šibka koeksistenca ne izraža z odrekanjem delavcev, ustavljanjem planiranja, industrializacije in zaupanja v smotrno ekonomijo.

prevleda Jasmina Držanić

PROGLAS UREDNIŠTVA

Uredništvo »TRIBUNE« zaradi Z. Odiča in njemu podobnih »jastrebov«, ki izkoristijo vsako priložnost, da obračunavajo z prodiravnimi in fašističnimi tendencami, ki se ne pojavljajo samo v »TRIBUNI«, pač pa so kar splošen slovenski sindrom, ob prevodu intervjuja z ERNESTOM MANDELOM, prvim človekom trockistične IV. internacionale, izdaja naslednji proglas: STROGO SE DISTANCIRAMO OD KLEVETNIŠKEGA IN PROTI TEMELJEM NAŠE DRUŽBENE UREDITVE UPERJENEGA STAVKA, V KATEREM ERNEST MANDEL GOVORI O NEKE VRSTE

OMEJENOSTI SAMOUPRAVLJANJA Z ENOPARTIJSKIM SISTEMOM. SE BOLJ STROGO PA SE UREDNIŠTVO ŽE V NAPREJ DISTANCIRA OD VSEH MOGOČIH PODTIKANJ IN GOVIC, DA JE VES INTERVJU OBJAVILO SAMO ZARADI TEGA STAVKA, KI BLATI NAJSVETEJŠE KAR IMAMO. KER MENIMO, DA NAŠA SAMOUPRAVNA DRUŽBENA UREDITEV NI ZGRAJENA SAMO NA DUŠEBRIŽNIŠKIH, CE NZORJIH IN NIŽJIH DRŽAVNIH URADNIŠKIH IN SE ZARADI OBJAVE TEGA STAVKA NE BONITISESULA NITINE BO OGRUŽENA, ZATO OBJAVLJAMO INTERVJU V CELOTI. Odiču, pamti ovo!

V KUHINJI? LETA 1968

festival jugoslovenskega dokumentarnega in kratkometražnega filma)

Času, ko je v Beogradu potekal 32. festival jugoslovenskega dokumentarnega in kratkometražnega filma, je v Budimpešti pričel z 13. kongres Madžarske socialistične delavske partije. Tako lahko v Politiki v torek, 26. marca, na prvi strani preberali: »S temi observacijami je Kadar govoril o zaostrovanju ideološkega boja v svetu. Zavzel se je za sodobnejše oblike propagande, da bi delstvo neprestano ne dolgočasili z razrednim bojem.« Zdi se, da se tekst nadaljuje na 11. strani: »Ne pričakujte sedaj velikih tem, upih političnih proklamacij, pogumnega oporekanja oblasti, s katerimi se sredi obsesivne politizacije tudi naš film pogosto obremeni. Vsa veličina teh filmov je v majhnem, navadnem, kar je, mi mislim, bistveno.« (Milutin Čolić). Ljudstvu je dovolj razrednega boja?! Ljudstvu je dovolj velikih tem...?! Nekako podobno zveni, ali

V tem tekstu nas bolj od madžarskega kongresa zanima jugoslovski kratki film, zato se bomo v nadaljevanju omejili nanj. In sicer govorim na tiste avtorje in njihove filme, ki vseeno še kar vztrajajo v razrednem boju in ki, namesto da bi se lotevali »malih, navadnih tem«, tematizirajo prav tiste pozicije, na katerih sedelci na »male« in »velike«, teme vzpostavljajo. Pogosto je treba k takim filmom stopiti na način, ki bi ga s kakšno drugo terminologijo morda lahko poimenovali simptomatično branje — odkrivanje zamolčane, izskanje tistega, kar je avtor proizvedel, ne da bi to pogosto sploh meraval proizvesti. To pa seveda pomeni, da se že takoj na začetku odrekamo iluziji o objektivnem poročanju, iluziji, ki v krčevitih skušnjah zajeti vse (ali vsaj vsakega po malem) nujno pristane v nekakšni nepremični zlati sredini. Iluzija »objektivnosti« je po svoje podobna tisti o »čistem dokumentarcu«, ki pa je zelo poučna, saj se najbolj dokumentarnega kaj hitro izkaže — igrani film.

Prav razmislek o odnosu med fakti in fikcijo je eno od možnih odličij za oceno filmov na tem festivalu. Predstavil bom zato tri filme, ki problematizirajo prav ta razcep, celo še več, kažejo na govo lažno naravo. Prvi ima poetičen in težko prevedljiv naslov »Kla ravnica, a medveda nigde«, njegov avtor pa je Dobri Janev. V filmu je združil množico pričevanj o pojavu medveda v bližini vovodinske vasi. O zverini govorijo predsednik lovske družine, mlada žena, ki ga je srečala na cesti, lovec, ki je streljal nanj v koruzi, mladenič, ki je nekoč vodil okoli plešočega medveda in še mnogi drugi člani. Prav fantastično je opazovati, kako se v govorici slehernega iz njih reproducirajo nekateri vladajoči miselni obrzci. Medtem ko predsednik lovske družine, ves obkrožen z osvojenimi pokali, s trdnim resnim obrazom ugotavlja, kako »pri nas ni realnih pogojev pojav medveda«, je vaščan, naslonjen na hišno ograjo, trdno prepričan, da »gre za namerno provokacijo, ki naj bi vnesla nemir med bivalstvo«. »Kot se za pravi konstitutivni člen spodobi, se tudi tu na koncu izkaže, da medveda sploh ni bilo. Domneva »dejstva« postaje čista fikcija.

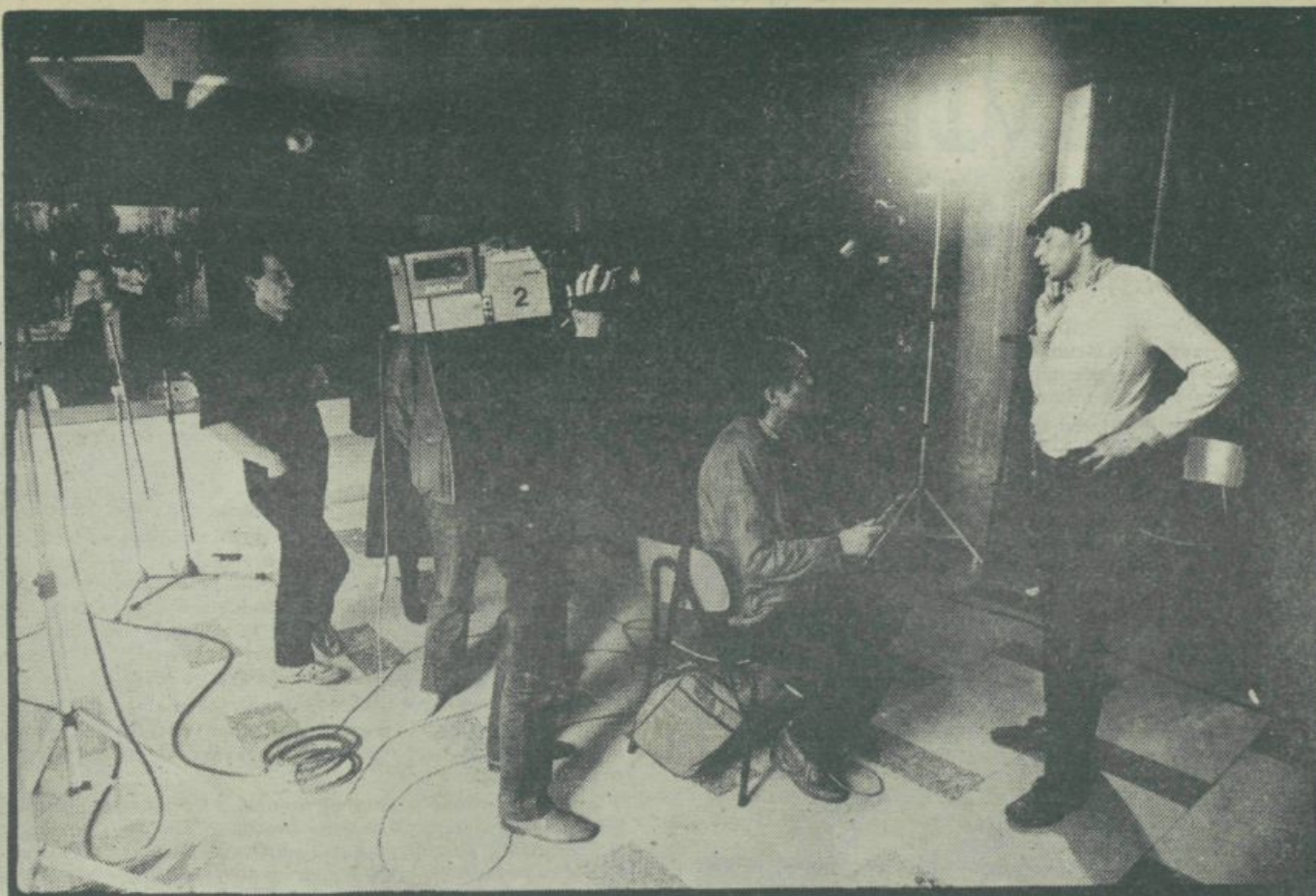
Drugi film v tem izboru je Slučajni slučaj mladega Zorana Mašireve. Če s samim izborom teme (mladoletni prestopniki) se je avtor prej izpostavil možnim kritikam o neizvirnosti, a film take kribrje težav zdrži. S kombinacijo izjav in igranih prizorov je na ostra obsodba, ne malega Gavra, temveč razmerij, katerih se problem sploh lahko vzpostavi. S prizori sestanka, na katerem se loča o premetitvi malega prestopnika v drug dom in z nekakšnim film sodnim procesom proti njemu, ki mu ga pripravijo njegovi »varuhi«, pa je pod vprašaj postavljena tudi vsa »alternativnost« anove, ki temelji na tem, da »dobri« popravljajo »slabe«. Sledče doslej zastavljeno linijo je najbrž že povsem jasno, da bo tudi film moral biti »čisti igrani«, če naj ima vse skupaj vsaj značaj poteze. »Delavski zakon« Milovana Mandića to res tudi je. Zgodbe vredna kratke obnove: edini stik moža, ki dela ponoči v pekarni žene, ki čez dan zavezuje vreče s soljo za tekočim trakom, je po pol minute na vlak, s katerim se on vrača, ona pa odhaja. Sa je le za poljub in vprašanje »Kako je ta mala?« Drugačne so tino nedelje, ko sedijo na dvorišču in si mažejo maslo in marmelo. Štruca kruha pod glavo na klopi železniške postaje, pesem »Jana« v praznem vagonu, vožnja s kolesom v dežju... Fikcija je še ko prekleto dejanska, družina ostaja steber reprodukcije stoječega.

Omenjene tri filme pa družijo še en skupni imenovalec. Pomenijo tri knjige razpeta med dva pola, ki se vedno temeljno določata kratki film: televizija na eni in celovečerni igrani film na drugi strani. Če film Janevskega v marsičem podoben prispevkom iz kakšnega deljskega popoldneva, se podatke, da je bil Mandić asistent režije v zadnjem Kusturicinem filmu, izkaže za mnogo več kot zgolj biografsko zanimivost. Tako so najuspešnejši predstavniki letošnjega tivala pravzaprav še enkrat pokazali, da je mesto kratkega filma v neke vmes, v tej razpetaosti, ne pa v nekakšni tretji, zunanji žnosti. (Dejstvo, da se ob vsem besedičenju in opravljanju v času tivala o teh, za kratki film slejkoprej konstitutivnih razmerjih, sploh spregovorilo, je dovolj nazorno samo po sebi, hkrati pa tudi že dloži, zakaj se bo tudi prihodnje in še prihodnje leto spet razglaalo o krizi kratkega filma).

Zato je pravzaprav zelo nevarno pisati zgolj o najuspešnejših film festivala, kot je nevarno prihajati samo na večerne predstave dneve selekcije, ali, še za stopnjo bolj skoncentrirano, na izbor vne v Cankarjev dom. Nevarno zato, ker se nam lahko zazdi, da pri sploh niso tako porazne, da delamo pri nas celo odlične filme, da videti 119 filmov, pretrpeti vse tiste sončne zahode in roke v t, tolikokrat pešačiti na Krf in gledati zadnje kovače in mlinarje, ali vso tišino na tiskovnih konferencah — pomeni stopiti korak te k pravi podobi jugoslovenskega kratkega filma. Eden od možnih izstopov iz tega kroga je subvertiranje lastnih temeljev in ker o na celem festivalu videli en sam film, ki si je prav to zadal za svojo nalogo, ga je vredno posebej omeniti. Gre za film »Dva časa v mo prostoru« Ladislava Galete, ki je pravzaprav dvojna projekcija filma Nikole Stojanovića iz leta 1968 »V kuhinji«, pri čemer druga »muja« za 216 sličic. Če sam izvirnik je zanimiv, saj gre za dve soredni dogajanja — družinsko idilo v kuhinji in ljubezenski prena balkonu sosednje stavbe. S podvojitvijo in časovnim zakom se v to dvoprostorsko umešča še dvočasovnost in rezultati tako zvočni kot vizualni — so presenetljivi.

Ker smo že pričeli z Madžarsko, bomo z njo tudi končali. To nam ogoča dopoldanska projekcija, ki je predstavila nekatere usneješe kratke filme te, po celovečernih še kako znane, dežele. Eno je med avtorji posebej izstopalo, in sicer ime Zoltana Husarika, ki po številu filmov kot tudi po povsem specifični estetiki. In prav njegovemu filmu o kiparju Amerigu Totu smo našli te besede: »reba je delati kipe o stvareh, ki jih ne vidimo in ki jih nikoli ne mo videli.« Dodajmo — ne zato, ker bi jih ne bilo, ampak ker so vidne. Tudi filme je treba snemati o teh stvareh.

Stojan Pelko

ZORAN MAŠIREVIČ

(avtor filma Slučajni slučaj)

Sem študent tretjega letnika filmske in televizijske režije na Filmski akademiji v Pragi. Slučajni slučaj je moj drugi film, narejen v profesionalni tehniki v Jugoslaviji. Lani sem na tem festivalu debitiral s filmom Rančevo, ki je bil potem prikazan še na festivalih v Krakovu in Leipzigu. Ob Slučajnem slučaju bi bilo morda dobro povedati nekaj o domu, v katerem se zgodba dogaja. To je specifična ustanova, saj ne gre za klasični kazensko popravni dom, temveč za Dom za otroke in mladino, v katerem na istem mestu živijo tako mladoletni prestopniki in nepreskrbljeni otroci kot tudi vsi drugi, ki iz kakršnih koli razlogov ne morejo prebiti v svojih okoljih. To je ustanova pomalem eksperimentalnega tipa, kjer se pravzaprav gradi na tem, da »dobri« popravijo »slabe«. Morda je to še najočitnejše v prizoru, ko mali Gavro sedi za mizo nasproti vsem ostalim, ki ga po vrsti obsojajo. Na snemanju sem bil izredno nezadovoljen s tem prizorom. Namreč, dobobra sem spoznal te otroke prebil sem z njimi tri mesece, živel v domu in oni so se družili z mano. Zelo veliko sem pričakoval od te scene. Mislim sem, da bodo otroci spontani, odprti, da bodo govorili tisto, kar mislijo. Toda na snemanju se je zgodilo ravno nekaj nasprotnega: začeli so igrati pred kamero, trudili so se obtoževati Gavra, da bi tako sebe eksponirali kot pozitivne junake. Bil sem resnično razočaran po snemanju. Posneli smo za 21 minut materiala, v filmu pa ga je približno dve minuti in pol. Ko sem gledal ta prizor na montažni mizi, me je vse skupaj strašno spominjalo na nekakšen montirani proces, ki so ga otroci priredili svojemu tovarišu. Lahko rečem, da se je šele tedaj rodila takšna montažna rešitev, ta polifonija njihovih pričevanj in obtožb, ki si sunkovito sledijo ena za drugo. Tako se ustvarja določen verbalni absurd, ko s povezavo več nevezanih kadrov dobiš pomen, ki ga nisi pričakoval, ali pa ga vsaj nisi imel neposredno pred očmi v času snemanja. S tem filmom nisem hotel napraviti zgolj socialnoanalitične študije problema, hotel sem predvsem zgodbo o nekaterih elementarnih človeških čustvih — o ljubezni, prijateljstvu, strahu. Hotel sem film, ki bo imel svojo formo, svojo naracijo in svoj tok, hotel sem film, ki bo postavljen na čvrstih dramaturških temeljih. Največji problem v času dela na filmu je bil ta, da sem bil pravzaprav ves čas nekje vmes, med dokumentarizmom in igrano strukturo. Trudil sem se napraviti vse prizore dovolj avtentične, jim dati njihovo moč in verodostojnost, njihovo dokumentarnost. To je zmeraj težko, morda še posebej pri delu z otroki. Ko je treba rekonstruirati določeno situacijo, enostavno ne morejo abstrahirati procesa doživljanja in zato začnejo igrati nekaj drugega, začnejo igrati svojo predstavo o tem. Zato sem moral delati zelo pazljivo, nisem jim smel dajati nikakršnih izrecnih ukazov in konkretnih nalog, ampak sem se bolj trudil ustvariti okoliščine, v katerih bodo izrazili tisto, kar v resnici so. To je seveda precej zakompliciralo celotno produkcijo, a sem imel odlične sodelavce, ki so mi pomagali izpeljati stvar do konca. Imel sem srečo, da sem delal z Božidarjem Nikoličem, ki je poskrbel za to, da fotografija ni estetizirana, ni sama sebi namen, ampak je podrejena globalnemu konceptu filma. Fotografija je groba, surova in hladna — in to je tisto, kar smo želeli.

Spoštovani!

Pogovor o svobodi tiska, govora in mišljenja, napovedan za danes

v prostorih KK, odpade!

"Svetovano" nam je bilo, da zaradi kočljivega družbeno političnega

stanja in zaradi položaja v kakršnem je študentski center, čas in

prostor za takšne stvari nista primerna!

predsednik KK!

Blaž Fušel

Ljubič Blaž

MILOVAN MANDIĆ

(avtor filma Delavski zakon)

Kaj delam? Naredil sem doslej tri, štiri študentske filme, moj diplomski film je bil pred letom in pol predvajan tudi na televiziji.

Dežna ptica se imenuje, a se mi zdi, da ga ni nihče videl. Delal sem kot asistent režije pri novem filmu Emira Kusturice Oče na službeni poti in zelo sem ponosen, da sem lahko sodeloval pri njegovem nastajanju. Mislim, da bo ta film označil letošnjo svetovno filmsko produkcijo, da ji bo dal prav poseben pečat. Po tem sem delal najprej na scenariju in nato še na samem snemanju filma, ki si ga videl tukaj, se pravi Delavskega zahona. Vesel sem, da sem uspel v naslov stlačiti dve stvari, ki se mi zdita zelo pomembni, delavca in zakon, družino.

Hočeš-nočeš, kamorkoli se obrneš, če hočeš biti na kakršenkoli način družben, ... glej, zame obstaja človek samo v tolikšni meri, kolikor komunicira, kolikor je družbeno bitje, v privatnem in profesionalnem smislu se podružblja preko svojega dela, podružblja se preko odnosa znotraj družine in od tu naprej ... zato sem vesel, da se film tako imenuje, malo trivialno morda na prvi pogled. Toda ta trivialnost se dviga, se zavije v nekakšno fino meglico, ko se reče Delavski zakon. Mislim, da je film lahko samo realističen in to do tiste mere, kolikor izraža življenje. Glede na to je dober ali slab, vsaj zame. Imaš ta trdi realizem, na katerega nisem ravno preveč nor. Veliko bliže so mi tisti drobni premiki, storjeni z določenimi stilizacijami, za katere sploh ni nujno, da so vedno vidne. To je približno tisto, kar so Francozi delali v tridesetih letih, tisto, kar lahko poimenuješ poetični realizem. Drobne intervencije, ki te dvignejo za kakih deset centimetrov od tal, a še vedno s trdno oporo v življenju, v realnosti, v dokumentarnem. Studiral sem v New Yorku. Tam sem tudi naredil Dežno ptico, ki se ukvarja z možem, ženo in otrokom. Kot sem rekel maloprej, imel sem čvrsto fabulo, ki sem jo skušal malo dvigniti.

Zgodba se je res zgodila, v okolici Sarajeva, jaz pa sem jo prestavil v nekakšen ameriški milje. Človek se vozi z avtom in pobere štoparko, ki je noseča in vsa zmedena. Odpelje jo v bolnico, ona pa mu medtem vzame vizitko. Naslednji dan ga pokličejo in sporočijo, da je postal oče. Ona je medtem odšla, saj očitno iz takih ali drugačnih razlogov ni mogla skrbeti za tega otroka. Da bi nekako dokazal, da ni oče, saj to je vendar smešno, se da testirati in izkaže se, da je tip sterilen od rojstva. Doma pa ima dva otroka. Pri meni, v filmu, ima samo enega, saj življenje je... bilo bi to malo neverjetno, film ne trpi ravno tolikšnih... ja, vidiš, to je film: če bi dal v film dva otroka, bi rekli »Pa saj to je neverjetno«, toda tako je bilo v življenju. Zato sem jaz dal samo enega. Kar nerodno mi je priznati, toda ta hip ne vem, kaj bom delala v prihodnje. Šele včeraj smo dobili kopijo Delavskega zakona, res v zadnjem trenutku. Zdaj pa si slišal, da gremo tudi v Krakov z njim.

Bodi pameten! Ne vem, nocoj se bom najbrž česa spomnil. Ja, bil sem pred kratkim v Ljubljani. Všeč mi je, da so tudi srbohrvaške knjige v knjigarnah. Pri nas v Sarajevu in tu, v Beogradu, pa ni slovenskih. To govorim v kontekstu filma o Kocbeku, saj si sam videl, da so ljudje množično hodili ven, in zdi se mi, predvsem zaradi nerazumevanja jezika. To bo treba nekako popraviti.

Ker je bilo v predhodnih številkah postavljeno vprašanje — in našlo je svoje pravo mesto, čeprav pa bi se o času še dalo razpravljati — o do sedaj še nerazgrnjenih rezultatih raziskave Doma FSPN, se na osnovi lastnega sodelovanja v tej raziskavi oglašam s svojim majhnim deležem glede na celoto obdelanih problemskih sklopov. Kot je že bilo poudarjeno, je ta raziskava potekala v okviru rednega programa študentov FSPN — analitično-raziskovalne usmeritve v šolskem letu 1983/84.

Problematiko, ki smo jo želeli obdelati, smo razdelili na posamezne sklope, kot so na primer: »Zgodovinski pregled nastanka Doma FSPN«, »Dom FSPN kot socialni ambient«, »Oblike družinskih skupnosti«, »Odločanje v Domu FSPN«, »Patološki pojavi v Domu FSPN«, »Zdravje, prehrana in higiena«.

V času, ki je preteklo od »konca« raziskave pa do danes, se je posameznim problemskim sklopom aktualnost še povečala, kar vsekakor velja tudi za sklop »Zdravje, prehrana in higiena«.

Zato se mi zdi smotno to temo razgrniti v prvotni obliki in vsebini ter poiskati skupne točke in razkorake glede na sedanji čas.

ZDRAVJE

»Zdravje ni vse, toda brez zdravja je vse nič.« (Schopenhauer)

1. Zdravje je popolno telesno, duševno in duhovno ter socialno ugodje in ne samo stanje brez bolezni in hib.
2. Zdravje je ena izmed temeljnih pravic vsakega človeka ne glede na pleme, vero, politične nazore in socialni položaj.
3. Zdravje vseh ljudi je prvi pogoj za mir na svetu: odvisno je od karseda tesnega sodelovanja držav in slehernega človeka, (definicija Svetovne zdravstvene organizacije WHO)

Tukaj izhajam iz že v uvodu* formulirane predpostavke, po kateri študentska populacija fungira v družbenem življenju kot specifična, a še zmeraj deprivilegirana kategorija, ki kot taka nastopa tudi z zdravstvenega vidika.

Zdravje je seveda odvisno od mnogih dejavnikov, vključujoč tudi lastno aktivnost, kar z drugimi besedami pomeni, da ima človek poleg »pravice« do zdravja tudi »dolžnost« skrbeti za zdravje, a — kot se to pogosto izkazuje v jugoslovanski družbi — od obojega ostane deprivilegiranim občanom le zadnje.

Zdravstveno stanje študentov se »sistematsko spremlja na dva načina:

1. s sistematskimi pregledi,
2. z »analizami« bolezni študentov, ki se na lastno pobudo zatekajo po zdravniško pomoč.

Sistematski pregledi študentov se vršijo v Zdravstvenem domu Ljubljana, TOZD osnovnega zdravstvenega varstva študentov Ljubljana, Aškerčeva 14.

V sistematske preglede so zajeti vsi redno vpisani študenti prvih letnikov višjih in visokih šol Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani in Višje šole za organizacijo dela Kranj ter vsi študentje ob zaključju študija. Namen je opazovanje, na kakšen način in v kakšni meri je študij oziroma »študentski standard« vplival na zdravstveni in osebnostni razvoj študenta!?

Iz poročil o preventivnih — sistematskih pregledih študentov Ljubljanske univerze v šolskem letu 1973/74, 1979/80, 1980/81, 1981/82 (ki sem jih uspela dobiti) pa lahko izluščimo le nekaj najsplošnejših karakteristik »študentskega življenja«, ki žal niso dovolj problematizirane. (Čudovit namen je skrenil s prave poti.)

Iz teh poročil je torej razvidno, da se odzivnost na sistematske preglede iz leta v leto večja. Socialna struktura oziroma analiza te strukture je pokazala bistven porast števila študentov delavskega porekla in zmanjšanje števila študentov kmečkega porekla.

Pri sistematskih pregledih so ugotovljene naslednje bolezni in stanja:

1. refrakcijske anomalije, ki se tekom študija še povečajo (skoraj 1/3 študentov zadnjih letnikov nosi očala ali leče),
 2. bolezni kosti, mišic in veziv, kamor spadajo težje kifoskolioze in vsakodnevna ploska stopala in slabe drže,
- (Vse to naj bi bil odraz napora pri študiju oziroma zaradi intenzivnosti študija je premalo časa za fizične aktivnosti.)
- A tako? Ali se hrbténica krivi tudi z delom preko študentskega servisa, pa še ni ugotovljeno?)
3. porast bolezni in infekcij respiratornega in urinarnega trakta,
 4. ginekološke težave pri dekletih.

Toliko vedo povedati zdravniki!

Mi pa se vprašajmo, ali res obstajajo samo te našteje bolezni kot najbolj zastopane pri študentski populaciji?*

Morda, ne, celo zelo verjetno so prikazane bolezni tiste, za katere vzroke oziroma bolj ali manj učinkovito zdravljenje oni ne nosijo bistvene odgovornosti in posledic.

Gre torej zgolj za nizanje dejstev in še teh pomanjkljivo, po vzrokih bolezni in po poteh njihovega pojavljanja v manjši meri se ne sprašujejo oziroma se nočejo spraševati.

Posledice vzrokov, kot so napor pri študiju in premalo časa za fizične aktivnosti, pa naj le nosi sam sistem izobraževanja!

In kaj menijo stanovalci Doma FSPN?

Odgovor na to, ali se sedaj več zatekajo k zdravniku kot včasih, je bil v večini primerov negativen. Kaj naj bi to pomenilo?

Verjetno ne prikaz dejanskega stanja, vsekakor pa odraz stanja, v katerem živijo.

PREHRANA

»Telesni razvoj in nenehno preoblikovanje celotnega življenja je odvisno od ustreznih gradbenih prvin, ki jih dovajamo telesu s hrano. Mimo tega je prehrana poleg sončne svetlobe za človeka edini vir energije. Ker pa ima človeški organizem določene potrebe, se pojavljajo zaradi napačne prehrane prehranitvene okvare.« (Kurt Pollak, Sodobni domači zdravnik, str. 43)

X kaj pa želodčne težave, analize krvi, kožne bolezni...?

Na Univerzitetni konferenci ZSMS Ljubljana—Maribor (Ljubljana, april 1981) je bilo glede prehrane študentov ugotovljeno naslednje:

1. velik procent študentov si pripravlja hrano sam,
2. malo je takšnih, ki se prehranjujejo v študentski menzi,
3. 75,9% študentov uživa vsaj en topel obrok dnevno,
4. 20,8% uživa topel obrok dnevno le včasih,
5. 26,7% študentov nikoli ali zelo redko ne uživa večerje,
6. 19,6% nikoli ali zelo redko uživa zajtrk,
7. 51% študentov uživa redno vse tri obroke,
8. v veliki večini študentje uživajo hrano, katere glavne sestavine so sadje, testenine, krompir, riž, mleko in suha hrana (sendviči),
9. majhen delež jih redno uživa beljakovinsko bogato hrano (meso in jajca),
10. večina meni, da ima svojo prehrano delno urejeno,
11. malo manjši procent meni, da je njihova prehrana urejena,
12. naslednji procent so tisti, ki menijo, da prehrane nimajo urejene,
13. nasploh pa je glede študentske prehrane narejenega malo.

Poročila o preventivnih-sistematskih pregledih študentov ljubljanske univerze pa nam s področja prehrane prikazujejo naslednje:

1. več kot 60% študentov si hrano pripravlja samo,
2. zelo majhen procent se jih prehranjuje v menzah,
3. več kot polovica študentov se hrani trikrat dnevno.

Kaj pomenijo menze v odnosu do »lastnih gospodinjstev«, do tistih 60%? Odgovor oziroma rešitev se nam ponuja v poročilu 1981/82 (nanaša se na »lastna gospodinjstva«): »Zelo dvomimo, da je ta prehrana pravilna, saj je tak način prehranjevanja za študenta zamuden in drag. S predvideno uvedbo subvencioniranih toplih obrokov se bo to stanje popravilo. Mi pa jim bomo v okviru zdravstvene vzgoje morali povedati kaj več o osnovnih načelih zdrave, biološko polnovredne prehrane.«

To se pravi, da bomo vso stanje lahko rešili kar z uvedbo subvencioniranih toplih obrokov in s predavanji! ČUDOVITO!

In še nekaj?! V čem se danes kaže ta subvencija, saj teče že študijsko leto 1984/85?

So to morda »boni«?

»Boni so lažna solidarnost, s katerimi si kupiš kruh in crkneš po njem.«

(izjava neke intervjujane študentke)

Ja, ja... študentje se še vedno ne znamo prehranjevati. Nobeden pa se ne vpraša, kaj je z materialnim stanjem študentov, kaj je s stipendijsko politiko itd...

Mislím, da »boni« resnično niso nobena pridobitev v smislu izboljšanja študentske prehrane. Dosti več realnih možnosti vidim v znižanju cen posameznih toplih obrokov, predavanja o osnovnih načelih zdrave prehrane pa poklanjam pripravljalcem hrane za študentske menze.

Kaj menijo študentje Doma FSPN o svoji prehrani:

1. Večina si sama pripravlja hrano.
- Takšen način prehranjevanja je možen oziroma »ekonomičen«

* mišljen je uvod, ki ga je za celotno raziskavo ni. pisala D. Korade

POGOJEV ŽIVLJENJA V DOMU FSPN

le ob vsakotedenskih ali štirinajstdnevnih »migracijah« (»dom kot vir hrane«).

2. Malo manj je tistih, ki se prehranjujejo na dva načina (menza + sami).

Ta način prehranjevanja v večini primerov opravičuje misel, da je bone potrebno na neki način »vnovčiti«.

Iz tega pa sledi, da se takšno stanje ne kaže več kot uvedba subvencioniranih toplih obrokov, ampak zgolj kot »boniranje« sendvičev ali vsaj suhe hrane (sendvičizacija).

3. Še manj pa je tistih, ki se redno prehranjujejo v menzi. V večini primerov so to študentje moškega spola, ki se jim zdi takšen način prehranjevanja najbolj preprost, ekonomičen s strani časa in denarja.

Tisti, ki so »odvisni« od lastnega gospodinjstva, vidijo veliko prednost glede prehranjevanja v skupnem pripravljanju vsaj enega obroka na dan.

Glede na to je uveljavljenih več oblik gospodinjstev, storijo pa jih lahko:

1. študentje-ke iste regije, to lahko utemeljimo s sorodnim načinom prehranjevanja,
2. študentje-ke iz različnih regij (veže jih prijateljstvo),
3. študentje-ke sosednjih sob ali vsaj istega nadstropja (prostorska bližina),
4. »cimra« ali »cimri«.

Vse oblike gospodinjstev, ki se pojavljajo v Domu FSPN pa opravičuje razlog ekonomičnosti, saj se denarna sredstva porazdelijo na več posameznikov.

Vsekakor pa na tem kontinuumu nepravilnega prehranjevanja ne smemo mimo tistih, ki so na skrajni meji te nepravilnosti.

Ni jih veliko, ampak tudi ta odstotek naj ne bi bil zanemarljiv, saj je takšen način prehranjevanja bil, je in bo povzročitelj najrazličnejših obolenj (slabokrvnost, rane na želodcu).

»Poleg neredne prehrane, ob sendvičih in konzervah, ni nič hudega, če človek nekaj dni sploh ne je!«

(izjava nekega intervjuvanega študenta)

Za 24 ur potrebuje človek po teži dela med 2200 — 5000 kalorij. Te morajo vsebovati 20 gramov beljakovin, da bi mogel živeti (meso, jajca, mleko, sir, ribe, sočivje, gobe), 40—60 gramov mašlob, ogljikove hidrate (krompir, kruh in drugi žitni izdelki), nato vitamine, maščobne in vodo. Koliko študentov si lahko zagotovi ta minimum, je razvidno že sedaj, koliko več ali manj pa si ga bo lahko zagotovilo v prihodnosti, je odvisno od temeljitega definiranja statusa študentske populacije v celotni družbi.

Dokler bo prevladovalo mnenje, da smo neproduktivni in celo nepotrebni del družbe takoimenovani paraziti, lahko pred besedo »izboljšanje« postavimo le vprašaj, in to velik.

Glede na vse to mislim, da je tudi telesa teža bistven pokazatelj študentskega načina prehranjevanja, in da bi bilo potrebno ta problem zastaviti in argumentirati vsaj v nekoliko drugačnih okvirih, kot se nam kaže v naslednjem odstavku: »V zadnjem šolskem letu opažamo pri pregledanih študentih, zlasti v prvih letnikih, previsano število študentov s prenizko telesno težo. Če se ozremo na osnovno tabelo (št. VIII) vidimo, da gre ta predvsem na račun prenizke telesne teže deklet. (Zato smatramo, da gre tu verjetno bolj za »modno muho« kot pa za poslabšano študentsko prehrano.«

(citirano iz poročila 1980/81)

PREVISOKA TELESNA TEŽA				
	1978/79	1979/80	1980/81	
1. letniki	6,1%	3,3%	5,2%	
zadnji letniki	4,7	5,8%	3,7%	

PRENIZKA TELESNA TEŽA				
	1978/79	1979/80	1980/81	
1. letniki	5,7%	5,7%	12,6%	
zadnji letniki	4,1%	7,7%	9,7%	

1. Mislim, da je absurd govoriti o poslabšani študentski prehrani, ker še nikdar ni bila dobra (»poslabšanje slabega«).
2. Zakaj videti problem zgolj v prenizki telesni teži? je torej previsoka odraz zdravega načina prehranjevanja?
3. Ironija je poigravati se pri tako resnih stvareh, kot je zdravje, z besedo »modna muha«.

HIGIENA

V okviru tega sklopa bomo spregovorili:

1. o domski razdeljevalni kuhinji (menzi),
2. o higieni sob,
3. o higieni skupno koriščenih prostorov (WC-ji, tuš in hodniki),
4. nehigienična kot bistven povzročitelj določenih bolezni

Glede na to, da so se v tem šolskem letu pogoji prehranjevanja študentov — »pristašev« menze izboljšali do določene stopnje, pa ne gre na primerjalni osnovi opustiti preteklega, še nedavnega stanja razdeljevalne kuhinje.

»Kuhinja je locirana v kleti objekta. Dostop je preko hodnika iz gospodarskega dvorišča in nato preko kletnih stopnic v večjo dvorano, ki je le z opremo pregrajena v razdeljevalno kuhinjo.

X Ob koncu šolskega leta so jo zaprli, ker so v njene prostore preselili sociološko knjižnico. Novo razdeljevalno kuhinjo pa so postavili 30 metrov stran od Doma FSPN.

Ni ločena v čisti in nečisti del, ker to v sedanji zasnovi ni možno. Največji problem s higienskega vidika predstavlja pomivanje jedilne in transportne posode, kar so sedaj opravljali v neposredni bližini že pripravljene hrane za razdeljevanje.

Hrano vozijo iz Študentskega centra, ki s prostorom tudi upravlja. Prostor v sedanjem stanju ne izpolnjuje osnovnih pogojev, zato je potrebna ali popolna sanacija ali opustitev.

Poleg razdeljevalnega prostora je še shramba za živila, kjer imajo službenke tudi garderobo, kar iz higienskih razlogov ni dovoljeno. Sanitarije so na hodniku. Dostop za dovoz hrane v razdeljevalnico je isti kot za uporabnike, kar ni v skladu s higienskimi načeli.

Začasni ukrepi:

Za odpravo pomanjkljivosti, bo izdana ureditvena odločba.«

(iz zapisnika o opravljenem inšpekcijskem ogledu, 13. 6. 1983)

»Normalnih« inšpekcijskih ogledov sob in skupno koriščenih prostorov (WC, tuš) ni bilo, saj je za takšen obisk v Domu FSPN očitno potrebna izjemno kritična situacija (določene nalezljive bolezni — garje, spolne bolezni).

Pač pa je ogled bil v zvezi s turistično dejavnostjo, s katero se študentski dom ukvarja v času šolskih počitnic, pri katerem je bilo ugotovljeno, »da se za turistično dejavnost pripravlja le ena etaža in sicer so bili obnovljeni vsi tlaki, oljnati opleski, oprema ter belež sten.« Obnovljene so bile tudi sanitarije. Po temeljitim čiščenju, ki je že v toku, se bo turistična dejavnost pričela predvidoma v mesecu avgustu.

Sklep: Obnovljeni prostori v I. etaži ustrezajo za turistično dejavnost.

Začasni ukrepi (do izdaje odločbe) ali izjemni nujni ukrepi:

1. Vse prostore namenjene turistični dejavnosti se mora dnevno temeljito počistiti, sanitarije in kopalnice pa tudi razkužiti.« (Citirano iz 2. zapisnika, ki je bil sestavljen dne 26. 7. 1982 ob 13. uri v Domu FSPN, Ljubljana, Kardeljeva ploščad 5)

Zanimivo, kako so si ljudje različni, eni vsega tega sploh ne potrebujejo!

Urejanje in čiščenje sob je dolžnost študentov samih, medtem ko so hodniki, WC-ji in tuši v rokah zaposlenega osebja — čistilk. Glede na to, kdo bolje opravlja svojo dolžnost, bi lahko rekli, da obstaja več uveljavljenih možnosti:

1. sobe, ki so bolj čiščene od skupno koriščenih prostorov,
2. sobe, ki jih nekako lahko primerjamo s higieno določenih hodnikov, WC-jev in tušev,
3. sobe, ki so slabše čiščene.

Kakor obstajajo razlike v higieni sob, tako obstajajo tudi razlike med čiščenimi skupnimi prostori posameznih nadstropij.

Vsekakor pa za razlike v higieni nadstropij ne moremo kriviti zgolj zaposlenega osebja — čistilk, kajti takozvana kultura študentov je včasih prav na tej ravni zelo nizka (bistven odraz tega je tudi neposredna okolica Doma FSPN).

Pomanjkljivosti, ki pa jih je moč pripisati zaposlenemu osebju, čistilkam, se vežejo na dneve, ko polne posode za smeti ostanejo kar v predprostorih WC-jev ali celo pred dvigali, med šolskimi počitnicami pa takšno stanje ostane nespremenjeno tudi nekaj dni.

Ko smo o higieni sob in ostalih prostorov povprašali študente same, se je večina kritično usmerila na vse, kar obstaja izven sob, »notranjosti« pa nikakor niso postavljali pod vprašaj.

Seveda pa je potrebno opozoriti tudi na to, da je sobe tako starim inventarjem zelo težko čistiti in so kot take leglo najrazličnejših bolezni.

Znano je, da so se v Domu FSPN že nekajkrat pojavile garje. Koliko je vzroke za to stanje poskušala preveriti sanitarno-higienska inšpekcija v prejšnjih primerih, nam ni znano, zelo znan pa nam je zadnji pojav garij, za katere je celoten Dom FSPN izvedel šele po enem mesecu, ko se je ta bolezen pojavila. Takrat je prišla na ogled tudi sanitarno-higienska inšpekcija in podala po ogledu naslednje poročilo:

(opomba: prišla je na lastno pobudo in ne na poziv Uprave Doma FSPN)

Spremembe, do katerih je prišlo v šolskem letu 1984/85 (postavitve nove razdeljevalne kuhinje, preureditev prostorov za sociološko knjižnico) so žal zgolj rezultati zelo visoke mere nevdržnega stanja Doma FSPN.

Odcepitev Doma FSPN od FSPN in priključitev le tega k študentskemu centru, ki je formalno potrđitev našla v referendumu, še ni doprinesla izostrenejših pozitivnih ali negativnih rezultatov.

Ne glede na vse to, pa bo moralo preteči še nekaj časa, da bo poleg starega Doma FSPN zrastle nova stavba.

Kolikšna mera nevdržnosti pa je potrebna za realizacijo že tega sprejetega sklepa?

Tatjana Pečko

ZDRAVSTVENI DOM LJUBLJANA
TOZD OSNOVNEGA ZDRAVSTVENEGA VARSTVA
ŠTUDENTOV
Ljubljana, Ilirska ul. 2
Patronažna dejavnost

Štev.: 1-5/83
Datum: 16. 12. 1983

Poročilo: Sanitarno-higienski ogled doma FSPN za študente na Kardeljevi ploščati 5.

Študentov bivalni prostor obsega dvopostelno sobo z balkonom, ter majhno čajno kuhinjo. Te prostore so študentje dolžni vzdrževati v sanitarno-higienskem nivoju, kot ga zahteva domski red. Sanitarni prostori so skupni ter so ločeni od bivalnega prostora.

Ostali skupni prostori, ki povezujejo posamezne trakte, higiensko vzdržujejo zato plačani in usposobljeni delavci doma. Sem spada tudi TV oz. klubska soba. Dom ima svojo kuhinjo oz. razdeljevalnico hrane, v kateri pa se hrani malo študentov.

HIGIENSKO-TEHNIČNI POGOJI:

Osvetlitev doma je kombinirana, dnevna in umetna. Ogrevanje je centralno. Prezračevanje sob je naravno, z odpiranjem oken. Čajna kuhinja ima zračnik. Ti mikroklimatski pogoji so ustrezni. Neustrezna pa je talna obloga v sobah, čajnih kuhinjah ter komunikacijskih prostorih. Tla so stara in razpokana. Zaradi tega jih ni mogoče higiensko ustrezno vzdrževati.

SANITARNO-HIGIENSKA PROBLEMATIKA

Prostori, katere čistijo študentje, v večini higiensko niso ustrezni. Problematični so tudi balkoni, na katerih odlagajo oz. skladiščijo neustrezno embalažo npr. stare hladilnike in druge aparate. Tla v nekaterih sobah sploh niso čiščena. Sanitarni prostori so higiensko dobro vzdrževani.

Skupni prostori, kot so hodniki, stopnišče in klubska soba z ozirom na to, da jih čistijo delavci doma, bi bili lahko bolj vzdrževani.

UKREPI: Vse študente, katerih prostori niso bili ustrezno čiščeni, sem opozorila.

Mislim, da je premalo zanimanja za sanitarno-tehnično ter za sanitarno-higiensko problematiko doma tudi s strani uprave oz. vodstva doma.

* naslednik bivanja v teh obnovljenih sobah ni mogel in ne more biti vsak študent Doma FSPN; v glavnem so v njih slušateljci Srednje politične šole in študentje SLO — očitna diferenciacija in hierarhizacija med študenti Doma FSPN

RECENZIJA:

DR. H. POŽARNIK »ALTERNATIVE«

»Ni komunistične revolucije brez revolucionarnih ciljev razvoja, produkcijske tehnologije in strukture. Kdor želi uresničiti komunizem s stroji in tehnologije kapitalizma, ne vidi, da vse to niso le produkti, ampak tudi matrice hierhičnih družbenih socialnih odnosov in institucij ter kulturnih, političnih in poklicnih monopolov.«

(A. Gorz)

dr. HUBERT POŽARNIK: ALTERNATIVE

Alternativnost je na Slovenskem v glavnem varno spravljena v sveti tempelj slovenskega kraljestva svobode — kulturo, veliki imperij slovenskega duha. In res je v provincialnem okolju, okrašenem z bidermajersko patino dunajskega svetovljanstva zrasla roža mogota, tragično razpeta med svode evropskega duha ter kajmak in čevapčiče, poklicana za to, da v napihnjenosti svoje praznine zapolni ta tragični razcep. Kot stranski poganjki iz te reže brstijo in venejo alternative, od alternativne poezije do alternativnega samomorilstva in nazaj. Le malo Slovencev razmišlja o alternativnih politikah in še v ta razmišljanja se ponavadi vpisuje vsa podivjana fantazmagorika slovenskega kulturnega imperija — zedinjene Slovenije, kulturni parlamenti, kulturnovzgojne diktature, konclagerji, Planica in Aljažev stolp. Da bi Slovenec razmišljal o tako plebejskih zadevah kot so alternativne tehnologije, dajte no, to je vendar področje neavtentičnega, ne resničnega vsakdanjka, več in boljše delo, umazana dežela, kjer birači, birokracija in znanstveniki sanjajo svoje male imperije do konca zracionaliziranih sistemov, kjer lokalni velebogovi države malikujejo osnutke svojih spomenikov in kjer rastejo hitro rastoči prašiči v lego kockah. A v enem si je to popadajoče in nasprotujoče slovensko občestvo enotno — vsi so za »napredk«, le večni krogotok kapitala in idej jim ohranja tiste male vrtilčke privilegijev, le znotraj njega lahko kaj pridobijo. V tem je ves diskretni šarm.

KULT NAPREDKA

Pojem napredka se je kot konstitutivni element tako udomačil v družbenih razmerah, da se zdi, kot da je to linearno gibanje nastajanja »vedno novega, boljšega« več in s tem naraven proces. Vendar atribut večnosti in naravnosti zadobi šele v tistem zgodovinskem obdobju, ko se narava zreducira na goli objekt, sam na sebi rešen kakršne koli kvalitete in zreducirana na samo tiste lastnosti, ki jih je možno kvantitativno izraziti. V času torej, ko se kot objektivna nujnost družbenih razmer rodi ideja v človeku, gospodarju, dvignjenem nad naravo, mrtvim svetom, ki ne tvori nobene vrednosti, pač pa je nemi in goli objekt, po katerem bruska noveška racionalnost, a mu kljub svoji narcisoidni subjektivnosti ne more nikdar priti do dna, zmeraj še ostane tisto nekaj, kar je narava na sebi... Ali kot to mnogo bolj jasno pove dr. Požarnik: »Pojem napredka še ni tako star, saj se je rodil v času razsvetljenstva, v obliki, kot ga uporabljamo danes, pa se je uveljavil šele v zadnji tretjini 18. stol., v času prve industrijske revolucije. Šele z znanstvenimi odkritji in izumi v renesansi in po njej je postopno vedno bolj rasla mehanistična predstava sveta, rivaliteta z naravo, želja premagati, obvladati, podrediti in izkoristiti naravo, vera, da je napredek tehnike isto kot napredek morale ali človeka nasploh in da za napredek tehnike in gospodarske rasti ni meja.

V delih Johna Locka iz 17. stoletja je že opaziti povsem novo predstavo o mestu človeka v naravi: človek edini živi — narava je mrtva, človekovo delo edino ustvarja vrednost — narava je pasivna in brez vrednosti.« (Alternative, str. 18. — 19).

Pojem napredka zgodovinsko sovпада z emancipacijo blagovne menjave, kajti podružbljanje produkcije, ki za hrbi individuum opravlja menjavo, zahteva, da se vsak produkt, vse opredmeteno delo iztrga tako neposredni uporabi kot tudi vsem naravnim mejam. Diktatura menjave ustvari svoj naravni red stvari — ne menjuje se več tisto, kar se proizva, pač pa se proizva samo tisto, kar se menjuje. Po svoji formi razvita blagovna produkcija ne priznava nobenih naravnih produkcijskih pogojev, vsi so le bolj ali manj istovetni s slepim povprečjem, ki ga tvorijo — družbeno povprečnimi produkcijskimi pogoji, ki vzpostavijo abstrakten pojmovni svet, v katerem vlada abstraktno delo nad konkretnim in v katerem je človek kot naravno bitje le gola stroškovna postavka. Nora dirka produciranja je le najbolj vidni izraz tistih družbenih razmer, ki silijo sleherni »ekonomski subjekt«, da se obnaša »racionalno«, znižuje stroške in povečuje proizvodnjo, množi neznanosko zbirko vseh blag, ki pa morajo biti ali uničena ali morajo zastareti, da produkcija v povečanem obsegu lahko teče naprej in se s tem reproducirajo vladajoča družbena razmerja. Individualni nemoči lastnikov zgolj delovne sile ustreza brezbriznost njihove zavesti do vsega snovnega gibanja in kot kompenzacijski mehanizem objublja blagovna estetika individuum vedno nove prednosti, privatne ugodnosti in privilegije kot nadomestilo za vse tisto, kar nad predmetom zagreši produkcija kot taka. Če ta vedno bolj uničuje življenjske pogoje, pa na drugi strani vsako blago zase objublja izboljšanje teh pogojev. Vse to se seveda s stališča kapitala še kako racionalno, saj odpira nova in nova področja »proizvodnih dejavnosti«, kapitalizacija sveta gre tako v neskončnost kot v neskončnost rastejo bruto nacionalni proizvodi, v obeh agentov kapitala edini zveličavni indikatorji »napredka«. Dr. Požarniku gre v knjigi predvsem za to, da izpostavi tisto, mimo česar naša zavest zdrkne z vsakdanjo rutino in da obračuna s tistimi apologetskimi frazami kot so npr. tista proslula »Za napredek je treba pač malo potrpeti« ali pa cinična oblastniška psovka »Pa kaj, bi hoteli nazaj v kameno dobo?«. Kot da v svoji potrebnosti vselje izgubimo več kot pa pridobimo in kot da obstaja ena sama možnost — ali pristati na obstoječe stanje, v katerem Slovenci požro 150 milijonov pomirjevalnih tablet letno ali pa »nazaj v kameno dobo«. Diskurz oblasti par excellence!

Tako je v knjigi poudarjeno prav tisto, in izpostavljeno kar mehanizmi družbene amnezije, ki naredijo zavest slepo za vse, kar ni kvantitativno, zabrišejo kot predmet družbene kritike, poudarjeno je prav tisto, s čimer se vsak dan in vsakem koraku srečujemo, a kot da ne opazimo, kot da pozabimo, da so to stvari, ki se tičejo kvalitete našega življenja in ne problemi nekega od nas ločenega okolja. Tu udari knjiga izven vladajoče ideologije, ki ves pogled zreducira na »varstvo okolja«, s katerim naj se ukvarja birokracija s svojimi preventivnimi službami na eni strani in na drugi strani »moralni in odgovorni občani«. V tej vročični agoniji, v kateri nas oblast vsakodnevno biča z bičem »več producirati, če hočemo preživeti« in v kateri zna birokracija samo eno molitev »več dela, boljše delati, več dela« so »Alternative« kot hladen tuš, ki razbije temeljni mit oblasti — da je naraščanje družbenega proizvoda linearno povezano s kvaliteto življenja. »Tržna in menjalna vrednost stvari in uslug ne pove nič o njihovi kvaliteti in uporabni vrednosti, pač pa zgolj to, koliko je treba nlačati znotraj monetarnega sistema. Zato med naraščanjem družbenega proizvoda in resnično kvaliteto življenja ni tesne zveze.« (isto, str. 31) Tu se najbolj jasno pokaže, da dr. Požarniku ne gre za nikakršno ekološko kozmetiko, ampak za kritiko načina proizvodnje v celoti. Zato tudi obračuna z vsemi teorijami, ki prikazujejo gospodarsko rast kot na razvoju tehnike — osnovano naravno nujnost, tako da to rast pripelje do absurda. »Kaj te stopnje (stopnje gospodarske rasti — opomba A. K.) pomenijo, najboljše vidimo iz preprostega izračuna, da pomeni 5% stopnja rasti letne porabe v sto letih povečanje proizvodnje in seveda porabe za 130x...« »Trditiv, da je

človeški pohlep tisti, ki zahteva gospodarsko rast, povsem zamegljuje dejstvo, da je sama rast proizvodnje tista, ki v prvi vrsti silil k naraščanju porabe« (str. 35).

Tako je z enim zamahom zadan udarec tako apologetom gospodarske rasti kot tudi kvazi kritičnemu moralnemu čivkanju, ki producira slabo vest s poudarjanjem »požrešnosti in egoizma človekove narave« to s tem stabilizira tisto, proti čemur pridiga.

TEHNIKA IN GOSPOSTVO

Protislovja današnjega sveta v tendenci vodijo k upravljaniemu svetu, rešenemu kriz blagovne menjave in v njih temeljnih družbenih programih, rešene zunanjih, tržnih prisil, vendar s tem še ne preklestva kapitala, iz družbenih odnosov izraslega iracionalnega preklestva produkcije zaradi produkcije same. Barbarstvo bo verjetno drugačno, kot si ga je preveč dobesedno predstavljal Marx, mnogo bolj podobno Huxleyevemu Krasnemu novemu svetu, hierarhičnemu »gastroju«, v katerem se bo gospostvo zamaskiralo v obliki tehnologije produkcije in tehnologije upravljanja družbe. S specifičnim načinom podružbljanja produkcije se prisile kapitala vedno bolj ponotranjajo in dobivajo videz čistih tehnoloških mehanizmov, gospostvo se zakamuflira v znanost samo, ki kot duhovna potencia družbe, kot je to vedel že Marx, bolj in bolj postaja dekla kapitala. Kako se to dogaja? V obdobju monopolnega kapitalizma po A. Sohn — Rethelu pride do razpeta na dve ekonomiji: tržno ekonomijo in ekonomijo podjetja. Za prvo, ki je specifična blagovne proizvodnje nasploh, je značilno, da ji je podlaga spekulacija v slepo delujočem, brez zavestnem procesu menjave blaga. Druga pa ima svoje izhodišče v delovnem procesu in se dogaja skozi zavestno dejanje. Medtem ko torej na eni strani postaja proizvodnja v podjetju vse bolj racionalizirana, ko se racionalizira in planira sam proces živega dela, je sama ta racionalizacija podvržena brez zavestni železni diktaturi zakona vrednosti, podrejena slepi kavzalnosti delovanja trga. Prav ta nevidni diktat zakona vrednosti je tisto, kar determinira racionalizacijo v podjetju in ji daje iracionalen značaj, saj so stvari racionalizirane ne po meri delavca kot čutnega bitja, pač pa po meri produkcijskih stroškov, v katerih je delavec zaobjel v abstraktni formi delovne sile. Znanosti ne gre očitati prizadevanj po izboljšanju tehnologije in racionalizaciji upravljanja, znanstvenikom predvsem očitamo slepoto, s katero sprejemajo slepe tržne zakone kot nespremljivo naravno nujnost in brezbriznost do borniranih in človeka pohabljaljavih produktov s temi zunanjimi prisilami omejenimi rezultati njihovega dela, preračunljivost, v kateri stiskajo oči pred tem, da ima njihovo, od dela rok ločeno miselno delo, ki je zgodovinsko nastalo šele, ko je bil delavec oropan duhovnih potenc del, še kakšne konkretne, čutne posledice na tiste, ki delajo z rokami in da njihova čista miselna dejavnost ni noben božji dar intelekta, pač pa v zgodovinski podvojitvi dela na načrtovalno in izvajalsko, podvojitvi, ki doseže svojo čisto formo s taylorizmom, utemeljena družbena potreba in nuja. In konec koncev lahko znanstvenikom poleg slepe vere v čudodelno moč tehničnih izboljšav, ki naj bi polepsale in popravile na parcialnih delih tisto, kar zagreši način produkcije v celoti, očitamo še zločin nad znanstveno resnico kot tako. In kaj je molk o »neprijetnih« znanstvenih resnicah ali zavestno udinjjanje ne le pri izdelovanju različnih uničevalnih orožij, ampak tudi pri znanstvenem načrtovanju skrajševanja življenjske dobe od žarnice do televizorjev drugega kot zločin nad znanstveno resnico? Znanstvenikom se danes ni treba iti »čiste politike«, absolutno ločene od njihovega siceršnjega početja, kajti znanost sama danes po svojem principu zahteva, da se odrči svoje kvazi družbene nevtralnosti in si prisvoji subjekt — substanco. Kot dekla kapitala izdaja samo sebe in kot samoizdaja skozi fetišizem ponotranjanja prisil postaja gonilna sila upravljanega sveta, v katerem bodo sicer najbrž rešeni problemi pomanjkanja surovin in onesnaževanja narave, v katerem se bo večina dela opravljala ne več v tovarni, ampak na domu, vendar bo »kraljestvo svobode« oddaljeno bolj kot kdaj koli prej.

»Alternative« izpostavijo vse bolj močno tendenco po tehnicizaciji sveta, v katerem se bo samo še proizvajalo. »Na vsakem koraku vidimo, kako so posamezniki in cela družba hipnotizirani od čudeža moderne tehnologije, zato tudi verjamejo, da obstaja za vsak problem tehnološka rešitev. Naj gre za politične, psihološke ali ekološke probleme — prva, skoraj avtomatska reakcija je, iskati rešitev v kakšni novi tehnologiji.« (str. 28) Tako nastaja »megastroj«, v katerem se prepletajo niti birokratskih centrov moči z niti ozkih skupin ekspertov, ki lahko edini nadzorujejo in vzdržujejo posamične dele sistema. Znanost in tehnologija tako postaneta bistveni determinanti družbenih odnosov. Zato potrebujemo »drugačno znanost«, potrebujemo »alternativne tehnologije«, ki ne bodo utemeljene na izkoriščanju človeka in narave in ki bodo po svoji naravi omogočale ali široko družbeno kontrolo ali pa bodo zaradi svoje preproste uporabe že tudi dostopne takorekoč vsem ljudem. Dr. Požarnik si je na jasnem, da se jih ne da predpisati na recept, saj so možne samo kot rezultat dolgega emancipatoričnega procesa

znanosti same. Jasno je, da je »brez emancipatoričnega procesa socializacije naravoslovcov, inženirjev, ekonomistov in drugih bitko za alternativno prihodnost komaj mogoče izbojevati.« (str. 75) Kritika znanosti in znanstvenikov torej ni pisana s pozicije iluzoričnega bega v nepokvarjeno naravo, s pozicije utopičnih zlatih predznanstvenih časov, temveč s pozicije samozavedanja znanosti o njeni protislovni družbeni vlogi. To, kar potrebujemo danes tukaj in zdaj, so po mnenju dr. Požarnika disidenti v znanosti, ki bodo aktivacijska energija temu procesu. Boriti se je treba za to, da nastanejo take družbene, politične razmere, ki bodo disidentstvo v znanosti splošje omogočale, kajti kjer ni zraka, se ne da dihati. Mehr luf (Goethe)

MARX — UJETNIK TEHNIČNEGA DETERMINIZMA?

»Če bi ne bilo Marxa in Engelsa, bi si ju morali izmisliti kapitalisti!« (H. Gruhl, vodja desnega krila alternativnega gibanja v ZRN)

Podobnega mnenja je še veliko ljudi, ki so precej bolj levo od Gruhla, saj je težko razumeti, kako se Marx lahko na eni strani zavzema za dovršeni humanizem — naturalizem med človekom in naravo, njegovim anorganskim telesom, skoraj istočasno pa poje hvalnice tehnološkemu razvoju, ki ga je na dan priklicala buržoazija. Še zlasti, ker je glavni tok marksizma kar preprosto enačil razvoj tehnike same, brez dejanskih sprememb družbenih razmer v katerih se dela, z razvojem proizvodjalnih sil. Tako »ortodokсни« marksisti kot revizionisti so v zadnji instanci pristajali na to, da sam razvoj industrije in tehnike vodi v edenski vrt komunizma. Če je bila za Lenina industrializacija in elektrifikacija, toda ob oblasti sovjetov, železna nujnost obstoja mlade sovjetske revolucije, kasneje o oblasti sovjetov ni bilo govora, nujnost industrializacije se je sprevrgla v krepost in najvišji cilj socializma, ki je v kvantitativnem razvoju produkcije videl komunizem sam. Razmišljanja o pomiritvi med naravo in produkcijo kot pogojem odprave eksploatacije pa so v najboljšem primeru ostala v glavah filozofov — odpadnikov. Toda enačenje socializma s kilovatni in tonami pove več o naravi takega marksizma, kot pa o Marxu samem. Tu nam ne gre za samo obrambo Marxa, gre za več, za obrambo revolucionarne metode same, s tem za obrambo mišljenja kot orodja spreminjanja sveta. Ker je družbenost produkta, tudi družbenost tehnologije, zakrita v sami njegovi formi, ker se njegov družbeni status v razmerju do drugega blaga prikazuje v naravni formi, v kateri nastopa blago v svoji snovni pojavnosti, na kateri nikjer ne piše, kaj da je kot družbeni produkt, zaradi tega je zavest ujeta v mišljenjske antinomije, v katerih enkrat glorificira predmete same (kot tisto kar nam v logičnem samorazvoju izboljšuje življenje), drugič pa v predmetih vidi že zlo samo. Kot da je, npr. računalnik, kriv za brezposelnost, ker povečuje produktivnost dela. Krivda seveda ni v računalniku, kajti povečana produktivnost dela ne pomeni nič drugega kot to, da se ob zmanjšanem deležu živega dela proizvede ista količina dobrin. Če npr. računalnik poveča produktivno silo za še enkrat (100%), potem bi lahko isto število delavcev delalo 4 namesto dosedanjih 8 ur, količina produktov pa bi ostala konstantna. To pomeni — MANJ DELATI IN BOLJE ŽIVETI. Toda s stališča kapitala je zaradi nujne iztiskanja presežne vrednosti iz delavcev bolj racionalno opustiti polovico delavcev ob tem, da druga polovica še naprej gara 8 ur. Brezposelnost torej ni posledica stroja (računalnika), ampak posledica družbenega razmerja. Stvar seveda ni tako preprosta, ker tehnologija ne zvišuje samo produktivne sile dela, pač pa, kot prvi Gorz, postaja bolj in bolj tudi matrica hierarhičnih družbenih odnosov. Zato se v primeru računalništva moramo boriti proti uporabi računalnika kot sredstva totalnega nadzora in kontrole, ki bo bojda družbo rešila teroristov, kriminalcev, delomrznežev in prevratnikov, toda boriti se proti računalniku, ki lahko na težkem in nevarnem delovnem mestu zamenja delavca zaradi tega, je ne samo nehumano, ampak tudi idiotsko.

Kar se Marxa tiče, ga je treba pri vprašanju družbene determiniranosti tehnologije kritizirati ne zato, ker bi apologetsko pristajal na družbeno nevtralnost tehnologije (znani stalinistični slogan je namreč prav ta, da je tehnologija nevtralna in je njen »razredni značaj« odvisen samo od tega, »kateri razred jo ima v rokah«), ampak obratno, ker ni dosledno razvil svoje lastne teoretske podmene, da je tehnologija tudi pokazatelj družbenih razmer, v katerih se dela, da torej ni družbeno nevtralna. Še enkrat se pokaže, da je lahko najmočnejša kritika Marxa prav Marx sam.

Toda ali Marx ne povzdiguje v nebo tehnološkega napredka, še zlasti v Komunističnem manifestu, kjer so začetne strani takorekoč ena sama hvalnica revolucionarni produkciji in njegovim instrumentom, brez katerega ne more eksistirati buržoazija, ki je »v komajsto letih svojege razrednega gospostva ustvarila masovnejše in kolosalnejše produkcijske sile kot vse minule generacije skupaj. Podjarmljenje naravnih sil, stroji, uporaba kemije v industriji in poljedelstvu, parniki, železnice, električni brzojavi, izkrcitve celih kontinentov oplovljenje rek, velike množice prebivalstva, priklicane takorekoč iz tal — katero prejšnje stoletje je slutilo, da so v križu družbenega dela dremale take produkcijske sile?« (K. Marx, F. Engels: Manifest komunistične stranke, MEID II, str. 593 — 594) Toda takoj naprej je govora o bedi proletariata in to ne na način kakšnega proudhonovskega filistrstva, ki ne zahteva drugačne, pač pa »pravično« družbo, ki torej zahteva z moraličnim patosom začinjeno socialno kozmetiko, ampak obratno, pokaže na družbene vzroke, zaradi katerih se produktivne potence kapitala razvijajo le, če kapitalisti stradajo delavce, pokaže na istost družbenega razmerja, ki na eni strani proizva »neznanosko zbirko blag« in tehnološki napredek, na drugi strani bedo od njene klasične oblike do sodobnih oblik urbane bede, razmerje, ki je objektivno nujno slepo za vse, kar ni kvantifikabilno, slepo tako za človeka kot čutno — naravno bitje, kot tudi za naravo samo. Dokler si o tem nismo na jasnem, toliko časa prav tako objektivno nujno zapadamo v mišljenjske antinomije in poizkušamo ločiti pozitivne strani tehnološkega razvoja od negativnih, kot da sta to dve ločeni celoti in s tem zagrešimo tisti determinizem, ki ga očitamo Marxu. Najsi smo vulgarni apologeti »napredka« ali pa njegovi rigorozni kritiki, je naš odnos do predmeta enak, le perspektive so različne. In če smo temu odnosu zvesti z znanstveno strogostjo, potem pridemo konsekvntno nujno do glorifikacije dela kot edinega vira vrednosti kar v Kritiki ghoškega programa ostro kritizira Marx, ko pravi, da ni le delo človeka edini vir vseh vrednosti, pač pa je vir vrednosti tudi delo narave. To pa je ekološko »stališče par excellence!«

Ker dr. Požarnik ni marksist (in to mu je teti samo v dobro) in še manj marksolog mu seveda ne reče očitati, da ni razbil vseh zgodovinskih naplavin in usledin na Marxovi misli in je zato nekritično povzel očitke Marxu. Še več, prav zaradi tega, ker se dela danes z Marxom kot s crknjeno kuzlo, ob tem da se vsak javno razglaša za marksista, je knjiga dr. Požarnika toliko večji izziv ne samo patologiji vsakdanjega življenja, ki nas obkroža, ampak tudi tisti misli, ki hoče postati orožje, orožje, ki se hoče razširiti med mnoge.

Kajti »za ekološko gibanje je posebno važno, da se ne bori le proti nečemu, ampak tudi za nekaj. To je, da izdela za vsa področja našega dela in življenja, realne, človeško in ekološko razumne alternative: drugačno tehnologijo, drugačen način gospodarjenja in kmetijstva, drugačno energetske politiko.« (str. 16) In prav zaradi tega ne kaže pozabiti med drugim tudi na Marxa.

A. Klemenc

OKROGLE POVESTI

NAŠE RTV IN NJIHOVA EKOLOŠKA RECENZIJA

Po dogodkih v zadnjih mesecih v Sloveniji, Jugoslaviji in po svetu, strupitvi okolja z bifenili v Krupi, prevrnitvijo cistern nad pitno vodo v Krškem, dogodki v Škofji Loki in Beogradu, mrtvih v Indiji, polucijah v Italiji in Švedski je TV Ljubljana na torkov večer 8. n. pripravila okroglo mizo, ki naj bi izzvenela kot miselna refleksija proti razburjanju javnosti z naslovom Kako (ne) skrbimo za naše kolje? Na razpravo so bili naslovo ustrezno povabljeni najbolj reprezentativni predstavniki našega ekološkega institucionalnega dušebrižništva. Vseh 9 arhontov ekološkega aero paga (Peter Novak — Svet za varstvo okolja RK SZDL, Tone Poljšak — Komite za varstvo okolja in urejanje prostora, Svetozar Polič — Inštitut J. Stejn, Jože Volfand — urednik »Dela«, Braco Mušič — Ljubljanski urbanistični zavod, Andrej Klemnc — delegat RK ZSMS v Rep. sveu za varstvo okolja, Albin Stritar — ZVOS, Jože Kajba — direktor različne farme v Ljutomeru in predstavnik Luke Koper je, kot lahko pričakujemo, prav monotonično izzvenelo.

Kot lahko razberemo že iz imen povabljenih, tega, da oddaja ni živo, lahko tudi že v naprej prognozujemo, kako se je ta okrogla miza vrтела, trenja dveh nivojev. Na eni strani akutna ekološka problematika, njen tehnološki vidik in njeni tehnološki vzroki, na drugi instanci pa se je govorilo o problemu zavesti zakonodajne, možnosti in nezmožnosti inšpekcijskih služb. Torej o ekološki represivni politiki, kar naj bi bil nekakšen odsev te problematike v družbi. Na drugem t.i. družbenem nivoju pa se potemtakem ta obzerno spreminjati v razpravljanje o zavesti (ne zavedanju) skupin ali posameznikov.

V tej družbeni projekciji nam ekološki blebmi tako nastopijo v logi presije in so tako enkratno dopolnili ter politokratski produkt prvega tehnicističnega gledanja. »Zakoni nam ne bodo potrbni, ko ne dovolj razvita zavest« (Braco Mušič). Da zakoni po tej logiki in neku vzpostavljajo zavest in ne obratno, da je zavest produkt kolektivne družbene situacije, ki se nato legalizira v obliki napisanega ali nenapisanega zakona, bi nas namreč pripeljala v situacijo, ki ji ni Odisej še manj pa naših devet sofisticiranih strokovnjakov ne bi bilo kos. Teza, da se zakonodajna ne uresničuje zaradi pomanjkanja zavesti, bi se zrušila pred dejstvom, da so produkcijska razmerja in ekologija, ki iz njih izhaja (torej družbena situacija) tista, ki poginjuje in zahtevajo neupoštevanje te zakonodaje. Ekologija pa se pojavlja kot zaviralni interes. Bipolarnost pozicij, torej ekologija proti ekonomiji, ki se s tem vzpostavi, pa je ponovno in spet v interesu iste družbene ideologije. Zakaj kasneje? S tem pa se znajdemo v situaciji ko bi moral obtoženi sam sebe soditi in giede na pozitivno ali negativno sodbo tudi sam izvršiti eksekucijo in celo plačati in opraviti pogreb.

potrebno same lastnosti okolja, ki jih taista industrija potrebuje za normalno produkcijo, reproducirati.

In zato sili k spreminjanju TEHNOLOGIJ in DEKONCENTRACIJ. Tudi kar se tiče delavskega razreda oziroma možnosti pritiska na produkcijske monopole in enotnim uveljavljanjem svojih zahtev, se s tako prostorsko razselitvijo znatno zmanjša. Pri nas sicer tega drugega ni zato pa smo imeli klasičen primer prve cvetke.

Primer, kako industrija sama sebe kaznuje, je tovarna celuloze in papirja Djuro Salaj v Krškem, ki je onesnaževala reko, tako kot mesto z 900 000 prebivalci. Hladilni sistemi jedrske elektrarne, kajti to je pretočna elektrarna, tako niso mogli normalno opravljati svoje funkcije in je stalno grozila nevarnost zamašitve. Dosleden odgovor prostorskega tehno-krata bi bil: ne dajati teh dveh sistemov skupaj. (Tega na okrogli mizi sicer niso izjavili) Tako pa so morali zgraditi čistilno napravo, kar je tudi zvišalo stroške produkcije, kot je bilo rečeno.

Primer nepovezovanja prostorskega planiranja z ekstenzivno industrijsko rastjo, nam tako ne izpade kot slučaj. Djuro Salaj je bil sicer omenjen, dogodek pa ni bil komentiran oziroma prikazan ravno s tega politekonomskega vidika. Taka izvzetost in parcialno analiziranje problemov sta okroglo mizo pripeljala do mnenja, ki je bila že zelo radikalno glede na različna stališča, ki so bila prisotna, da je sedaj naša predvsem »družbeno-civilizacijska odločitev«, pri kateri naj bi glavno vlogo odigrala zavest, da se bomo odločili za tehniko visoke informatike, robotizacije, zaključnih tehnoloških procesov... Stvar se pokaže kot edina možna dokončna alternativa in rešitev, zahtevajo katere sploh ni več nobenih variant z družbenimi implikacijami. Tako se tu zaplete. Zaplet bom poskušal razjasniti na primeru prašičjih farm, ki se je kot rdeča nit in celo kot nezavedna paradigma solucije vlekla skozi celotno debato.

Tako je bilo sproženo vprašanje prašičjih farm z 20 000 v Ihanu ter novih že narejenih ali pa še v izgradnji projektov v Prekmurju. Ene baje kar z 80 000 prašiči. Te farme ogrožajo vodotoke, podtalnico, zemljo, pa še neprijetno smrdijo okoliškemu prebivalstvu. Avstrijska zakonodaja tako prepoveduje več kot 299 prašičev na enem mestu, medtem ko je nemška baje še strožja. Majhno število prašičev je ponavadi vključeno v kmečko hišno gospodarstvo, ali pa delno tudi v tržno ekonomijo. Hrana za prašiče se prideluje ponavadi sočasno z drugo, zato v večini primerov ni enolična in umetna, kar se odraža v kvaliteti mesa. Gnoj, ki nastane pri reji prašičev se uporablja za pognojevanje njiv v naslednjem procesu te male ekonomije, ki tako prerašča ena v drugo. V bodočnosti pa je na vidiku še racionalna pridelava bioplina. Kako pa je s temi problemi v tako imenovanih prašičjih megalopolisih. Začnimo pri hrani za prasce. Zaradi maksimalizacije profita oziroma zniževanja stroškov produkcije se problem pervertira v vprašanje, kako jih čimprej spitati do idealne teže.

Hranijo se z umetnimi krmili, lahko tudi s hormoni, kar pa je ostale hrane, je popolnoma enolična. Vedimo, da je umetna krmlila potrebno proizvesti, za kar so ponovno potrebne nekatere surovine in energija. Ker prašič serje, kar je bilo že omenjeno in to je tudi žalostno dejstvo za naše megafarmske pridelovalce, se je potrebno gnojnice tudi znebiti. Ker je te toliko, da se ne da vsega stresti na njive, bi za to morali pognojiti celo domačo občino (citaj A. K.) Ker se gnoja ne da razvažati ali pa celo prodajati v vreči v trgovini (kot se da umetna gnojila) po Sloveniji se je potrebno otresti. Tudi filter ni rešitev, naredil bi namreč proizvodnjo nekonkurenčno na domačem in tujem tržišču.

Vprašanje procesa dekoncentracije ali decentralizacije se nam tako zastavi v vsej svoji razsežnosti. Dekoncentracija kot prostorska razselitev se izkaže kot zniževanje stroškov produkcije ob nespremenjenem proizvodnem načinu, ki v tem primeru umetno segmentiranega produciranja še povečuje splošno potratost. (V Ihanu proizvodnja prašičev, v Leku hormonov, v Rušah umetnih gnojil, v Krškem energije...)

Ivan Iljič tako v svoji knjigi »La Convivialité« deli tehnike na dve vrsti. Na eni strani heteronomne (nesamostojne tehnike), ki ne omogočajo samostojne aktivnosti v popolni obvladavi tehnike in ne omogočajo povečanja ali pa celo zmanjšujejo sfero neke hišne ekonomije (sistem naredi si sam). Druga vrsta pa so tehnike, ki to omogočajo ter povečajo samostojnost v uporabi in obvladovanju te tehnike. (bicikel, hišni računalnik, kasetofon, alternativni viri energije). Ta kategorična delitev, ki je sicer jasno nemogoča pri

celotnostnem kategoriziranju neke tehnike, kajti povsod so nianse, nam pride tako prav pri opredeljevanju funkcionalnosti lastnosti za določeno uporabo.

Ko ponovno preidemo k okrogli mizi, ugotovimo, da se zvečanje sfere avtonomnosti zaradi družbene problematičnosti, neodvisnosti skupin ali posameznikov, kratkoročno pa zaradi stabilizacijskih nuj (prašičji megalopolisi — poceni izvoz prašičjega mesa) nezavedno prikaže kot Yu crkavanje.

V ospredje tako preidejo filtri ali pa neumazane visokotehnološko razvite heteronomne tehnike, ki se prikažejo kot edina oblika spoštovanja do okolja — ekološki fašizem.

FILTER KOT POLITIKA ALI NUJA

Ko si prebiramo projekte Slovenija 2000, da bi ugotovili, kjer so bile do sedaj izvedene ekološke sanacije ter kje so bili največ postavljani filtri, lahko ugotovimo prav zanimiva dejstva. Samo ena tretjina filtrirnih naprav je nad 1000 enot (E — količina ekvivalentna biološkemu onesnaževanju enega prebivalca) v Sloveniji jih je samo 120, večina pa ne deluje s projektiranim učinkom ali pa sploh ne dela. Znano je veliko primerov, ko so tovarne filtre zaradi šparanja z električno energijo namreč izključevale. Ponavadi pa so nestrokovno programirani ter nestrokovno vzdrževani, kajti večina jih nima niti delovnega mesta ali pa vsaj občasnega vzdrževalca filtrirnih naprav. Ekološki sanaciji sta bili do sedaj dve, prva je Meža pod rudnikom in topilnico svinca v Mežici, druga pa je pod tovarno papirja in celuloze v Krškem.

Naslednja velika očiščenja, ki so predvidena, pa so v središčih z veliko urbano ali industrijsko koncentracijo. Tako se je baje Ljubljana že rešila, oziroma je na tem, da se reši večine svinjarije svojih odpadnih vod s filtrirno napravo v Zalogu.

Zelo zanimiv podatek, ki bi nam nakazal še določena razmerja med porabo pitne vode za gospodinjstva in industrijo, je razmerje 7,6 proti 18,6 za industrijo. Ker še vedno ni ločitve vode za namensko uporabo, torej na pitno vodo in industrijsko, lahko začnemo počasi ugotavljati, kje so vzroki za vse večje slabšanje kvalitete pitne vode. (v SR Srbiji se je vnekem mestu celo zgodilo, da podtalno vodo uporablja industrija, ki za svoj proces rabi čisto pitno vodo, medtem ko mora mestni vodovod uporabljati prečiščeno Savsko vodo). Tudi filtrirne naprave same na sebi ne prinašajo čiste vode in je zato tako mnenje zelo zmotno. Učinek samega filtra nikoli ni 100%, kajti stroški za čiščenje naraščajo eksponentialno proti 100% in tako bi bilo 100% očiščenje neskončno drago.

Primer, da filtri ne prinašajo sanacije okolja temveč zgolj preprečujejo njegovo popolno degradacijo nam bo pokazal naslednji izračun. Vzemimo 3—6% rast porabe vode do leta 2000, to je tudi večanja odlpka z isto stopnjo ter na primer sedanje 45% očiščenje vode, ko jo bomo do leta 2000 spravili na 100%. Zelo optimistično. (103/100) 15 1,55 oziroma 2,3 pri 6% rasti. Odštejmo faktor 1 (100%), kolikor se bo očistilo glede na današnje stanje polucije ter dobimo 55% (današnja je 100-45 = 55%) oziroma 130% glede na današnje stanje. Izračun nam kakoje torej vsa politika filtrov naravnana zgolj v stagnacijo okolja. Ves »filtrski« trud pa nam uniči zgolj 3% rast porabe vode do leta 2000!

Če bi vzeli na primer realne podatke rasti ter upoštevali kumulativnost onesnaženja (prejšnje onesnaženje na sedanje) in zmanjševanje samoočiščevalnih sposobnosti voda, ugotovimo, da nas takz politika vodi dejansko v katastrofo.

Začetna ugotovitev, da se večina filter naprav postavlja ravno v središčih z veliko urbano predvsem pa industrijsko koncentracijo in da so tam tudi veliko bolj učinkovite nam postane že bolj jasna. Ena izmed lastnosti teh naprav je med drugimi tudi ta, namreč, da se stroški za čiščenje znižujejo relativno glede na velikost same naprave. Sedaj pa ponovno zaidemo v paradoksalno situacijo, ko nam sam način varovanja okolja ima za končno posledico s časovnim odlogom ravno zaostrovanje te problematike zaradi koncentracije industrije na enem mestu, ki jo zahteva uspešen in poceni filter.

OKROGLA MIZA TAKO POŽRE SAMA SEBE

Naj za konec ponovim še znameniti Heraklitov izrek »Vse teče« ter citiram Lao Ceja: »Samo norci ostanejo na mravljišču, ko jih pikajo mravlje«

DEKONCENTRACIJA ALI DECENTRALIZACIJA

Na okrogli mizi se je večkrat omenil policentrični razvoj, pojmovan v okviru skladnejšega razvijanja SRS, kar naj bi po logiki misli imelo tudi pozitivne ekološke implikacije. Zlasti kot način boljšega planiranja v okviru še neizkoriščenih prostorskih-resursov oziroma razvoja nerazvitih regij. Rad bi zato na kratko osvetlil zgodovino policentrizma pri nas. Policentrični razvoj SRS kot oblika prostorskega planiranja je bila zaradi političnih in gospodarskih odločitev sprejeta v skupščini SRS.

Dotedajni planski razvoj, petletke, ekstenzivna rast, ki so bili načilne dolgo časa za naše gospodarstvo, bi še v nadalje prinašala migracijo ljudi v mesta, pustošenje nekaterih regij ter povečevalo strukturna neskladnja v razvoju. Politika policentrizma, ki naj bi bila svojem prvencu forsirana zaradi, enostavno rečeno, preseljevanja industrije k delovni sili s ciljem razvijanja nerazvitih regij, bi po taki logiki bila politika prostorske dekoncentracije. Ob poceni delovni sili oziroma ob namembnosti odpiranja čimveč delovnih mest ter očni naravnih resursov v nekaterih predelih je tak razvoj prinesel delovno, kapitalno ter polu-tivno intenzivno industrijo in je bil nadljevaje ekstenzivne rasti. Nepotrebno selektivnosti, ki je tako nastala, je zvečine onemogočila in onemogoča še sedaj razvoj novih tehnologij. Boleče prestrukturiranje, ki bi bilo tudi boleče družbeno restrukturiranje, je tako odloženo. Ekološki problemi ki so nastali, so bili porinjani v stran z geslom »razpršiti na kolektiv« s tendenco zniževanja produkcijskih stroškov. Zgodovina našega policentrizma tako nima istih političnih in ekonomskih vzrokov kot nekaterih razvitih državah z megalomanskimi industrijskimi središči in centri. V teh okoljih se namreč pojavi ekološka polucija, ko je,

PODOBE TRENUTKOV ALI ZAPIS O KP ZAHODNE EVROPE

Reklo, da so komunistične partije Zahodne Evrope v krizi, je že obrabljena fraza, ki meji na banalnost. Kakšna je ta kriza? Kje je bolj in kje manj očitna? Kako se splošne značilnosti krize odražajo v posameznih okoljih?

Da bi vsaj poskusili razumeti, kaj se dogaja na Zahodu, se je treba vrniti v preteklost. V času, ko so bile članice Kominterne podrejene Stalinovim in stalinističnim direktivam in so po njih usmerjale svoje delovanje, istočasno pa zamenjale domače okoliščine, so zahodnoevropske partije ubrale drugo pot. Skoraj v vsem obdobju obstajanja so sodelovale z lastno buržoazijo (načela Komunističnega manifesta si pač vsakdo razlaga po svoje). To sodelovanje, ki se zdi nekaterim kolaboracija z vsemi pridihi izdaje, je bilo prekinjeno v času nemško-sovjetskega pakta, korejske vojne in hladne vojne, potem pa je bilo zopet obnovljeno.

Vsekakor rezultati kolaboracije razredov niso mogli biti v vseh okoljih enaki, saj se komunistične partije med seboj razlikujejo tudi po številu članov. Toda zaradi tega sodelovanja je v vseh okoljih prišlo do nasprotij med sodelujočimi, prav tako pa tudi do frakcij v partijah, zakaj nekateri so zavračali sodelovanje z buržoazijo in namesto tega predlagali večjo povezanost s sovjetsko stranjo.

Evrokomunizem, ki je odjeknil v sedemdesetih letih (in ne prej), je bolj razburil Sovjetsko zvezo in njeno zaledje, kot pa dežele, od koder je evrokomunizem izšel. Pomenil je teoretično potrditve reformistične prakse in konec obremenjujoče dediščine III. internacionale. Partije so hotele izstopiti iz političnega geta in vstopiti v parlamentarno realnost. Namesto pozicije med kladivom in nakovalom (vpliv s sovjetske strani ter sodelovanje z buržoazijo) so se hotele nasloniti na svojo pravo bazo (delavski razred). Danes »je vsem jasno«, da evrokomunizem ni predstavljal alternative. Bil je samo eden od obrazov krize, katere začetek mnogi povezujejo z letom 1956 in 20. kongresom KPSZ.

V osemdesetih letih so se komunistične partije Zahodne Evrope znašle na trojnem razpotju. Na koga naj se navežejo, v katero smer naj krenejo? Rešitev teh problemov si vsaka partija predstavlja po svoje.

Na margini političnega dogajanja sta komunistični partiji Velike Britanije in Nizozemske. Prva (CPGB) je v svoji deželi skoraj popolnoma neznana. Nastala je z združitvijo več propagandnih in agitatorskih skupin in ni bila nikoli masovna stranka. Kaj takega v deželi z dolgoletno sindikalno tradicijo niti ni mogla biti. Totalno nepovezanost z delavci stranka kompenzira s stalnimi frakcijskimi boji, kjer člani partije puščajo vso svojo energijo. Vsaka pomembnejša frakcija ima tudi svoje glasilo. Evrokomunisti se zbirajo okrog revije *Marxism Today*, prosovjetsko usmerjeni pa okoli časopisa *Morning Star*. Toda to je šele osnovna frakcijska delitev. Prosovjetska struja se deli še na leniniste, skrajno levo in še nekatere.

Evrokomunisti so ubrali drugo smer. V tem trenutku vidijo svojo priložnost v sodelovanju z laburisti. Po njihovem mnenju Laburistična stranka ne najde pravega odgovora na vse večji razrast »thatcherizma« (to je nov izraz za politiko, ki je še bolj konservativna od politike pred II. svetovno vojno). Povezava levih laburistov in evrokomunistov bi utrdila obe strani. To pa še ne pomeni, da se bo kaj takega v prihodnosti tudi zgodilo, ker niti vsi evrokomunisti niti laburisti take združitve ne sprejemajo z navdušenjem.

Sindikalno gibanje je tisto, ki v Veliki Britaniji zastopa delavce. Niti laburisti, še manj pa komunisti, na delavce nimajo velikega vpliva. CPGB nima izdelane neke daljnoročne idejne platforme. Čeprav so leta 1959 obdelodanili osnutek »britanske poti v socializem«, so jih dogodki v letu 1956 popolnoma pretresli. V enem letu je partijo zapustilo 35 000 članov. Od takrat pomeni CPGB še manj kot prej.

Tako kot CPGB je tudi Komunistična partija Nizozemske (CPN) v globoki krizi. Nekdanja CPN je oblikovala idejno »nizozemsko pot«, toda takratne CPN ni več. Znotraj nje sta zdaj dve glavni usmeritvi. Eno tvorijo renovatorji, drugo pa horizontalisti. Terminologija, ki označuje »napredno« in »revolucionarno« vejo stranke, je sila izvirna, toda žal jim zmanjka izvirnosti, ko je treba ukrepati in izkoristiti krizo kapitalizma za doseg družbenih sprememb. Horizontalistično krilo CPN je ustanovilo Komunistično zvezo Nizozemske (VPN), ker CPN po mnenju tega krila ni več zaslužila svojega imena. Horizontalna frakcija vodi nevtralnopolitiko do namestitve raket, do dogodkov na Poljskem, narpesto razrednega boja pa imajo raje razredni mir.

Vpliv CPN v tovarnah je izginil. Da bi ga spet pridobili, se renovatorji povezujejo s socialno demokracijo in sindikalisti. Pred koncem zapisa o nizozemski sceni naj povem, da je CPN včasih organizirala veliko podmladka (mladinska komunistična organizacija) prav tako pa so medse sprejemali različna feministična gibanja.

Popolnoma drugače je v Španiji, Franciji in Italiji. Komunistične partije so pomembni politični dejavniki in ne predstavljajo samo občasne pomoči socialistom. Tu pa se podobnosti tudi nehajo. Podobnosti prepuščajo mesto razlikam, ki so plod specifičnih domačih razmer.

Komunistična partija Španije (PCE) preživlja razkole in odcepitve. Krizo je sprožila Katalonska komunistična partija, ki je leta 1981 iz svojega statuta črtala termin evrokomunizem. To je pomenilo vžigalno vrvice, ki so si jo španski komunisti pripravljali ves čas po Francovi smrti. Takrat so demokratične sile začele najavljati zlom nekdanje politične prakse. Val demokratizacije naj bi zajel Španijo. Ljudske množice naj bi vršile kontrolo parlamentarnega in vladnega delovanja, vojska pa bi se umaknila iz upravnega sistema in se osredotočila na svojo primarno nalogo (na obrambo). Toda to ni zažvelo. V bistvu se je nadaljevalo frankistično življenje. Prvi poskus demokratizacije je žalostno propadel. Največ je pri tem izgubila PCE, ki takrat še ni bil legalizirana. Ponovno demokratizacijo so načrtovali krščanski demokrati, od koder je izšel tudi premier Adolfo Suarez. Demokracija po merilih krščanske demokracije je pomenila odpravo frankizma, namesto tega pa so bile uvedene »minimalne demokratične spremembe« brez široke mobilizacije množic. PCE je postala legalna stranka pod zastavo monarhije. V zahvalo legalizatorjem je PCE pristala na konsenz, obljubila je lojalnost režimu in kralju. PCE je torej dobila status manjše opozicijske stranke. Njena revolucionarnost je splahnela. To se je poznalo tudi na volitvah leta 1977, ko PCE ni dobila niti 10% glasov. Španski komunisti si takega evrokomunizma niso želeli. Začelo se je razhajanje s Carrillo (ki je prodal PCE) in nasprotnimi strujami. Zaradi nemoči je Carrillo predlagal socialistični stranki skupno sodelovanje. Tega pa socialisti niso resno jemali. Rezultat tega je bil popoln polom komunistov na volitvah leta 1982 (samo 3,9% glasov). Santiago Carrillo je odstopil s položaja generalnega sekretarja. Namesto njega je nastopil Gerardo Iglesias, ki je kmalu uvidel, da ga bo lastna birokracija ovirala pri realizaciji sprememb, ki si jih je zamislil. Njegove smerice so najavljale »odprta vrata«. V svoje vrste naj bi komunisti spet privabili nekdanje člane in somišljenike, utrjevali naj bi notranjo demokracijo, povečali bi si delavsko zaledje, bili bi aktivni v kampanji proti Natu. Ti načrti se ne uresničujejo tako, kot bi si pri PCE želeli. PCE si prizadeva, da bi bila vodilna sila v protinativskem gibanju, vendar je to gibanje preveč heterogeno, da bi PCE v njem lahko uresničila svoje ambicije. Nezadovoljstvo je šlo tako daleč, da je peterica iz centralnega komiteja 17. decembra ustanovila prosovjetsko partijo.

Tudi Carrillo ni miroval. Sklenil je ustanoviti novo komunistično partijo na novih temeljih, vendar je vodstvo PCE na izrednem sestanku 31. marca letos sklenilo, da Carrillo tako početje onemogoči. Še ene partije si ne smejo privoščiti.

Francoski komunisti so prvi zahodnoevropski komunisti, ki so sodelovali v vladi. Danes ugotavljajo, da se ta avantura ni obnesla. Po njihovi oceni je francoska partija naredila dve veliki zgodovinski napaki. Najprej je pod vodstvom »prvega francoskega stalinista« in generalnega sekretarja Mauricea Thoreza PCE živžvala stalinistične melodije. Popravni izpit so francoski komunisti opravili po letu 1956 z objavo del Nikite Hruščova in Leva Davidoviča Trockega.

Druga napača je trajala 25 let. Toliko časa je PCF sodelovala s socialistično stranko (SFIO kasneje PS), PS je omogočila PCF legitiimost, komunisti pa so socialistom omogočili postopno razrast, ki je bila kronana z zmago Mitternada na predsedniških volitvah. Zdrvena levica je na zunaj ohranjala enotnost, dokler je imela skupnega notranjega nasprotnika. V francoskem primeru je bil to De Gaulle in njegov despotizem. Toda leta 1968 jih je levica »dobila po smrtku«. Zaradi močne bojazni pred študentskimi nemiri in pred praško pomladjo, se je francoska meščanska misleča in volilno upravičena populacija obrnila na desno (sicer imajo Francozi srce res na levi strani, toda denarnico nosijo na desni). Medtem se je vse bolj in bolj zapletalo. Socialisti so hoteli priti na oblast in so se presneto dobro zavedali, da jim bo kaj takega uspelo le ob obilni podpori komunistov, ki jim bodo zagotovili volilne glasove. PCF je PS res »šla

na roko«, celo do te mere, da so izgubili svojo identiteto. Odpovedali so se diktaturi proletariata, namesto tega pa so si zamislili »izgraditev socializma francoskih barv«. Kakšne so te barve? PCF je zavrnila marksistično teorijo o državi, potrebno po zlomu kapitalizma, oktobrska revolucija ni več predstavljala modela delavske revolucije, delavski razred ni bil več temelj komunistične partije. Namesto tega so sprejeli koncept delavskega samoupravljanja (ni mišljeno v smislu jugoslovanskih izkušenj, ker je to po besedah Georgesa Marchaisa »ena sama anarhija«). Socializem je bil po novem mogoč brez uničenja buržoazne države.

Kasneje se je PCF poskušala približati delavcem. Za to je izkoristila krizo francoske industrije in prevzela sindikalno vlogo. Postala je vodilna sila pri protestnih stvarkah, ki so se pojavljale zaradi vladnih namenov, da bi zaprla nerentabilna podjetja in dala prostor tuji industriji (pri tem je bilo lani oškodovano tudi jugoslovansko ladjedelništvo).

V odnosu z drugimi partijami je bila PCF zelo povezana s KPSZ. Podprla je sovjetsko avanturo v Afganistanu, prav tako pa tudi intervencijo Jaruzelskega.

Kaj sedaj? V letu 1985 je imela PCF svoj 25. kongres. Georges Marchais je v svojem peturnem govoru presenetil vse, ki so mislili, da se PCF utaplja v brezizhodnosti. Il faut dire: Nous nous sommes trompés, mais nous devons construire le socialisme en coulers de France pour l'avenir. To je najkrajši povzetek njegovega govora. Za prihodnost Marchais napoveduje (v imenu partije) »tisoč poti in načinov v socializem«, kar pomeni sodelovanje z vsemi demokratičnimi silami. Čas bo pokazal, kakšen bo pohod po tisočih poteh.

Za italijansko komunistično partijo (PCI) je bilo leta 1984 izredno pomembno. Dobili so veliko privržencev, ker so se postavili po robu odloku o drseči lestvici pri odmerjanju plač. Izkristalizirala so se nasprotja med velikim kapitalom in oblastjo na eni strani ter delavstvom na drugi. Na delavsko stran so se postavili tudi srednji sloji. Tudi oni so v denarnici začutili zdravilnejše italijanskega gospodarstva.

Umrli je Enrico Berlinguer. V času njegovega vodenja je PCI preživljala različna obdobja. V zadnjem času aktivna opozicija vse bolj zamenjuje strategijo »dolgega pohoda skozi institucije«. Razmerja moči med italijanskimi meščanskimi strankami so zelo spremenljiva. Nemoč vladne koalicije je PCI spretno izkoristila na lanskeoletnih volitvah v Evropski parlament, kjer je preprišljivo zmagala.

Po Berlinguerjevi smrti novi sekretar Natta nadaljuje njegovo delo. Novo pri njem je naprežanje za direkten dialog med komunisti in delavskim razredom. Toda vse ne teče lepo in gladko. Težave nastajajo zaradi tega, ker so sindikalna gibanja usmerjena k drugim strankam (k krščanski demokraciji, k socialistom in k socialni demokraciji). Toda če si privoščimo primerjavo z ostalimi komunističnimi partijami, se zdi, da je italijanska trenutno v najboljšem položaju.

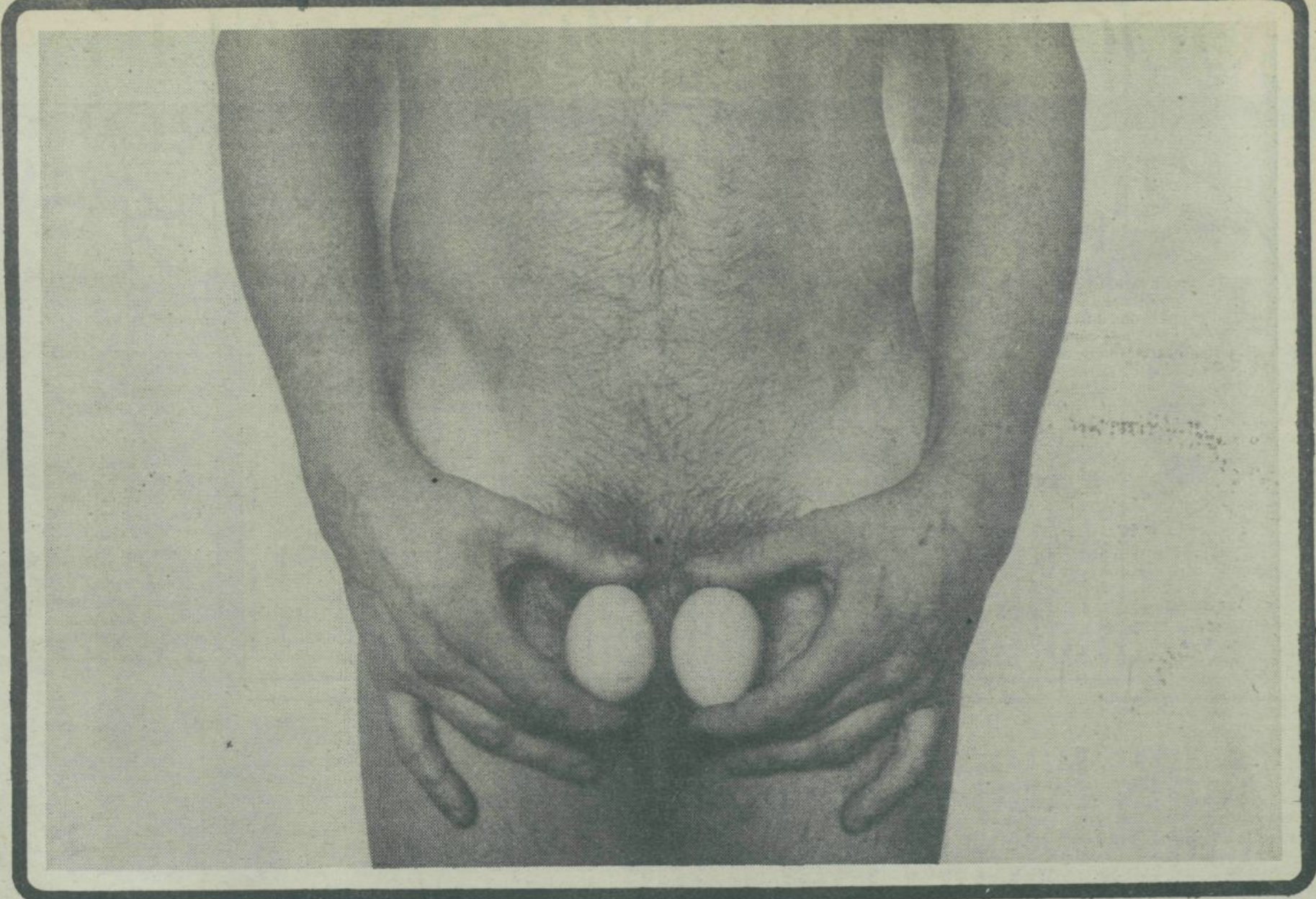
Ob koncu se ustavimo še na Portugalskem. Tamkajšnja PCP ostaja na liniji KPSZ tudi v času, ko se druge partije krčevito bore za svoje mesto pod soncem daleč stran od Moskve. PCP je vedno podpirala vsemoskovske akcije (tudi Afganistan). Čeprav so po zmagi nad fašizmom opredelili »Portugalsko pot v socializem«, je PCP danes bolj podobna partijam iz leta 1940. Sicer pa Portugalska razen zemljepisne lege nima ničesar »zahodnega«. Ima visoko inflacijo (še vseeno nižjo od Jugoslavije), ljudje imajo nizke plače in nižji življenjski standard. Zato tudi drugače gledajo na realen sovjetski in njemu podobne socializme, kot ljudje v drugih državah, kjer imajo kljub krizi kapitalizma boljši standard. To pa sploh ne pomeni, da je PCP v boljšem položaju, ker trenutno ne doživlja krize. Prej bi rekli, da se diferenciacija pri njej sploh še ni začela (opomba pisar: nikakor ne zastopam teorije o enosmernem razvoju).

Premislek ob koncu: Krizo komunističnih partij Zahoda in Vzhoda in nekoga tretjega je treba vstaviti v svetovni kontekst, kajti kriza je odraz konca neke dobe, vakuuma, ki je nastal in tipanja za nečim novim.

JASMIN DRŽANIČ

PRISPEVEK K TEOLOGIJ OSVOBODITVE

I. POJEM TEOLOGIJ OSVOBODITVE IN NJEN NAUK

Ljudstvo samo je pobudnik, začetnik in nosilec osvoboditve in teologije, ki o tem osvoboditvi razmišlja.

Gibanje se je začelo razvijati v drugi polovici petdesetih let v Braziliji. Njegov temeljni vir so krščanska občestva, ki se sama zbirajo k molitvi in branju svetega pisma, ker primanjkuje duhovnikov, temeljna načina kontaminacije s teologijo osvoboditve pa sta: radijski tečaj opismenjevanja indijanskih kmetov in maše, pri katerih se redno zbirajo in poslušajo božje besede.

Revno prebivalstvo je razumelo svetopisemske pripovedi v okviru lastnih razmer. Vse bolj mu je postajalo jasno, da njegov položaj ne ustreza temu, kar hoče bog. Občestva so cerkev, ki je organizirana v ljudski bazi. V Latinski Ameriki se ne sprašujejo, ali bog je, temveč na čigavi strani je! Zla ne povzročajo le posamezniki, temveč tudi strukture. Krivične strukture pa je mogoče premagati samo z dobro organizacijo in medsebojno solidarnostjo, zgolj dobra volja in potrpežljivo čakanje, da se bo samo od sebe kaj premaknilo, ni dovolj!

Prvi je uporabil izraz »teologija osvoboditve« Gustavo Gutierrez. Poudaril je, da je ta teologija drugotno dejanje, ki namerava osvetliti, spremljati in podpirati angažiranje revnih na miselni ravni. »Smrt, lakota, bolezn, obrobnost, nered, pomanjkanje javnih služb, prestopništvo, zatiranje, zaničevanje, sistematično izkoriščanje... vsega tega teologi ne doživljajo med neznanimi obrazi, temveč z brati in sestrami. Tisti, ki jo zavračajo, pa ji očitajo, da je vero skrčila na politiko, pri tem pa ne opazijo, da ta trditev drži le iz njihovega zornega kota. Spriznali so se s tem, da so krščanstvo skrčili le na zasebno področje, še na misel pa jim ne pride, da je krščanstvo občestvo vera, vera cerkve, ki naj bi prekrasila vse strukture, ne le posameznike.« Gutierrez pravi naprej: »Evropska teologija je srečanje z ateizmom, teologija osvoboditve pa z malikovanjem. V svetem pismu zanikanje Boga ni ateizem, ampak malikovanje. To pa pomeni, da ne zaupamo Bogu, temveč malikom — DENARJU. Denar in bogastvo sta proti—Bog, ki hoče kri revežev. Čaščenje denarja je prelivanje reveževe krvi v mnogoterih konkretnih oblikah, v katerih se izražata izkoriščanje in zatiranje v človeški zgodovini. Malikovanje je smrt, Bog Jezusa Kristusa pa je Bog življenja. V Latinski Ameriki se izkuša zanikanje življenja in zato se razmišljanje o Bogu nanaša predvsem na to dialektiko med življenjem in smrtjo, ne pa toliko na spopad z ateizmom.«

Začetno udejstvovanje na socialnem področju pa ni dalo pravih sadov, dokler ga nista začeli spremljati tudi politična dejavnost in misel. Teologi so odkrili, ne da bi se spuščali v politikanstvo, da spada politika med temeljne in neodtujljive človeške razsežnosti v civilizirani družbi.

V čem je torej novost teologije? Morda v tem, da je preskočila zadnja tri stoletja in se ponovno povezala z živim cerkvenim izročilom.

II. KDO SE BOJI TEOLOGIJ OSVOBODITVE?

Tisti, ki se res boji teologije osvoboditve in cerkve, v kateri je nastala, je Kapital. Vera ga resno ogroža, ker postavlja na prvo mesto Boga, ne pa dobiček. Zato se bje neizprosno boj med Kapitalom in Bogom, ki je na strani revežev in zatiranih. Kapital namreč ne izbiraa sredstev za dosego svojih namenov. Početje domačih oblasti in mogotcev je znano, manj pa je znano, da so le-ti samo podaljšana roka multinacionalnih družb in strategov iz ZDA. Že leta 1980 so Reaganovi svetovalci priporočali prihodnjemu predsedniku, naj sproži vojno proti teologom osvoboditve. Za to vojno so bila dobra vsa sredstva. Začelo se je z nenadno »izpovedjo« gvatemalskega jezuita Luisa Pellecera, ki je trdil, da so redovne skupnosti pripravljale oborožen prevrat! Strah pred vsem, kar bi lahko porušilo vzpostavljene nered, je vodil v umor škofa Romera v njegovi stolnici v San Salvadorju. Sledilo je pobijanje redovnic in duhovnikov... (Le Monde diplomatique, št. 363)

III. OBSODBA JE IZREČENA

Joseph Ratzinger, prefekt kongregacije za nauk in vero, je spomladi leta 1984 v katoliškem časopisu »30 giorni« obsodil teologijo osvoboditve. Bojda, po njegovih besedah, samo določene tokove. Teologija osvoboditve je zanj preveč prežeta s marksizmom, ki je »smrt za vero«. Na konferenci za tisk, ki jo je uprizorila Ratzingerjeva kongregacija spričo Boffovega sojenja zaradi objave publikacije z naslovom INSTRUKCIJA O NEKATERIH VIDIKIH TEOLOGIJ OSVOBODITVE, je prvi človek Svetega Oficija jasno rekel, da gre za klasično herezo — rušenje vere. V čem?

1) Teologija osvoboditve dela iz Jezusa Kristusa neke vrste simbol borbe potlačenih; cerkev pa si predstavlja kot razredno

cerkev, s tem ko smatra revolucionarno borbo kot nujno etapo zgodovinske osvoboditve.

2) Iz dokumenta je razvidno, da je glavna krivda teologije osvoboditve v tem, da udriha čez hierarhijo cerkve. Jedro spora je v tem, ker hoče Vatikan ohraniti centralizirano cerkev okoli papeža.

IV. TOKOVI V LATINSKOAMERIŠKI CERKVI

1) LJUDSKA CERKEV

To je cerkev ubogih, ki temelji na teologiji osvoboditve. Ne zavzema se za reformo sistema, temveč za novo obliko ustroja celotne družbe, kjer kapital ne bi bil v rokah peščice, za takšno družbo torej, v kateri bi vsi delali, v kateri bi si vsi delili sredstva, proizvodne viške in oblast. Torej, gre za osvoboditev! To strujo podpira 30% latinskoameriškega klera, med njim pa kar 70% brazilskega klera, in večji del vernega prebivalstva pretežno nižjega družbenega statusa.

2) DEMOKRATIČNA CERKEV

Njo podpira 30% latinskoameriškega klera. Ta struja se zavzema za človekove pravice, vendar odbija radikalne spremembe v cerkvi in družbi.

3) KONSERVATIVNA (ZMerna) CERKEV

Tudi ona ima za seboj približno 30% latinskoameriškega klera. Pod vodstvom vatikanskega zaupnika nadškofa Medellina kardinala Trujilla predstavlja glavnega nasprotnika teologiji osvoboditve.

4) REPRESIVNA CERKEV

Podpira jo le 10% latinskoameriškega klera. Pristno sodeluje z avtoritarnimi režimi v imenu krščanske kulture proti nevarnosti komunizma in materializma.

V. GLAVNI PROTAGONISTI

1) JOSEPH COMBLIN

Rodil se je leta 1925 v Bruslju. Teologijo je predaval na različnih fakultetah v Čilu in Braziliji, od koder so ga leta 1972 izgnali. Napisal je več knjig, med njimi tudi delo z naslovom Vlada v Latinski Ameriki, v katerem kritizira ideologijo narodne varnosti.

Sporna izjava: V 20. stoletju svetovne industrijske revolucije, urbanizacije, ogorčenih nacionalizmov dobi svoboda včasih pomen revolucije oziroma revolucionarne prakse. Vloga kristjana je vrniti besedo in prisotnost tistim, ki niso nikoli bili v ospredju, revežem, brezimnim ljudem, marginalcem.

2) ENRIQUE DUSSEL

Rodil se je leta 1934 v Mendoza (Argentina). Študiral je zgodovino in filozofijo na Sorboni, na Univerzi Fribourg v Švici pa je doktoriral iz teologije. Je profesor etike na mehiški univerzi.

Sporna izjava: Kristjani iz perifernih dežel kapitalizma in zatirani teh dežel vstopajo v ireverzibilno krizo šele po drugi svetovni vojni. V Latinski Ameriki pomeni etika osvoboditve dokazovanje dobrote, heroizma in svetosti prakse v osvoboditvi zatiranega naroda v Salvadorju, Gvatemali, Argentini in Braziliji.

3) GUSTAVO GUTIERREZ

Rodil se je leta 1928 v Limi. Doštudiral je psihologijo in teologijo. Je svetovalec nacionalne zveze katoliških študentov in profesor na katedri za teologijo in socialne vede v Limi. Med njegovimi deli izstopajo »Beleške za teologijo osvoboditve«. Smatrajo ga za utemeljitelja teologije osvoboditve.

Sporna izjava: Oropani in zavrženi ljudje Latinske Amerike vedo, da zorijo na »tuji zemlji«. Ljudstvo revežev preneha biti uživalec spiritualizma, ker postanejo ustvarjalni agenti načina »biti kristjan«. Ljudstvo se smatra za protagonista svoje usode, zgodovine, in se zaveda svojega upanja Boga, ki osvobaja.

4) PABLO RICHARD

Rodil se je leta 1939 v Čilu. Diplomiral je iz filozofije v Avstriji in iz teologije v Čilu. Doktoriral je iz sociologije na Sorboni. Predava teologijo na šoli za verske znanosti nacionalne univerze Kostarike. Sporna izjava: Osnovna kontradikcija latinskoameriške cerkve izhaja iz opozicije med krščanstvom v mestu in cerkvi, ki izhaja iz ljudstva!

5) JON SOBRINO

Rodil se je leta 1938 v španski Baskiji. V ZDA je diplomiral iz fil-

ozofije, književnosti in tehnike. Na katoliški univerzi »Frankfurt« je doktoriral iz teologije. Sedaj živi v Salvadorju. Bil je osebni prijatelj umorjenega salvadorskega nadškofa Romera. Je specialist za kristusologijo.

Sporna izjava: Teologijo osvoboditve razumemo po svetosti kot pomembno realizacijo vere, upanja in milosti, kot tudi moči, ki jih poraja pot Kristusa. S političnega vidika razumemo teologijo osvoboditve kot dejanje, ki ima za cilj strukturno spremembo družbe v smislu Božjega kraljestva, kjer je pravica za večino in tlačene.

VI. LEONARDO BOFF IN SPOR Z VATIKANOM

Leonardo Boff je najbolj izpostavljeni teolog osvoboditve v tem sporu med vrhom rimokatoliške cerkve in latinskoameriško herezijo (po kvalifikaciji kardinala Ratzingerja). Rodil se je leta 1938 v brazilskega mestu Concordia. Teologijo je študiral najprej doma, nato pa še v Münchnu. Vstopil je v frančiškanski red in kasneje postal duhovnik. Je profesor za dogmatiko in sistematsko teologijo v Petropolisu ter urednik revije »Revista ecclesiat ca brasiliera«. Pomembnejša dela:

- Jezus Kristus—Osvoboditelj (1972)
- Materialna podoba boga (1980)
- Nežnost in grobost (1982)

Kaj pravi Boff?

Boff pravi, da ga ne zanima marksizem kot ideologija, marveč kot znanstvena metoda, kot analiza kapitalizma in njegovih mehanizmov zatiranja; hkrati pa katoliškemu socialnemu nauku oponese, da je samo nauk, ne pa napolnilo za akcijo, za razrešitev konfliktov med ubogimi in bogatimi, med zatiranimi in zatiralci. Glede razrednega boja in revolucionarnega nasilja Boff meni, da je cerkev stoletja imela vojske in vodila vojne; to se zdaj lahko ponovi, le da tokrat »v korist ljudstva«, čeprav cerkev v Latinski Ameriki (še) ne spodbuja razrednega boja in nasilja, prihaja do mejnih situacij, v katerih ni druge izbire kot upor, aktivni odpor. Nasilje revnih je prepovedano, domnevno iz verskih etičnih načel, pri tem pa se pozablja, da so revni popolnoma brez obrambe prepuščeni temu nasilju, ki jim jemlje življenje. Včasih je zato potrebno poiskati konfrontacijo, nastopiti proti nasilju ravno tako z nasiljem. Treba je prekiniti »zgodovinski pakt« cerkve z vladajočimi. Za bogate Boff zahteva spreobrnitev, za revne pa osvoboditev.

— Na sestanku, na katerem je bil navzoč tudi kardinal Ratzinger, je bilo v zvezi s teologijo osvoboditve močno poudarjeno, da mora biti prva človekova osvoboditev »osvoboditev od greha«, ki je izvor vsega nereda; greh so seveda tudi miselni tokovi, ki se oplajajo ob materializmu (marksizmu), razrednem boju in nasilju (revolucionarnem).

Boff dalje navaja, da bosča leta 2000 živeli 2/3 vseh katoličanov v tretjem svetu, kjer teologija osvoboditve prevladuje že danes. To, da večina katoličanov ne živi več v Evropi in Severni Ameriki, mora spremeniti tudi vlogo in pomen Rima. Rim ne bo več, vsekakor ne več avtomatično, miselni usmerjevalec cerkvenega nauka. Ostal bi upravno središče, vendar ne bi bil več vitalna središčna točka. Hegemonija bi se z evropske cerkve bolj in bolj premeščala na obrobje, kjer nastajajo nove velike cerkve.

SKLEP

(POLITIČNOSTRUKTURNA DIMENZIJ ODNOSA TEOLOGIJ OSVOBODITVE—VATIKAN)

Teologija osvoboditve je velik izziv cerkvi kot političnemu subjektu »par excellence«, ker zgodovinsko rešitev človeštva poverja vodstvu lokalnih cerkva, ne da bi Rim vprašal za mišljenje (pravoslavni princip), medtem ko po drugi plati politične in družbene opcije prepušča individualni zavesti (protestantski princip). S takšnim ekumenizmom se ogroža enotnost cerkve, utemeljene na rimskem sistemu, katerega bistvo je vedno bila totalna uprava, še posebno pa tista politične narave. V tem pogledu je duhovnik, ki bi se politično angažiral, nujno negativna figura, še posebno, če pripada cerkvenim redom (kot je to primer v Latinski Ameriki), ker do neke mere od njih zaščiten svoje politične naloge interpretira v imenu individualne zavesti, ne pa rimske avtoritete, česar rimski sistem ne more prenesti. To je tudi tisto, kar želi Rim z obsodbo Boffa in teologije osvoboditve preprečiti, namreč, dopustiti, da kolektivna in zgodovinska rešitev postane stvar množic, kot se to dogaja v Latinski Ameriki, pomeni obsoditi Rim na zgodovinsko umiranje v tistem smislu, v katerem skozi institucijo kurijalnega papizma obstoji že nad tisoč let.

Petkovič Simona

Vsako leto, ko se prevesi študijsko leto v drugo polovico, se študentje in vsi, ki skrbijo za visoko šolstvo, prebudijo iz zimskega samozadovoljnega spanja v burno pomlad. Letošnja je še posebno burna in živahna, pa še zimsko spanje ni bilo preveč trdno. Razpis za vpis na univerzi, usklajevanje želja in potreb, priprava sprejemnih izpitov in nenazadnje razpis kadrovskih in drugih štipendij. Letos smo doživeli vrsto radikalnih sprememb, saj tudi visokošolski izobraževalni sistem postaja usmerjen, kaj bistvenega pa se ni spremenilo pri štipendiranju. Edina opazna sprememba je padec »študijskega standarda«, ki je bolj očitna od padca drugih standardov.

Zopet je kadrovskih štipendij veliko, še več kot prejšnja leta, tudi za poklice VII. stopnje zahtevnosti, torej za visokošolski študij. Kaj lahko bi si s statistiko pričarali enkratno in sploh — sliko našega visokošolstva in še posebno položaj študenta. Primerjava s preteklimi leti, z drugimi republikami in študentsko življenje bi bila enkratna stvar. Pa kaj, ko bodo štipendije ostale zopet nepodeljene, ker študentje menda nočejo štipendij, ker se imajo brez njih lepše. Vsaj tako bomo lahko prebrali v naših sredstvih obveščanja zopet letos v jeseni.

Pa bi bilo vseeno lepo, če bi kdo pogledal tudi lepoto, ki mu pravimo štipendijska politika, še malo v drobno. Že če na hitro preletimo razpis, objavljen v Delu 5. in 6. marca, nam postane jasno marsikaj. Poudarek je na naravoslovnih oziroma tehničnih poklicih v vseh občinah in le redke so štipendije za bolj »eksotične in nepotrebne« družboslovne poklice.

Da si popestrimo tekst malo s številkami! Najlažje primerjamo število razpisanih kadrovskih štipendij s številom mest, ki so razpisana po posameznih fakultetah za prihodnje šolsko leto (vzeti iz Razpisa za vpis v začetni letnik v šolskem letu 1985/86). Številke so zelo različne, od 2,73 štipendije na enega (predvidoma) bruca v novem študijskem letu do 0,00. Največ možnosti za kadrovsko štipendijo je torej na Biotehniški fakulteti — smer lesarstvo (saj nudijo 30 bodočim prvošolčkom na visokošolski strojni — redni študentje preko 80 štipendij), kdor pa se bo vpisal na FSPN, smer STM, pa najsi kar odmisli kadrovsko štipendijo.

Če izračunamo torej število razpisanih kadrovskih štipendij na enega bodočega predvidenega bruca (visokošolski redni študentje) na nekaterih najmarkantnejših smereh slovenskih univerz, dobimo naslednjo rang listo:

dipl. ing. lesarstva	2,73 štip./bruca
dipl. ing. strojništva	8,88 štip./bruca !
dipl. ing. gradbeništva	0,82 štip./bruca !
dipl. ing. računalništva	0,72 štip./bruca !
dipl. ing. elektrotehnike	0,63 štip./bruca !
zdravnik stomatolog	0,38 štip./bruca !
dipl. ekonomist	0,36 štip./bruca !
dipl. ing. kem. tehnolog	0,32 štip./bruca !
zdravnik	0,72 štip./bruca
dipl. pravnik	0,22 štip./bruca
dipl. obramboslovec	0,11 štip./bruca
dipl. novinar	0,10 štip./bruca
dipl. sociolog	0,06 štip./bruca vzeti le bruci FSPN
dipl. politolog	0,02 štip./bruca
dipl. politolog za STM	0,00 štip./bruca

!!! Za te fakultete ni mogoče ločiti visokošolskih od višješolskih mest v razpisu, zato so vzeti vsi bodoči bruci, štipendije pa so za poklice VII. stopnje zahtevnosti (visokošolski študij).

Torej, če vemo, koliko študentov diplomira na ekonomiji — II. stopnja, štipendij pa je 450 za dipl.oec., za dipl. ing. stroj. blizu 750, za dipl. ing. elektr. pa ravno tako blizu 450, je slika precej drugačna. Moramo pa povedati še to, da imajo po večini starejši študentje na teh fakultetah že štipendije iz prejšnjih let, na družboslovju pa tega ne moremo trditi. Razlike se torej še potencirajo.

Očitno je, da ogromno štipendij ne bo podeljeno (zopet!), ker bi združeno delo želelo več diplomantov, kot smo jih sposobni »sproducirati«, vsaj za nekatere poklice, ki pa predstavljajo levji delež razpisanih štipendij. Jasno pa je tudi, da bo ogromno študentov, predvsem družboslovcev, ostalo brez štipendij, za nekatere smeri lahko trdimo, da večina, če že ne vsi.

Ves visokošolski sistem torej ne funkcionira tako, kot bi moral, vsaj če gledamo racionalno s strani gospodarstva. Ne izobražuje kadrov, ki bi jih gospodarstvo želelo, vsaj dovolj ne, preveč pa družboslovnih kadrov, ki jih nihče ne potrebuje. To je sprito z vso racionalnostjo in zdravo logiko. Pa kljub vsemu na srečo ni tako! Naša družba še vedno potrebuje tudi družboslovce, na to kaže poleg vsega tudi to, da so nekateri družboslovni poklici, če že ne iskani, pa vsaj brez brezposelnih.

Zakaj torej taka slika pri kadrovskih štipendijah? Očitno je, da denar lahko deli, kdor ga ima, da lahko investira (pa čeprav ali morda celo) v kadre, v bodočnost, tisti, ki ima zato sredstva. Gospodarstvo torej lahko skrbi za svojo bodočnost in tako je tudi prav.

Kaj pa družboslovje in nekatera druga področja (zdravstvo, šolstvo, kultura...)? Nenehno vzdihujemo, da imamo drago šolstvo, zdravstvo, birokracijo... In to je res, vsaj če primerjamo naš družbeni produkt z družbenim produktom nekaterih drugih držav. Pač to imamo in očitno tudi potrebujemo, da tako drago stvar vzdržujemo. Stara modrost pa pravi, da dati za dobrega konja ni pol grunta preveč, za staro kljuje pa vreča krompirja več kot preveč. Drago je šolstvo, zdravstvo, javna uprava, ker je slabo, ker ne ustreza zahtevam. Toda s tako štipendijsko politiko ne bomo na tem področju nič

BLIŠČ IN BEDA ŠTIPENDIJSKE POLITIKE

izboljšali, kvečjemu še slabše bo. Študentsko življenje je pač že tako drago, da brez štipendije ne gre, oziroma zelo težko. S kadrovsko štipendijo (ki je relativno precej visoka, še posebno za pridne študente) si marsikdo tudi omogoči študij. To pa je tudi cilj štipendijske politike, mar ne!

Po vsej logiki bi torej morali najti vzpodbudo za dobre študente tudi na suficitarnih področjih (kar pa v resnici marsikdaj niso), treba bi bilo najti sredstva, vlagati v jutri. Saj bo gotovo dovolj študentov na nekaterih smereh, pa čeprav ne bo štipendij. Toda ali bodo res to najboljši? Marsikdo bi bil dober, odličan pedagog, pa ne bo, ker ni možnosti, da bi dobil štipendijo, bo pa zato strojnik lesar, bo, pa čeprav ne dober, pa bo kljub temu zato nagrajen in dobro stimuliran.

Socialna stratifikacija je pri nas gotovo prisotna, razlike dovolj velike, da fakultete brez štipendijske podpore ne bodo propadle. Toda s tako politiko bomo dosegli, da bodo določeni poklici rezervirani za sinove, hčere premožnih staršev, plebs pa bo svoje potomstvo pošiljal na strojni, elektrofakulteto.

Danes pa si posledic take politike še ne moremo predstavljati, lahko pa slutimo, kaj pomeni to za prihodnost. Morda delitev na upravljalce in izvrševalce na višjem nivoju!

Morda neumno vprašanje, a ne nepomembno! Upam si trditi, da celo zelo pomembna dilema, ker so kadrovske štipendije naložba danes za jutri. Vse, kar pa se tiče prihodnosti, pa je pomembno!

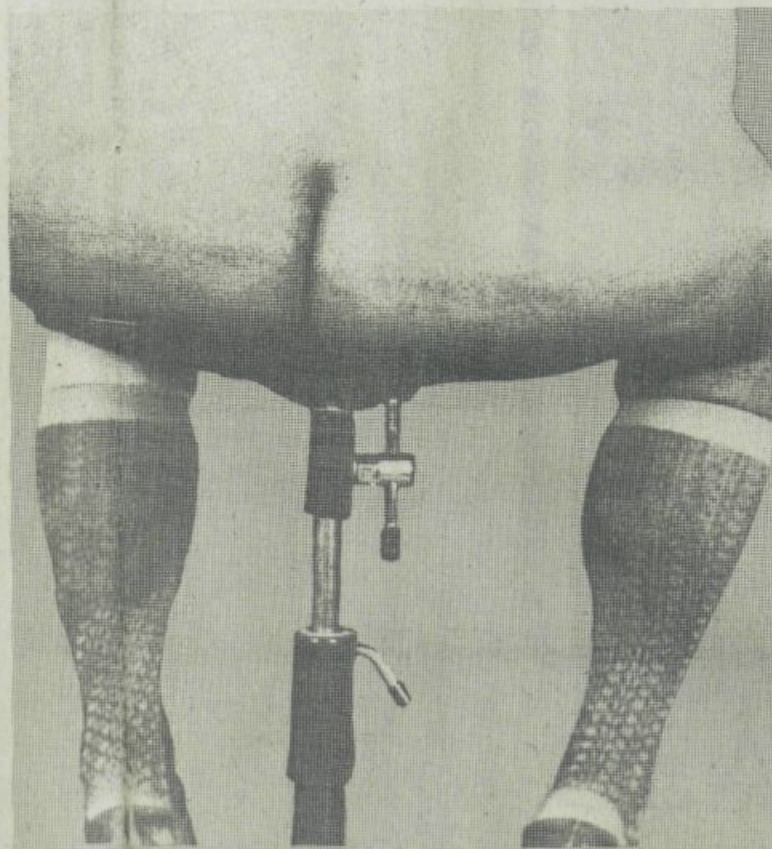
Imamo solidno urejeno politiko kadrovskiditšendij, poenoten sistem, kar je veliko vredno. Čeprav bi bilo potrebno marsikaj spremeniti, pa tokrat pustimo to! Postavimo si vprašanje, ali naj bo politika podeljevanja kadrovskih štipendij socialna politika ali kadrovska, ali hočemo za vsako ceno enakost, uravnalovko, pa čeprav na najnižjem nivoju, ali pa hočemo naprej.

Pri nas na žalost prevlada vseprevečkrat mnenje, da je to socialna politika. Že sam cenzus (pa čeprav ni namenjen temu, se pa vse prevečkrat spremeni v varuha socialne enakosti) je restriktor, ki že v naprej socialno šibkejšim, kot otroške doklade, ne glede na to ali upravičeno ali ne! Vse prevečkrat srečujemo študente, ki študirajo zaradi svojega socialnega položaja, ki dobivajo visoke štipendije, s katerimi se da solidno preživljati, niso pa kos študentskim obveznostim in študiju in se poleg tega še pogojno vpisujejo glede na težak materialni položaj. Vse prevečkrat pa srečamo tudi študente, ki so pač zaradi visokega standarda staršev ostali brez študijske stimulacije in se morajo poleg študija zares truditi, da se solidno preživljajo v Ljubljani.

Zato bi bilo treba jasno povedati ali hočemo dobre kadre, ali naj študira tisti, ki je kos študiju in bo kos jutrišnjim nalogam, ali pa hočemo socialno enakost v bedi. Že sam gospodarski trenutek nam ne pušča dvomiti. Kdaj nam bo jasno, da nam je potreben dober strokovnjak, da bomo le z dobrim delom in znanjem vsi napredovali! Če pa hočemo strokovnjake, pa jim je treba omogočiti študij, jih stimulirati, jih nagraditi za uspeh.

Praksa pa je vse prerada prav nasprotna. Bistveno bolj se poznajo socialne razlike kot pa razlike v učnem uspehu. Še celo tako daleč smo uspeli priti, da tudi take štipendije, kot so Titova, Kraigherjeva... delimo kot socialno pomoč (v tem duhu je tudi predlog sklada za Titove štipendije, da se zniža zahtevana najnižja ocena pri podeljevanju štipendij). Res bi bilo realno pričakovati, da smo presegli miselnost samozvanih marksistov o nujnosti proletarskega izvora in težke, stradajoče mladosti za določene intelektualne sposobnosti in marksističen pogled na svet.

M. G.

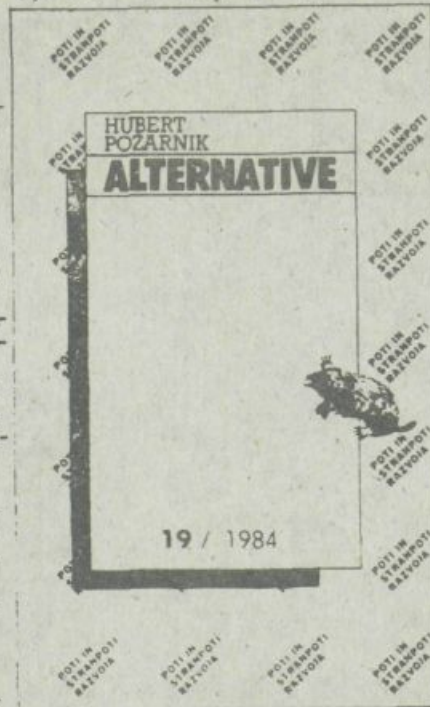

Konturen eines Amtsarsches
(Prototyp)
Gewidmet Herrn/Frau/Frl.

KRT

IZŠLA JE
NOVA KNJIGA

braga. Toda zaradi svoje enodimenzionalnosti je našlo danes v slepo ulico in zato je več kot nujno, da se kot preživelo in neuspešno usakne taki prihodnosti, ki bo lahko zagotovila obranitev človekovega naravnega in socialnega okolja, boljši, resumejši in privlačnejši način življenja, odpravila anonimne in iracionalne prisile, ter uveljavila resnično svobodo odločanja ljudi o njihovem delu, produktih dela in celotnem življenju. Knjiga Alternative, izpod peresa prof. dr. Huberta Pozarnika, je napisana z namenom sprostiti raspravo o veljavni naših temeljnih podmen, vrednot, meril in ciljev. Poleg tega daje avtor predloge, kako povesti pod današnjimi pogoji boj za emancipacijo ljudi s bojem proti inkorizaciji narave.

PREPRIČANI SMO, DA SO ALTERNATIVE KREPAK
IZZIV ZA ŠIROK KROG BRALCEV

uredništvo KRT-a

HUBERT POZARNIK ALTERNATIVE		cena izdava 500 din
naročna knjigo		naročilnico pošljite na naslov:
ime in priimek		KRT
naslov		Kerenikova 4
število izvodov		61000 Ljubljana
Kupnino lahko porevnate poštarju ob prevzemu knjige		

KADROVSKE ŠTIPENDIJE — SOCIALE ALI KADROVSKA POLITIKA?

SKICA ZA TRETJE POGlavJE

štvo, znoju in gnoju, masti in olju za potek preenostavne produkcije. Halja od halje se je razlikovala le po očeh. Razgrizene roke so štele ure in leta za domovino. Vsaka nepazljivost je bila kaznovana z nevarnostjo. Znakov izboljšanja pa nikjer. Hladno, odtujeno so ropotali stroji. Tu pa se nekaj dela! Dela, dela, seveda: garamo za kurčevno colngo. Tu so se umorne duše približevale! A čemu?»

Zdaj pa spizdi, alo gremo, ti alter-ego, naj sam povem naprej. Ti bi kar takoj iz vsake pizdarije naredil poglavje, ha!

Že grem, na — izvoli grebator!

In so se vsi delavci obrnili proti meni. Pa nisem imel ne kruha ne vina, da bi napojil množico pridnih. No fant, tole boš delal, pa tule boš malo poprijel in tistemu tam pomagal vtikati. Malico dobiš, se razume. Če boš priden tudi repete. Če poreden boš, pa palico. Polpete bodo ob pol desetih, prižgane seveda. A jih bomo požrli.

Vrgel sem pogled naokoli. Nato! Mladi in stari so sedeli in stali! Se pogovarjali o drugačnem življenju, sladkem življenju. Razpravljali o bogu:

— Jebem ti boga Ančka, boš kaj delala, češplja škilava?

Ančka se je ukvarjala s kozmetiko!

— Drž gobec Pepe! Še tale noht si nafarbam, daj no mir, raje pred svojim pragom pomet!

Smeti pa kot zraka naokrog. Vmešal se je File, s filmsko kulturo:

— Ančka, si že gledala v Slogi tiste tipčke. Pejt gledat, to je nekaj za tebe, boš vidla kake cure jim stojijo. Si boš prste oblikovala..

— Pejt se srat File! Moj Štef ma boljšga kot tisti v Kinu. Samo pogledam ga, pa mu vstane!

— Ko mu ga pa primeš, mu pade dol! Dej no Ančka, kdo bi ti verjel! Mozoljasta Ančka, ženšče od kakšnih 1,50 m, se je potopila v astrologijo:

— Te bom tako usekala, da boš vse zvezde vidu! File, raj pazi, da tile tvoji vijaki ne bojo usločeni, kot tvoj ta mal!

Pepe je bil silno ogorčen vsled take konverzacije:

— A se znate sam o sexu pogovarjat? Zato pa imamo toliko izgube v naši delavnici.

A Ančka ga je tudi tu abstraktno zaobjela:

— Ti bod pa kr tih, ko si ga v sekretu mečeš na roke!

— Drugič bom tebe poklicu, pa boš ti opravla!

Vse modre halje so se zarežale! Bele pa hitro, razširjenih uhljev za prisluskovanje:

— Alo, bo mir! Delat moramo, delat, dvatisoč kosov do dveh!

Drugič bo spet generalni pršu tečnart.

— A ne bi še gospoda malo poprijela?

— Kar tih bod Ančka, predolg jezik maš, veš da jaz nadzorujem in skrbim, da vse v redu laufa.

— Delaš pa figo!

Srborita Ančka se ne da!

— Če ti ne bi jaz pripravu stroja, tud ti ne bi mela kaj delat!

— Ooohh, še srečna bi bla!

— Kdo bi te pa pol živu? Stric iz Kanade?

V tem trenutku je ozračje prerezal mogočen krik, neustavljiv stok, deroči kolobarji groze, vibracije hreščanja in lomljenja kosti. Vsi smo se ozrli tja. Vsi smo zanemeli! Duše so se zresnile v hipu! Prva je seveda Ančka bila:

— Joj groza, Jožetu je odrezal prst! Pa še sam štir je imel!

— Pokličite zdravnika! Hitro, naj se kdo zgane!

Jože pa je omedleval v krvavi kopeli! Modra halja se je kar hitro rdečila. Curkoma je lilo iz njega deset let šihta in garanja. Na desni roki so mu ostali še trije prsti, četrti mu je visel na nitki.

Vsi obrazi so pobledeli. Bele halje so bile šokirane in nepripravljene na takšne nesrečne slučaje!

— No ja, bo vsaj bolniško dobil!

So ga odstranili po hitrem postopku spred oči. Da se ne bi kdo natežal groze! Si drugo jutro dvakrat premislil. In raje zadel sto milijonov na loteriji!

Hotel sem domov, v topli objem privatnosti. Fant, to je samo nezgoda, neprijetna situacija, saj vemo, grdo je za videt, boli te pa nič. Lahko greš na malico!

Žulil sem kranjsko klobaso namočeno v pasulu. Vsake toliko mi je pred očmi zabingljaj tisti krvavi prst in jaz sem ga počasi grizel, žvečil, ga rezal na male krogce. Ker imam zdrav želodec.

Hotel sem dobiti sol, so mi rekli, kaj misliš da si v hotelu. Požri kot je, pa delat! Parazitov pa ne bomo podpirali. Vsakemu po njegovem delu in zaslugah!

Verjetno so potem tisti prst spravili v špirit, da ga ohranijo kot konkretno zaslugo malega človeka, preprostega delavca s tremi prsti!

Tukaj spet se vmeša moj starejši—jaz! Da bi podal malo vzdušja iz še manjše jedilnice, kakor se tista luknja imenuje.

Mize pometane po pravokotniku, v kotih svinjarija. Odpadki civilizacije torej! Majčkene pajki se vzpenjajo po ostru malti, malo skočijo kuharici za nederček, potem v predalec z jedilnim priborom, odpirajo in žepnimi srčnimi romani. Da dvigujejo kvaliteto duha, če je že hrana nikakva.

Čebljanje in brobotanje za vsako mizo. Prički zapacani. Saj plačujemo snažilke vendar. Pogovor steče neprislusljivo, saj je malica in pravice so na naši strani. Mladi strojejpiski steče pol pasulja po zlahtni nogici in ta se sramežljivo huduje in piska skozi nos. Smola, kaj češ, to se lahko vsakemu pripeti. Tudi ob desetih. Bom še malo podaljšala odmor. Nove novcate štumlje Polzela pa k vragu. Pa še dobi se jih ne! Ker hočem takšne, rumene, zelene, rozá, briljantne, da se prvi moški pogled zaplete v njih! Princesa šarmira, kolektira, spogleduje z ogroženimi in pajki se sprchajajo gor in dol po čebeljih lakastih. Najraje bi premočena zajokala, a se ne spodob za uradno osebo! In se gre domov preoblečt. Pride nazaj tik pred koncem, da odtisne svojo prisotnost. Ker je vestna delavka, ni dvoma!

Tudi drugi udeleženci hranjenja padajo v pogovore, ki očistijo dušo in razsvetlijo krepostno srce.

Tu bi avtor spet prosil svoj alter—jaz naj spizdi! In to čim prej! Ker bo sicer svašta. Ultimat svojemu ultra-umu torej!

Ker ni vse zlato, kar se ovija okrog tvojih členkov!

Meni nasproti je sedel bradat možakar, ki se ni bril že od rojstva. Vztrajno se je prehranjeval s klobaso in ni imel pojma o odrezanih udih. Dober tek, gospod! Malo pomagaš, dečko? Da, da, malo pomagam, vidim pa mnogo. Pa sem mu povedal dogodek. Kar prenehaj je s čorbico! Se mi resno zazrl v levo oko! Ni opazil, da imam še desnega. To še ni preveč huda reč, je rekel. Prejšnji mesec nam je neka baba znorela za tekočim trakom. So jo morali kar z rešilcem odpeljati, da je dala mir! Čuj, jaz sem skladiščnik, pa tudi material jim vozim v proizvodnjo. In sem bil priča. Vse sem lepo videl. Pa so

me potem zasliševali, prasice iz uprave! Jaz pa vse po resnici. Ker kdo je kriv, lepo prosim, mar uboga ženska, ki osem ur gara za tisti milion in pol. Doma pa štiri lačne malčke, še smrkavce. Mož ga pa žlampa in se samo naceja cele dneve. Dela pa nič. Mu ne diši preveč. Ona pa lahko vse lepo preživlja. Pa še po grbi jih dobi od pijandure, če kaj preveč reče. In otroci so vedno bolni, saj veš, mrzlo stanovanje, stara bajta brez ogrevanja, pa se prehladijo. Pa eden otrok ji je že umrl nekaj mesecev po porodu. Pa ji trgajo pol colnge, ker je na bolniški. Vsak dan se nagara za celo življenje. In za druge. Sama nima nič od vsega skupaj. Doma jo pa čaka spet delo, garanje, umazane cunje, posoda in vreščanje mularije. In mož jo nadleguje. Ima pravico do tega, saj je vseeno njen mož. Ob petih zjutraj pa na avtobus in spet na zaježan šiht. Pobira ohišja iz traku in pazi, da se kaj ne zaskoči in pokvari. Se scat hima časa iti. Jo mora druga nadomestiti. In veš, kako je to. Vse kar nekam izginejo, nikoder nobene, ko bi jo človek potreboval. Fant, jebes ti tako življenje! No, zadnjič pa tudi ona ni več vzdržala! Delovodja se je zdiral nanjo, da je počasna in lena, ona pa v jok in je začela metati ohišja po delavnici in razbijati vse okoli. So ji zagrozili z odpustom, pa ni pomagalo. Pena ji je privrela na usta in lase si je pulila ter norela kot furija. Zmešalo se ji je, ti pravim! Stvari so frčale po zraku, ona pa se je jokala in smejala, hlipala in vreščala, blaznela in se drla, da ji je vseeno, da je nič ne briga, da se ji jebe za vse; vsi so samo zijali, približati se ji nihče ni upal, ker je bruhala kakor vulkan, štirideset let življenja se je izlivalo iz nje in to ni mala reč, fant, ni bilo prav nič smešno. In sem ji rekel: pomiri se no. Štefka, ona pa, bod tih, drž gobec, kurc vse gleda vse skup... Totalno se ji je zmešalo, nikogar ni več prepoznala, vsi smo bili njeni sovražniki, njeni rablji in krvniki, hinavske pijavke, ki ji sesamo kri. Nihče ji ni mogel pomagati! Le norela je in razbijala, potem se z lastno glavo v stroj butala. Mogoče jo je božje vrglo! Tako je to izgledalo. So jo le trije močni ukrotili in jo malo zvezali z ostro žico. Pa kri ji je lila iz obrvi! In še je kričala in se trgala s stola. Dokler niso prišli bolničarji in ji porinili eter na gobec, da je dala mir. Zaspala kot angel. Krvavi angel smrti. Zdaj pa jo popravljajo na nevro oddelku. Le včasih še malo ponori. Otroci živijo pri daljni teti. A hočejo mamico, tako kot prej. Samo fant, ti jaz rečem, nikdar ne bo več taka, kot je prej bila! Nekaj se ji je premaknilo za vedno. Pa tudi če bo kdaj kao ozdravela, v našo fabriko je gotovo ne bodo več sprejeli. Je preveč škode naredila tisti dan. Zdaj te pa vprašam, fant, koliko škode je pa fabrika njej naredila? Stokrat več, ti rečem, tisočkrat več. Ji požrla vse živce in sključala možgane! Fabrika in njen mož, ki se ga je po tistem še bolj zazrl.

Končal sem z malico! Pojedel sem odrezan prst, ki je imel videz kranjske klobase in popil tisto redkobo s fižolčki. Dovolj bo hrane za ta dan.

Bradati skladiščnik je odkorakal strumno v svojo jazbino. Tam ima vsaj mir med materialom in opremo. Ima vsaj čas, da se popraska za ušesom. Lahko vsaj misli na svojo ženo in male otročičke. Lahko misli na popoldan, ko bo končno svoboden do naslednjega dne. Do nežnega prebujanja prve zore. Ko bo gospod z lepo, dolgo brado spet postal tovariš skladiščnik.

Mar bo opazil bleščече prebujanje sonca, bo zaznal mogočni čar novega jutra, bo opazil čas, ko se mnogo ljudi odloči za življenje? Resnično, drugačno življenje od pojmljivega. Življenje na oni strani dobrega, koristnega in pridnega. Življenje, ki ima videz smrti, nehajna in izničenja v orgastičnem ritualu bivanja. Življenje — drugačno od življenja.

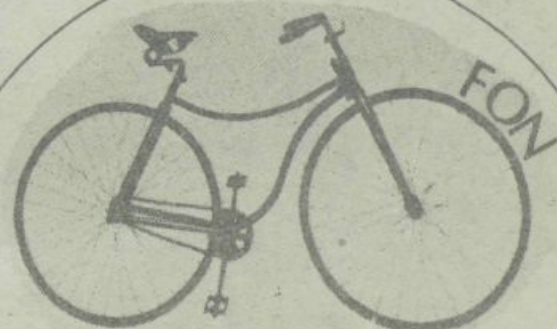
Bo mar spregledal igro, ki jo z njegovimi mišicami in kostmi igrajo Veliki in Močni? Bo odločno vstal in vse spustil iz rok, da bo padalo veličastno, da bodo padala stoletja gole eksistence? Se mu bo maska na obrazu končno začela topiti, da se bo njegovo bivanje kontraktornost izlilo v vesoljno skledo, iz katere se bo čez tisočletja ponovno vzpelo proti nebu novo Bistvo? Bo pripravljen svojo naveličanost bivanja zamenjati za en sam košček bistva?

A gospod z brado je komaj opazno pogledal novo jutro, prve odtentke svitanja na robovih obzorja, zanemarljivo je potegnil v pljuča oster kisik novega dne in sploh ni opazil sive lastovke, ki ga je nemo gledala iz višave. Gospod z brado je trdno stal na zemlji! Ni se oziral navzgor. Ni opazil meglic, ki so plesale okrog njegovih stopinj. Mislil je, da se jutro prebujajo zaradi njega. Mislil je, da je potreben tam, kamor je odhajal. Ni ga vznemirjalo, kar se je dogajalo izven njegovega kroga vidnosti. Možgane je imel le zato, ker nekaj pač mora biti v glavi.

Gospod z brado, dolgo in že malo osivelo, je mrko stopal po hladnih stopinjah drugih. Vsa okolica, travniki, gozdovi, drevesa, ceste in pločniki — vse je živelo, ker je živel on.

Mislil je, da je tako jutro večno in neminljivo. Da bo na veke vekov takšno jutro. In on bo še dolgo hodil skozi njegov objem do svojih fabrike. In ne bi vedel kaj storiti, če lepega dne jutra več ne bi bilo. Ker jutro mora biti. Čeprav gre mimo njega, ne da bi ga pozdravil. Se mu nasmehnil. Ga začutil in resnično padel vanj.

Šest nula nula! Dobro jutro, tovariš skladiščnik!

Časopis studentov Univerze Edvarda Kardelja v Ljubljani I. izdaja UK ZSMS. Ljubljana. UREDNIŠTVO: Sašo Danev (v. d. gl. urednika), Andrej Klemenc (v. d. odg. urednika), Igor Lukšič, Robert Botteri, Jasmina Držanič. STALNI SODELAVCI: Gligor Atanasovski, Katarina Žumer, Marinka Postrak, Stanislav Vidovič, Dušan Gerlica, Samo Škrbec. OBLIKOVANJE IN TEHNIČNA UREDITEV: Dean Škof. Distribucija: Zoran Thaler. Lektoriranje: Samo Koler. Naslov uredništva: Kersnikova 4, Ljubljana, telefon: 319-496. Izdajateljski svet: Ludvik Horvat (predsednik) Andrej Lukšič, Zoran Kariž, Aleš Kardelj, Bojan Klenovšek, Robert Škrli, Primož Hainz, Matjaž Jevnišek, Igor Lukšič, Robert Botteri, Jasmina Držanič. Tisk: Tiskarna Ljudska pravica. Priprava BEP Dnevnik. Naklada 5000 izvodov, cena posamezne številke je 35 din. Oproščeno temeljnega davka za promet po sklepu št. 421-170, z dne 22. januarja 1973. Javni sestanki uredništva so ob ponedeljkih ob 18. uri. Uradne ure: vsak delavnik od 10. do 12. ure.

